

Kestävää hyvinvointia kehittämässä 2023

– Hyvinvointi ja tulevaisuus –

Anu Haapala (toim.)

XAMK KEHITTÄÄ 219

Anu Haapala (toim.)

Kestävää hyvinvointia kehittämässä 2023

– Hyvinvointi ja tulevaisuus –

XAMK KEHITTÄÄ 219

KAAKKOIS-SUOMEN AMMATTIKORKEAKOULU
MIKKELI 2023

© Tekijät ja Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu
Kannen kuva: Unsplash
Kannen ja taiton ulkoasu: Mainostoimisto Ilme
Taitto- ja paino: Grano Oy
ISBN: 978-952-344-531-4 (PDF)
ISSN: 2489-3102 (verkko)

julkaisut@xamk.fi

TIIVISTELMÄ

Tämä julkaisu on viides Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun (Xamkin) kestävän hyvinvoinnin tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa (TKI) kuvaava artikkelikokoelma. Joka toinen vuosi ilmestyvän julkaisun tarkoituksena on tehdä näkyväksi toimintaamme ja sitä asiantuntijuutta, jonka varaan kestävän hyvinvoinnin TKI-toiminta rakentuu. Toisaalta julkaisun kirjoittaminen selkeyttää meille itsellemme, mitä teemme ja mitä tavoittelemme. Se lisää ymmärrystämme myös kestävän hyvinvoinnin kehittämisen eri ulottuvuuksista.

Viimeisten vuosien aikana kohtaamamme globaalit kriisit, kansalliset muutokset muun muassa hyvinvointialueiden rakentuaessa, toiminta-alueemme maakuntien haasteet elinvoiman kehittämisessä ja yksittäisten ihmisten hyvinvoinnin kokemukset näiden muutosten keskellä ovat nostaneet esille yhä suuremman tarpeen tulevaisuustietoisuudelle ja tietoisten valintojen tekemiselle. TKI-toiminnan näkökulmasta olemme eläneet jälleen myös taitekohtaa aluekehittämisessä uuden EU:n ohjelmakauden alkaessa, mikä on ollut luonteva aika pohtia omia vahvuuksiamme suhteessa kehittämistarpeisiin ja rahoituksiin. Siksi tämän julkaisun teemaksi valikoitui hyvinvoinnin tulevaisuus.

Kirjoittaessamme olemme samalla edistäneet ymmärrystä ja osaamista tulevaisuustietoisuudesta, vahvistaneet tulevaisuusajattelun taitojamme ja määritelleet tulevaisuusorientoituneesti toimintamme välittömiä ja välillisiä tavoitteita. Vaikuttavien hyvinvointipalvelujen, yhdenvertaisen ja osallistuvan nuoruuden, vastuullisten ruokapalveluiden ja uudistuvan työelämän asiantuntijat ovat rakentaneet keskustelujen tuloksena tiekartat kullekin edellä mainitulle osaamiskärjelle. Nämä tiekartat tavoitteineen ja alustavine toimintasuunnitelmineen ohjaavat meitä yhä systemaattisemman, vaikuttavamman ja laadukkaamman TKI-toiminnan toteuttamisessa.

Asiasanat: kestävä hyvinvointi, hyvinvointipalvelut, ruokapalvelut, nuorisola, jatkuva oppiminen, hyvinvoinnin tulevaisuus, tulevaisuustietoisuus, TKI-toiminta

ABSTRACT

This publication is the fifth collection of articles describing the sustainable well-being Research, Development and Innovation (RDI) activities of South-Eastern Finland University of Applied Sciences (Xamk). The biannual publication aims to make our activities visible and the expertise on which the RDI activities of sustainable well-being were built. On the other hand, writing a publication clarified what we were doing and aiming for, thereby increasing our understanding of the different dimensions of developing sustainable well-being.

The global crises we have faced in recent years, the national changes for example, in the construction of welfare regions, the challenges of developing vitality in the regions, and the experiences of individual people's well-being in the midst of these changes brought to the fore an ever greater need for future awareness and consciousness. From the perspective of RDI activities, we experienced a turning point in regional development at the start of the new EU program period, which was a natural time to reflect on our strengths concerning development needs and funding. That was why the future of well-being was chosen as the theme of this publication.

While writing, we promoted understanding and know-how about future awareness, strengthened our future-thinking skills, and defined our activities' immediate and indirect goals in a future-oriented manner. As a result of the discussions, the experts in effective welfare services, equal and participatory youth, responsible food services, and renewing working life, built roadmaps for each of the areas of expertise mentioned above. With their goals and preliminary action plans, these roadmaps guide us in implementing increasingly systematic, effective and high-quality RDI activities.

Keywords: sustainable well-being, welfare services, food services, youth work, continuous learning, the future of well-being, future awareness, R&D activities

KIRJOITTAJAT

VILLE EERIKÄINEN,

Yhteisöpedagogi, TKI-asiantuntija, Yhdenvertainen ja osallistuva nuoruus / Juvenia

ANU HAAPALA,

KT, tutkimusjohtaja, Kestävä hyvinvointi

TAINA HARMOINEN,

MMM, TKI-asiantuntija, Vastuulliset ruokapalvelut

MARIANNE HEIKKINEN,

Palvelumuotoilija (YAMK), projektipäällikkö, Yhdenvertainen ja osallistuva nuoruus / Juvenia

HENNARIIKKA HEINIJOKI,

TtM, toimintaterapeutti, projektitutkija, Vaikuttavat hyvinvointipalvelut / Active Life Lab Lab

ESSI HELIN,

Yhteisöpedagogi, projektitutkija, Yhdenvertainen ja osallistuva nuoruus / Juvenia

JOHANNA HIRVONEN,

FT, YTM, yliopettaja, Sosiaali- ja terveysalan koulutus

JONNE HOLMÉN,

DI, projektipäällikkö, Logistiikka ja merenkulku

ANJA HÄRKÖNEN,

KTM, YTM, TKI-asiantuntija, Vaikuttavat hyvinvointipalvelut / Active Life Lab

MIRA HÄYRINEN,

TtM, fysioterapeutti, projektipäällikkö, Vaikuttavat hyvinvointipalvelut / Active Life Lab

HELINÄ JUURINEN,

Yhteisöpedagogi, TKI-asiantuntija, Yhdenvertainen ja osallistuva nuoruus / Juvenia

MAARIT KARHULA,

TtT, toimintaterapeutti, erikoistutkija, Vaikuttavat hyvinvointipalvelut / Active Life Lab

ANTTI KINNUNEN,

Restonomi, projektipäällikkö, Vastuulliset ruokapalvelut

KRISTIINA KORJONEN-KUUSIPURO,

FT, dos., projektitutkija, Yhdenvertainen ja osallistuva nuoruus / Juvenia

KATARIINA KOVANEN,

Yhteisöpedagogi, TKI-asiantuntija, Vastuulliset ruokapalvelut

LAURA KUISMALA,

KM, FM, AmO, tutkimuspäällikkö, Uudistuva työelämä

EEVA KUOPPALA,

FT, AmO, projektijohtaja, Opetuksen hallinto ja kehittäminen

ESSI KÄHKÖNEN,

LitM, liikuntasuunnittelija, Opiskeluhyvinvoinnin palvelut

KIRSI KÄMÄRÄINEN,

Sosionomi (YAMK), opiskeluhyvinvoinnin asiantuntija, Opiskeluhyvinvoinnin palvelut

SUVI LAMBERG,

TtM, projektitutkija, Vaikuttavat hyvinvointipalvelut / Active Life Lab

PIIA MIKONSAARI,

DI, TKI-asiantuntija, Vastuulliset ruokapalvelut

MARJA MOISALA,

YTM, projektitutkija, Yhdenvertainen ja osallistuva nuoruus / Juvenia

ARTO PESOLA,

LitT, TKI-yksikön johtaja, Vaikuttavat hyvinvointipalvelut / Active Life Lab

LAURA PULKKINEN,

Restonomi (YAMK), lehtori, Matkailu- ja nuorisoalan koulutusyksikkö

MARJO PULLIAINEN,

TtM, tutkimuspäällikkö, Vaikuttavat hyvinvointipalvelut / Active Life Lab

ANTTI RANTANIVA,

Kulttuurituottaja, projektipäällikkö, Yhdenvertainen ja osallistuva nuoruus / Juvenia

TEIJA RAUTIAINEN,

Restonomi (YAMK), tutkimusryhmäpäällikkö, Vastuulliset ruokapalvelut

JUSSI RONKAINEN,

YTT, TKI-yksikön johtaja, Yhdenvertainen ja osallistuva nuoruus / Juvenia

MARKO TANSKANEN,

LitM, KTM, TKI-asiantuntija, Vaikuttavat hyvinvointipalvelut / Active Life Lab

SARI TUUVA-HONGISTO,

FT, tutkimuspäällikkö, Yhdenvertainen ja osallistuva nuoruus / Juvenia

ELINA YLÖNEN,

Yhteisöpedagogi (YAMK), projektipäällikkö, Opetuksen hallinto ja kehittäminen

MERJA YLÖNEN,

Restonomi (YAMK), TKI-asiantuntija, Vastuulliset ruokapalvelut

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	5
ABSTRACT	6
KIRJOITTAJAT	7

MAAKUNNALLISET OHJELMA-ASIAKIRJAT KESTÄVÄN HYVINVOINNIN SUUNTAAJINA.....13

Anu Haapala

HYVINVOINNIN TUKEMINEN TULEVAISUUDESSA

TIEKARTTA VAIKUTTAVIEN HYVINVOINTIPALVELUJEN KEHITTÄMISEEN	20
---	-----------

Arto Pesola

HYVINVOINTIYRITTÄJYYS – YHDESSÄ KOHTI ÄÄRETÖNTÄ JA SEN YLI.....	25
--	-----------

Mira Häyrinen ja Suvi Lamberg

SOSIAALITYÖN OSAAMISPOTENTIALI HYÖTYKÄYTTÖÖN	32
---	-----------

Johanna Hirvonen

IMPLEMENTOINTITUTKIMUS TUKEMASSA VAIKUTTAVIA KÄYTÄNTÖJÄ	40
--	-----------

Hennariikka Heinijoki ja Maarit Karhula

HYVINVOINNIN KÄSITE NYT JA TULEVAISUUDESSA	47
---	-----------

Marjo Pulliainen

HYVINVOINTIA TUKEVAT DIGITAALISET RATKAISUT

TEKOÄLY TERVEYS- JA HYVINVOINTIPALVELUIDEN TYÖKALUNA	56
---	-----------

Arto Pesola

UUDENLAINEN DIGITAALISUUS JA TEKOÄLY HYVINVOINTIALAN MULLISTAJINA	62
--	-----------

Marko Tanskanen

NAO JA PARO TULIVAT TALOON – MITEN SIIRTÄÄ TEKNOLOGIA KETTERISTÄ KOKEILUISTA OSAKSI TULEVAISUUDEN SUJUVAA ARKITYÖTÄ?	69
---	-----------

Jonne Holmén ja Anja Härkönen

VASTUULLISET JA KESTÄVÄT TULEVAISUUDEN RUOKAPALVELUT

LAAJA-ALAISTA VASTUULLISUUDEN KEHITTÄMISTÄ RUOKAPALVELUISSA.....78

Teija Rautiainen

TEKNOLOGIA RUOKAPALVELUALAN VETOVOIMAN JA TYÖHYVINVOINNIN

EDISTÄJÄNÄ..... 84

Piia Mikonsaari ja Merja Ylönen

KESTÄVÄ RUOKAJÄRJESTELMÄ – MAHDOLLISUUS ALUEELLISELLE RUOKA-ALALLE92

Taina Harmoinen

KOHTI KESTÄVÄÄ JA VASTUULLISTA ELINKEINOKALATALOUTTA101

Antti Kinnunen

NUORUUS, NUORISOPALVELUT JA TULEVAISUUS

JUVENIAN TIEKARTTA111

Jussi Ronkainen

TOIVO JA TULEVAISUUS NUORTEN DIGITAALISISSA UTOPIOISSA115

Kristiina Korjonen-Kuusipuro ja Sari Tuuva-Hongisto

KOKEMUKSIA ETELÄSAVOLAISTEN NUORTEN TULEVAISUUSVALMENTAMISESTA123

Ville Eerikäinen ja Antti Rantaniva

YHTEINEN TEKIJÄ ON NUORI128

Helinä Juurinen

NUORISOTYÖN MERKITYS JA ROOLI TULEVAISUUDEN PIENISSÄ KUNNISSA136

Essi Helin ja Marja Moisala

OSAAMISEN JA KOULUTUKSEN TULEVAISUUS

TIEKARTTA KOHTI UUDISTUVAA TYÖELÄMÄÄ141

Laura Kuismala

TULEVAISUUDEN OSAAJAT RAKENTAVAT KESTÄVÄMPÄÄ MAAILMAA148

Marianne Heikkinen

PELILLISYYS UUDEN OPPIMISESSA – CASE SUKELLUSVENE JA RUOKAPALVELUT 157

Katariina Kovanen ja Laura Pulkkinen

MIHIN MENET, OPISKELUHYVINVOINTI? 165

Essi Kähkönen, Kirsi Kämäräinen ja Elina Ylönen

**EUROOPPA-YLIOPISTO INGENIUM TULEVAISUUDEN KORKEAKOULUTUKSEN
KEHITTÄJÄNÄ 170**

Eeva Kuoppala

MAAKUNNALLISET OHJELMA- ASIAKIRJAT KESTÄVÄN HYVINVOINNIN SUUNTAAJINA

Anu Haapala

Kestävän hyvinvoinnin vahvuusalan TKI-toiminnan tarkoituksena on edistää ensisijaisesti Etelä-Savon ja Kymenlaakson maakuntien eri ikäisten ihmisten hyvinvointia, hyvinvoinnin edellytyksiä ja hyvinvointia tukevaa palvelutuotantoa ja yrittäjyyttä. TKI-toiminnan kautta edistämme myös kokonaisuutena työelämän uudistumista ja jatkuvan oppimisen erilaisia mahdollisuuksia eri toimialoilla. Kestävän hyvinvoinnin asiantuntijuus ja tutkimuksellinen kehittäminen tuottavat tietoa, toimintamalleja ja ratkaisuja myös kansallisesti ja kansainvälisesti hyödynnettäväksi.

Toimintamme tarkoitus perustuu ensisijaisesti Etelä-Savon ja Kymenlaakson maakuntaohjelmiin ja muihin maakuntiemme kehittämistarpeita linjaaviin asiakirjoihin, mutta toki tarkastelemme tutkimus- ja kehittämistarpeita tulevaisuuden näkökulmasta myös kansallisesti ja kansainvälisesti. Erityisesti vuosittain päivittyviä Sitran megatrendejä (Dufva & Rekola 2023) hyödynnetään kestävän hyvinvoinnin TKI-toiminnan tavoitteiden ja toimenpiteiden suunnittelussa. Lisäksi erilaiset tietovarannot, alueelliset ja kansalliset kyselyt (esimerkiksi Kouluterveyskysely) ja vuosittaiset kuntien hyvinvointikertomukset luovat pohjaa ja suuntaa tutkimukselliselle kehittämiselle.

Maakuntiemme tunnistetut tarpeet TKI-toimintamme lähtökohtina

Etelä-Savon maakuntaohjelmassa 2022–2025 on määritelty neljä painopistettä, joista erityisesti ”Hyvinvoivat ihmiset ja hyvä ympäristö” luo lähtökohtia TKI-toiminnallemme. ”Uudistuvat elinkeinot ja TKI-toiminta” luo puitteet hyvinvointialan liiketoiminnan kehittämiselle ja ”Hyvä fyysinen ja digitaalinen saavutettavuus” -painopistettä tarkastelemme erityisesti hyvinvoinnin ja terveyden, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämisen näkökulmista. Xamkin koko TKI-toiminnan arviointiin kehitetty vaikutta-

vuusmalli ja tulosten arviointi puolestaan tukee Etelä-Savon maakuntaohjelman painopistettä ”Tuloksellinen oma tekeminen ja yhteistyö”.

Kymenlaakson maakuntaohjelmassa 2022–2025 painopisteinä ovat Innovatiivisen, Kestävän ja Aktiivisen maakunnan kehittäminen. Kestävän hyvinvoinnin TKI-toimintaa kohdennamme innovatiivisen Kymenlaakson rakentamiseen olemalla mukana erityisesti osaamisen ja koulutuksen parantamisessa. Elinkeinoelämän uudistamiseen tuomme kestäviä ja uudenlaisia hyvinvointialan ratkaisuja. Aktiivista Kymenlaaksoa olemme mukana kehittämässä erityisesti nuorten osallisuuden ja hyvinvoinnin lisäämiseksi ja kaikenikäisten eriarvoistumisen ehkäisemiseksi.

Maakuntaohjelmien lisäksi maakunnissa on määritelty EU-tasolla tarkasteltavat alueelliset Älykkään erikoistumisen painopisteet. Etelä-Savossa

Kuva: Anu Haapala

näitä Älykkään erikoistumisen strategian 2022–2027 kärkiä ovat Metsä, Vesi, Ruoka, Matkailu ja Hyvinvointi. Kymenlaaksossa Älykkään erikoistumisen strategisia kärkivalintoja strategiakaudella 2021–2025 puolestaan ovat: Älykäs ja vihreä logistiikka; Uusiutuvat materiaalit ja energia; sekä Datatalous, kyberturvallisuus ja pelillisuus.

Kestävän hyvinvoinnin TKI-toiminta kohdistuu Etelä-Savossa suorimmin Ruoka- ja Hyvinvointi -kärkien edistämiseen. Vastuullisten ruokapalveluiden asiantuntijat ovat olleet vahvasti mukana alueen ruokajärjestelmien kehittämisessä ja kansainvälistämisessä. Ruoka-alan kehittämisen tiekarttaa avaa tarkemmin artikkelissaan tutkimusryhmäpäällikkö Teija Rautainen. Active Life Labissa toimivat vaikuttavien hyvinvointipalveluiden asiantuntijat edistävät osaltaan Hyvinvointi -kärjen keskeisistä tavoitteista muun muassa hyvinvoinnin uusien palveluiden ja palvelukonseptien kaupallistamista sekä maakunnan puhtaan luonnon kestävää hyödyntämistä hyvinvointiin linkittyvässä liiketoiminnassa. Matkailun kehittämisessä olemme mukana välillisemmin. Myös Kymenlaakson älykkään erikoistumisen strategian toteuttamiseen tuomme välillisesti mukaan kestäväen hyvinvoinnin näkökulman.

Maakunnallisista tarpeista kestäväen hyvinvoinnin tavoitteiksi

Kestäväen hyvinvoinnin vahvuusalan toiminta on jäsennetty neljän sisällöllisen osaamiskärjen kautta: kehitämme vaikuttavia hyvinvointipalveluja, tuemme vastuullisten ruokapalvelujen rakentamista, edistämme yhdenvertaista ja osallistuvaa nuoruutta sekä uudistamme osaamista ja työelämää. Kunkin osaamiskärjen ympärille on kehittynyt tai kehittymässä asiantuntijakeskittymä, joka toimii yksikkönä tai tutkimustiiminä.

Viimeisen kahden vuoden aikana olemme suhteuttaneet osaamiskärkien toimijoiden asiantuntijuutta, osaamista ja potentiaalisia rahoitusmahdollisuuksia alueellisiin, kansallisiin ja kansainvälisiin tarpeisiin ja tavoitteisiin. Sitä kautta yksilöimme sekä kestäväen hyvinvoinnin yleisiä että alakohtaisia, osaamiskärkien erityisosaamisen kautta toteutettavia TKI-toiminnan tavoitteita.

Yleiset tavoitteet kestäväen hyvinvoinnin TKI-toiminnalle kohdentuvat sekä maakunnan eri ikäisten asukkaiden hyvinvoinnin edistämiseen että palveluiden kehittämiseen. Tavoitteenamme on, että asukkaat ovat kaiken ikäisinä yhä toimintakykyisempiä. He kokevat myös tulevaisuudessa

elävänsä hyvää elämää sitä tukevissa elin- ja toimintaympäristöissä ja saavansa tukea yhteisöllisyydestä. Heillä on hyvät valmiudet ja edellytykset digitaalisten palvelujen käyttämiseen ja osallisuuteen. TKI-toiminnassamme on keskeisesti mukana nuorten ja nuorten aikuisten hyvinvoinnin, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistäminen ja maakuntiimme kiinnittymisen tukeminen. Näitä tavoitteita ja suunniteltuja toimenpiteitä kuvaa yksityiskohtaisemmin artikkelissaan nuorisoalan tutkimus- ja kehittämissyksikkö Juvenian johtaja Jussi Ronkainen.

Sekä Etelä-Savo että Kymenlaakso ovat nopeasti ikääntyviä alueita, joiden ikärakenne painottuu yli 65-vuotiaisiin. Siksi näissä maakunnissa on erityinen tarve laaja-alaisten hyvinvointipalveluiden kehittämiseksi ja uudentyypisille toteutusmalleille. TKI-toimintamme tavoitteeksi onkin asetettu se, että liiketoiminnan ja yrittäjyyden muodot hyvinvoinnin edistämiseksi ovat tulevaisuudessa entistä monimuotoisempia ja ne tuottavat entistä käyttäjälähtöisempiä palveluja. Näiden vaikuttavien hyvinvointipalveluiden kehittämiseen on keskittynyt Active Life Lab, jonka toiminnan suuntaviivoja kuvaa artikkelissaan yksikön johtaja Arto Pesola.

Jotta laadukkaiden ja vaikuttavien palveluiden tuottamiseen eri toimialoilla riittää hyvinvoivia osaajia, panostamme erityisesti jatkuvan oppimisen ja sen erilaisten toteutustapojen kehittämiseen, työyhteisöjen osaamiseen tukemiseen sekä hyvien työ- ja toimintaympäristöjen rakentamiseen ja monimuotoisuuden vahvistamiseen. Osaltaan tämä tarkoittaa myös osaavan työvoiman saatavuuden varmistamista. Uudistuvan työelämän kehittämisen tutkimustiimi on rakenteilla ja sen tavoitteita ja toimintasuunnitelmia kuvaa tarkemmin tutkimuspäällikkö Laura Kuismala omassa artikkelissaan.

Tavoitteiden merkitys aluekehittämisen vaikuttavuuden arvioinnissa

Vaikuttavuuden arviointi tulee aina toteuttaa suhteessa johonkin. Koska ammattikorkeakoulujen keskeinen tehtävä on aluekehittäminen, nousevat arviointikriteerit TKI-toiminnan vaikuttavuudelle nimenomaan alueen tarpeista ja tavoitteista. Nämä edellä kuvatut maakunnallisesti tunnistetut tarpeet ja niistä johdetut tavoitteet antavat meille viitekehyksen paitsi oman toimintamme suuntaamiselle, myös oman osaamisemme kehittämiseksi. Tulevaisuudessa ne ovat se peilauspinta, jonka kautta arvioimme toteuttamamme TKI-toiminnan tuloksia, vaikutuksia ja vaikuttavuutta.

Vaikuttavuus tulee ottaa huomioon jo suunniteltaessa hankkeita, ja vaikuttavuutta edistävät toimenpiteet tulee tietoisesti huomioida hankkeen toteuttamisen kaikissa vaiheissa. Tässä tukena on myös Xamkin TKI-toiminnan vaikuttavuusmalli, jonka mittaristoon on suhteutettu määrittelemämme Xamkin TKI-toiminnan vaikuttavuuden tavoitteet, edellä kuvatut maakuntien tavoitteet ja globaalit kestävän kehityksen tavoitteet.

Xamkin TKI-toiminnan vaikuttavuusmallissa määritellään kolme alueellisesti tärkeää kärkitavoitetta, joita Xamkin TKI-toiminnalla erityisesti tavoitellaan pidemmällä tähtäimellä. Ympäristö ja kestävyys -kärjen tavoitteena on kehittää osaamista ja vastuullisia ratkaisuja ihmisen ja ympäristön vuorovaikutukseen. Ihminen ja käyttäjälähtöisyys -kärjen keskiössä ovat käyttäjätystävällisten palvelujen kehittäminen, yhteisöllisyyden vahvistaminen ja digitaalinen yhdenvertaisuus. Yrittäjyys ja korkea lisäarvo -kärjen kautta puolestaan luodaan arvoa vaikuttavalla, kansainvälisellä ja digitaalisella liiketoiminnalla sekä kehitetään uudenlaisia tehokkaita toimintamalleja yritystoiminnan tukemiseen.

Vaikuttavuusmalli luo viitekehyksen arvioida TKI-toimintaamme jo hankkeiden suunnitteluvaiheessa. Hankkeen toteutusvaiheessa sen tuloksia, vaikutuksia ja vaikuttavuudelle asetettujen tavoitteiden etenemistä tarkastellaan TKI-toiminnan laatujärjestelmän keskeisimmän alustan, hankesalkkuohjelma Hansan kautta kolmen kuukauden välein. Hansasta saadaan myös tilastotietoa siitä, millainen hankekanta tavoitteiden näkökulmasta on käynnissä. Esimerkiksi keväällä 2023 kestävän hyvinvoinnin hankkeista noin 70 % kohdistui Ihminen ja käyttäjälähtöisyys -kärjen kehittämiseen, 18 % yrittäjyyden ja korkean lisäarvon tukemiseen ja 12 % ympäristön ja kestävyden edistämiseen.

Xamkin kestävän hyvinvoinnin TKI-toiminnan keskeisin tarkoitus on ollut vahvuusalan organisoitumisesta lähtien hyvän elämän edistäminen taloudelliset, ekologiset, eettiset sekä sosiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat huomioiden. Tällä tavoin hyvinvoinnin edellytykset voidaan taata myös seuraaville tuleville sukupolville. Tämä tavoite säilyy varmasti myös tulevaisuudessa, vaikka toimintaympäristöt muuttuvat, globaalit kriisit seuraavat toisiaan, digitalisaatio kehittyy ja alueiden pääelinkeinot vaihtuvat. Ihmisyys, hyvä elämä ja onnellisuus maakuntien asukkaiden hyvinvoinnin ytimenä kuitenkin säilyvät. Kestävän hyvinvoinnin TKI-toiminnan tarkoitus on näiden mahdollistaminen parhaalla mahdollisella tavalla nyt ja tulevaisuudessa.

LÄHTEET

Dufva, M. ja Rekola, S. 2023. Megatrendit 2023. Ymmärrystä yllätysten aikaan. Sitran selvityksiä 224. PunaMusta Oy, Helsinki 2023. Saatavissa: https://www.sitra.fi/app/uploads/2023/01/sitra_megatrendit-2023_ymmarrysta-yllatysten-aikaan.pdf [viitattu 24.5.2023]

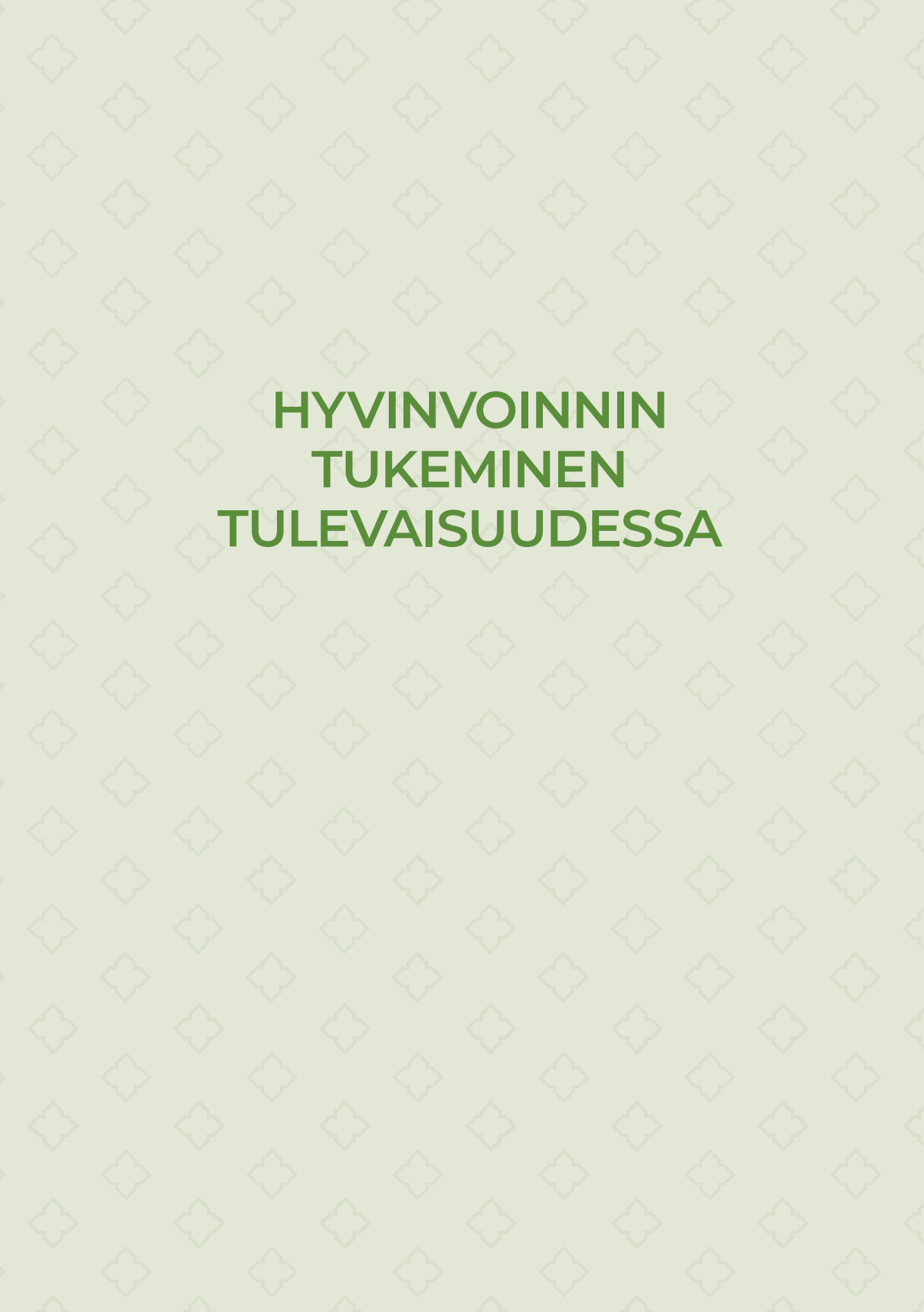
Etelä-Savon maakuntaliitto. 2023. Etelä-Savon maakuntaohjelma 2022–2025. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.esavo.fi/maakuntaohjelma> [viitattu 24.5.2023]

Etelä-Savon maakuntaliitto. 2023. Etelä-Savon maakuntastrategia 2030. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.esavo.fi/maakuntastrategia> [viitattu 24.5.2023]

Etelä-Savon maakuntaliitto. 2023. Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategia 2022–2027. Saatavissa: https://www.esavo.fi/resources/public//Kehittaminen/Maakuntaohjelma/etelasavonalykkaanerikoistumisenstrategia2022_2027_digiversio.pdf [viitattu 24.5.2023]

Kymenlaakson liitto. 2021. Kymenlaakson maakuntaohjelma 2022–2025. Saatavissa: <https://maakuntaohjelma.kymenlaakso.fi/maakuntaohjelma-2022-2025> [viitattu 24.5.2023]

Kymenlaakson liitto. 2021. Kymenlaakson älykkään erikoistumisen strategia 2.0 – Kymenlaakson innovaatiotoiminnan kiihdytyskaista 2021–2025. Saatavissa: https://www.kymenlaakso.fi/images/Liitteet/ALUEKEHITYS/Kymenlaakso_ES_20_1212021_FINAL_korjattu0421.pdf [viitattu 24.5.2023]

HYVINVOINNIN TUKEMINEN TULEVAISUUDESSA

TIEKARTTA VAIKUTTAVIEN HYVINVOINTIPALVELUJEN KEHITTÄMISEEN

Arto Pesola

Hyvinvointipalvelut muuttuvat hyvin erilaisiksi, kuin mihin tänä päivänä olemme tottuneet. Tutkimus- ja kehitystoimintamme tavoitteena on paitsi tunnistaa näitä tulevaisuuden trendejä, erityisesti tehdä nyt niitä asioita, jotka vievät meitä edelläkävijöinä kohti noita tulevaisuuden skenaarioita. Tätä pitkäjänteistä työtä varten olemme laatineet tiekartan, joka ohjaa tämän päivän tekojamme muuttamaan tulevaisuutta.

Xamkissa vaikuttavia hyvinvointipalveluja kehitetään erityisesti Active Life Labissa. Keväällä 2023 pidimme koko Active Life Labin henkilökunnan kanssa työpajasarjan, jossa kirkastimme näitä toimintamme peruspilareja. Sen tuloksena rakensimme tiekartan, joka rakentuu arvojemme, missiomme ja visiomme varaan.

Vaikuttavien hyvinvointipalveluiden arvot

Vaikuttavien hyvinvointipalveluiden arvot tukeutuvat pitkälti Xamkin arvoihin, joita ovat toimia vastuullisesti, pitää huolta sekä tehdä työtä huomisen hyväksi. Työpajasarjoissamme olemme havainneet, että erityisesti huolenpito sekä huomisen hyväksi työskentely näkyvät selkeästi omassa päivittäisessä toiminnassamme. Näiden toteutuminen arjessamme näkyy erityisesti yritysten ja muiden sidosryhmien päivittäisenä auttamisena, jonka tavoitteena on kehittää heidän palveluistaan parempia. Toiseksi se näkyy myös ihmisten hyvinvoinnin edistämisenä suoraan ja välillisesti näiden palveluiden kautta.

Myös vastuullisuus on keskeinen osa toimintaamme. Olemme merkittävä kehittäjäorganisaatio Etelä-Savon ja koko Suomenkin tasolla ja käytämme suhteellisen suuria rahamääriä tähän kehittämistoimintaan. Siksi meillä on myös suuri vastuu saada tämä rahoitus tuottamaan uutta osaaamista, innovaatioita, liiketoimintaa ja hyvinvointia alueellamme ja sen yli.

Toinen selkeä vastuullisuuden osa-alue on suora tai välillinen roolimme kansanterveyden edistäjänä. Etelä-Savo on yksi Suomen ikääntyneimpiä ja sairastavimpia maakuntia, ja trendin on ennustettu jatkuvan pitkälle tulevaisuuteen. Suurena hyvinvointipalveluiden kehittäjäorganisaationa meidän keskeinen vastuumme on kehittää palveluita, joilla pystytään ennaltaehkäisemään sairauksien ilmaantumista alueella sekä auttamaan ihmisiä elämään laadukasta, itsenäistä elämää.

Muita arvokeskustelustamme nousseita teemoja olivat jatkuva kehittyminen ammattilaisina, tiedon kasvattaminen entisen tiedon pohjalle (rakennetaan entisen päälle, ei aina vain alusta), vahva halu viedä osaamistamme käytäntöön (kädet savessa muita auttaen, viedään tulokset oikeasti käytäntöön), läpinäkyvyys, toisten kunnioittaminen, yhteistyön vaaliminen ja edistäminen sekä edelläkävijöinä toimiminen.

Vaikuttavien hyvinvointipalveluiden arvot kiteytettynä

- Edistämme terveyttä ja hyvinvointia.
- Meillä on vastuu auttaa alueellisten hyvinvointihaasteiden ratkaisemisessa.
- Pidämme huolta itsestämme ja työkavereistamme.
- Arvostamme työn ja vapaa-ajan tasapainoa.
- Olemme positiivisia, auttavaisia ja ystävällisiä.
- Viemme tiedon käytäntöön.
- Tarjoamme osaamistamme ja apuamme aktiivisesti, tasapuolisesti ja läpinäkyvästi ja otamme apua vastaan.
- Toimimme moniammatillisesti.
- Arvostamme sidosryhmien ja työkavereiden osaamista.
- Kehitämme tulevaisuuden ratkaisuja.
- Kehitämme osaamistamme aktiivisesti.
- Teemme laadukasta työtä, joka rakentaa uutta aiemman tiedon pohjalle.
- Olemme rohkeita ja teemme päätökset tulevaisuuden skenaariot näköpiirissä.
- Haluamme olla edelläkävijöitä ja auttaa myös muut uudelle tasolle.

Vaikuttavien hyvinvointipalveluiden visio, missio ja strategia

Visio tarkoittaa näkemystä siitä tulevaisuuden tavoitetilasta, jossa haluamme olla tietyn ajanjakson kuluessa. Luonnollisesti vision täytyy rakentua arvojemme ja toimintamme tarkoituksen varaan. Työpajoissa visiostamme käytiin läpi monta versiota, jotka vaihtelivat hyvinvointiekosysteemin uudistamisesta hyvinvoinnin edistämiseen. Totesimme, että vision pitää tähdätä tuloksiin, eikä pelkkä toiminnan kehittäminen (kuten ekosysteemi) ole riittävän kunnianhimoinen visio. Lopulta visioksemme muotoutui:

"Vuoteen 2030 mennessä kehittämistoimintamme on tuottanut ratkaisuja, jotka ovat mitatusti edistäneet kaakkoissuomalaisten terveyttä ja hyvinvointia sekä synnyttäneet uusia yrityksiä ja työpaikkoja hyvinvointialalle. Olemme myös arvostettu tutkimus- ja kehittämistoimija, jonka tuloksia hyödynnetään kansainvälisesti."

Kuva luotu DALL-E 2 -tekoälyn avulla.

mm. sitä, onko olemassaolomme tarkoitus tuottaa hyvinvointia (tai liiketoimintaa) vai tarjota osaamista, työkaluja ja tukea kehittämistoimintaan, jonka seurauksena hyvinvointi (tai liiketoiminta) edistyy. Totesimme, että olemassaolomme syy on nimenomaan alustana toimiminen ja muiden auttaminen tulosten saavuttamiseksi. Missiomme on määritelty seuraavasti:

"Tarjoamme alustan, jonka osaamisen, resurssien, uusien ideoiden ja innovaatioiden ja yhteistyön kautta kumppanimme voivat kasvaa, kehittyä ja tuottaa kasvavaa liiketoimintaa, uusia työpaikkoja sekä parempaa terveyttä Etelä-Savossa, kansallisesti ja kansainvälisesti."

Strategia vastaa kysymykseen, miten asetettu visio saavutetaan. Strategiamme osa-alueet on määritelty tiekartassa, joka ohjaa toimintamme painopisteitä arjessa. Tiekartan kaksi painopistettä kuvastavat rooliamme kehittämisen alustana 1) datan ja vaikuttavuustiedon hyödyntämisen näkökulmasta sekä 2) alueellisen hyvinvointiekosysteemin veturina:

"Active Life Lab liiketoimintaa edistävän vaikuttavuusdatan alustana (infra ja asiantuntijuus)"

"Hyvinvointipalveluiden alueellinen kehittämissysteemi (kansainvälisesti kilpailukykyistä osaamista ja ratkaisuja hyvinvointihaasteisiin)"

Vaikuttavien hyvinvointipalveluiden tiekartta tähtää maakunnan kehittämiseen

Tärkeä toimintaamme perusteleva tukijalka on Etelä-Savon Älykkään erikoistumisen strategia, jonka yhtenä painopisteenä on korkeatasoiseen erityisosaamiseen perustuva hyvinvointi. Lisäksi Älykkään erikoistumisen strategia tähtää sosiaalisten innovaatioiden sekä digitaalisten tai muuten saavutettavien hyvinvointipalveluiden kaupallisten mahdollisuuksien entistä parempaan hyödyntämiseen maakunnan hyväksi. Älykkään erikoistumisen strategiassa mainitaan hyvinvoinnin erityisosaamisen linkittyvän vahvasti Active Life Labiin vaikuttavien hyvinvointipalveluiden kehittämisen yksikkönä. Tämä korostaa rooliamme sekä vastuutamme korkeaan osaamisen perustuvien hyvinvointipalveluiden kehittäjänä.

Toiminnassamme yhdistyy hyvinvoinnin ja elinvoiman kehittäminen. Tämä yhdistelmä perustuu paitsi Älykkään erikoistumisen strategiaan, myös

toimintaamme Kalevankankaan kehittämislustalla, jonka tähtäimessä on nimenomaan elinvoiman ja liiketoiminnan edistäminen hyvinvoinnin alueella. Lisäksi toimintamme kannalta tärkeä Hyvinvointiliiketoiminnan johtaminen -koulutusohjelma yhdistää liiketoimintaosaamisen hyvinvointiosaamiseen. Tämä perusta myös näkyy asiakaslupauksessamme, joka on:

”Vaikuttavia hyvinvointipalveluita, jotka edistävät hyvinvointia ja terveystäsekä tuottavat kasvavaa liiketoimintaa ja vetovoimaa alueelle.”

Arvot, asiakaslupaus, missio, visio ja strategia määrittelevät hankkeidemme sisältöä, sidosryhmäyhteistyötä, asiantuntijapalveluiden tarjontaa sekä arkista toimintaamme. Visiomme mukaisesti tavoitteenamme on, että vuoteen 2030 mennessä toimintamme on tuottanut ratkaisuja, jotka ovat mitatusti edistäneet kaakkoissuomalaisten terveyttä ja hyvinvointia sekä synnyttäneet uusia yrityksiä ja työpaikkoja hyvinvointialalle.

Kuva: Arto Pesola

HYVINVOINTIYRITTÄJYYS – YHDESSÄ KOHTI ÄÄRETÖNTÄ JA SEN YLI

Mira Häyrinen ja Suvi Lamberg

Tutkimusyksikkö Xamk Active Life Lab tekee tällä hetkellä monipuolista yhteistyötä hyvinvoinnin edistämiseksi eri toimijoiden kanssa kumppanuusmallin kautta. Siinä tutkimuslaboratorio laitteistoinen ja asiantuntijoinen avautuu hyvinvointialan yritysten ja muiden palveluntuottajien hyödynnettäväksi vuosimaksua vastaan (Kuuluvainen 2020).

Active Life Labin kumppanina yritykset, seurat ja julkisen puolen toimijat voivat hyödyntää laboratorion (myöh. Älysalii) tiloja, teknologiaa ja osaamista palveluiden tuottamisessa omille asiakkailleen. Käytännössä tämä kumppanuusmalli tarkoittaa esimerkiksi sitä, että he voivat tuoda asiakkaitaan Älysalille ja toteuttaa hyvinvointimittauksia, kuntotestejä sekä yksilöllistä valmennusta ryhmä- tai yksilötasolla.

Kumppaneiden asiakkaina on hyvin erilaisia ihmisiä. Älysalilla käy viikoittain niin urheilijoita, kuntoilijoita, kohonneessa sairastumisriskissä olevia henkilöitä kuin vaikeavammaisia ja ikääntyneitäkin. Henkilöitä löytyy siis karkeasti ottaen kolmesta erilaisesta hyvinvoinnin kohderyhmästä: terveet, kohonneen riskin henkilöt sekä sairaat.

Hahmotellessamme Active Life Labin tulevaisuutta halusimme siihen näkemyksiä myös tutkimusyksikön kumppaneilta ja kysyimme heiltä rohkeitakin tulevaisuuden toiveita. ”En tiedä mitä haluaisin, koska en osaa edes kuvitella mitä olisi tarjolla” -lausahdus kiteyttää vastaukset aika hyvin. Tutkimusyksikön moniammatillisen asiantuntijajoukon tehtävä onkin tutkimuksen, kehitystyön ja osaamisen jakamisen lisäksi pienentää kuilua jo olemassa olevan ja tulevaisuuden tahtotilan välillä. Tätä tarvitaan, jotta voidaan tuottaa yhdessä parempia tulevaisuuden palveluita.

Toimintaa tarjotaan eri kohderyhmille

Johannes Koponen (2022) tarkasteli luennossaan hyvinvointi- ja terveysalan tulevaisuutta edellä mainittujen kohderyhmien näkökulmasta lisäten mukaan vielä sairaalassa olevat henkilöt. Yksi tulevaisuuden suunta terveyden parantamisessa yleisesti on se, että terveen populaation joukossa hyödyt eli datan avulla osoitetut vaikutukset merkitsevät yhä enemmän sekä yhteiskunnan että yksilön tasolla. Älysormukset ja -kellot ovat vasta alkua. Avainkysymys kuuluukin: kuinka muut kuin terveet voivat hyötyä tästä datasta?

Kohonneen riskin kohderyhmässä pelkkä uudenlainen data ja laitteisto ei riitä parantamaan ihmisten kyvykkyyksiä hoitaa itseään paremmin. Tarvitaan pysyvää käyttäytymisen muutosta ja yhteisöllisempää otetta terveyteen ja hyvinvointiin erityisesti tässä kohderyhmässä. Sairaiden kohdalla oleellista on yhdistää oikeanlaista dataa, jonka pohjalta esimerkiksi etähoiva ja ennaltaehkäisy siirtyy enemmän ja enemmän kotiin kalliiden yksittäisten sairaalakäyntien sijaan. (Koponen 2022.)

Kumppanuuden urheiluseurayhteistyö kohdentuu juuri terveiden henkilöiden hyvinvointiin ja on yksi näkyvimmistä toimista Älysalin toiminnassa. Tässä yhteistyössä voidaan hyödyntää kaikkein parhaiten fyysisiä tiloja ja liikuntatieteellistä tutkimusta. Saataisiinko esimerkiksi rakennettua kansainvälisestikin kilpailuetua siitä, että aivosähkömittauksen

Kuva: Suvi Lamberg

EEG-laitteiston avulla voitaisiin erottaa huippupelaajat normaalitasoisista pelaajista? Missä iässä ero olisi jo huomattava? Voidaanko digitaalista pelillisyyttä lisätä enemmän urheilun puolelle, kenties mittaamaan paremmin havainnointia ja päätöksentekoa joukkueurheilussa?

Tutkimusyksikössä pohditaan myös mahdollisuuksia tutkia ihmisten hyvinvointipuhetta itsestään ja tallentaa sitä. Mitä ihmiset itse asiassa puhuvat omasta hyvinvoinnistaan ja hyvinvointitavoitteistaan? Voidaanko kertynyttä dataa käyttää paremman kuntoutuksen tai palvelun kohdentamiseen juuri kohonneen riskin kohderyhmään ja jopa ennustaa onnistuminen? Näin teknologia eli äänentallennus edistäisi paremmin sellaisen kohderyhmän terveyttä, joka siitä eniten myös hyötyy.

Pohdittaessa terveille yleisesti suunnattujen digitaalisten ratkaisujen viemistä kohonneen riskin kohderyhmän tai sairaiden saataville on esiin noussut myös erilaisten virtuaalilaitteistojen ja pelien parempi hyödyntäminen. Vaikka peliteknologiaa on ollut hyvinvointialalla jo pitkään, on Nintendo Wii -tasoisten pelien hyötykäyttö jäänyt pitkälti terveiden yksinoikeudeksi.

Kumppanit ovat ilmaisseet halukkuutta ottaa paremmin haltuun myös pelillisyyttä eri kohderyhmissä. Älysalin nykyinen laitteisto sisältää mahdollisuuksia sekä kohonneen riskin ryhmäläisille että sairaille henkilöille. Älysalilta löytyy esimerkiksi opiskelijoiden koodaama lihasvoimaa lisäävä Pullervo-peli, VR-lasit, neurologiseen kuntoutukseen kohdennettu polkulaite sekä kävelymatto erilaisilla visualisoiduilla peleillä höystettynä. Kaiken tämän teknologian parempi hyödyntäminen tulevaisuudessa on oleellinen osa uusiutuvia hyvinvointipalveluja. Niiden keksimiseen tarvitaankin sekä kumppaneilta että asiantuntijoilta mielikuvitusta – tuota tulevaisuuden supervoimaa.

Alueellinen datankeruualusta luo reilun pelin mahdollisuuksia

Konkreettinen yhteistyö ei rajoitu pelkästään seiniin, vaan digitaalisuutta voi hyödyntää esim. Active Life Labin kehittämän ja pilotoiman Hyviötyökalan avulla. Dufvan ja Rekolan mukaan (2023) tulevaisuuden trendien osalta tärkeässä roolissa ovat nimenomaan datan kerääminen ja sen hyödyntäminen. Lisäksi digitaalisesta vallasta tullaan käymään yhä enemmän kamppailua ja kiistelyä siitä, kenellä on oikeus käyttää dataa.

Alueellisesti kehitetty, suomalainen datankeruualusta vastaa eurooppalaista reilua arvopohjaa tiedonkeräämisen ja hyödyntämisen suhteen. Hyviöön kertyy alueellista hyvinvointiin liittyvää dataa anonyymisti terveiltä, kohonneen riskin henkilöiltä ja sairastuneilta. Esimerkiksi sen tutkimuksellisen käytön mahdollisuudet yhdistettynä tekoälyn antamiin mahdollisuuksiin ovat rajattomat.

Tällä hetkellä organisaatio voi siis mitata Hyviön avulla palveluidensa vaikutuksia ja osoittaa toimintansa vaikuttavuutta. Hyviötä on rakennettu tarvelähtöisesti hyvinvointialan yritysten ja muiden palveluntarjoajien kanssa ja kehitystyö jatkuu edelleen. Jo tällä hetkellä aktiivisina käyttäjinä on 23 yritystä tai organisaatiota ja 1400 loppukäyttäjää.

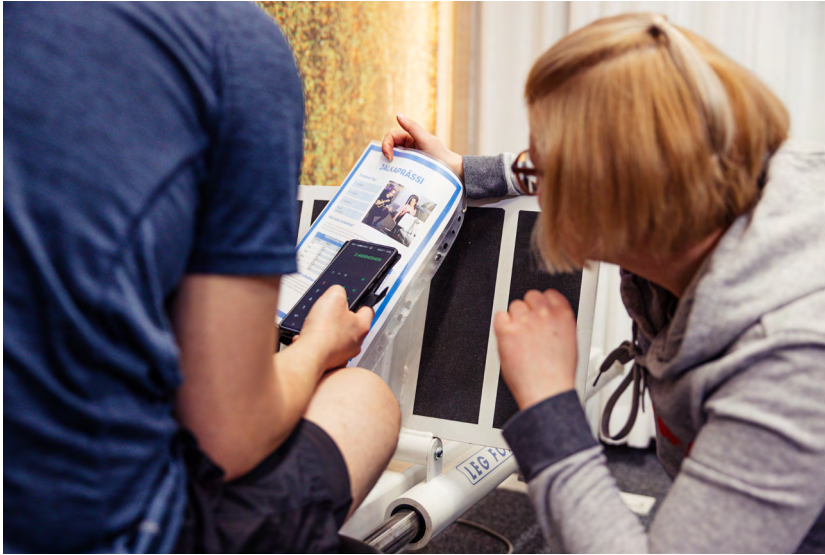
Tutkimuksella ratkaisuja ennaltaehkäisyyn

Tulevaisuudessa toimintaa täytyy kohdentaa ennaltaehkäiseviin palveluihin ja tuotteisiin säästääksemme yhteiskunnan terveyteen käytettäviä varoja. Lisäksi käsitys hyvinvoinnista laajenee ja korostaa yhä enemmän esimerkiksi elämänlaatua ja mielenhyvinvointia. (Dufva & Rekola 2023.)

Kehittämistyön lisäksi teemme laadukasta tutkimustyötä, jonka kautta pureudumme alueellisesti sekä kansainvälisesti esimerkiksi juuri edellä mainittuihin teemoihin. Käynnissä olevat hankkeet kohdentuvat lisäksi terveiden, kohonneen riskin sekä sairaiden kohderyhmän tutkimuksiin.

Tällä hetkellä toteutetaan esimerkiksi taukotutkimusta, jossa mitataan rentoutumisen vaikutuksia kahdessa erilaisessa ympäristössä (Terveyttä luonnosta – myös diginä). Kohtaamme yhä monitahoisemman ja muuttuvamman ympäristön teknisen kehityksen ja globaalisten tekijöiden seurauksena. Selviytyminen dynaamisessa ympäristössä lisää stressiä, ja pitkittyessään se voi johtaa uupumukseen ja tai jopa mielenterveysongelmiin (Contin de Oliveira ym. 2023).

Meneillään on myös laboratoriotutkimus lihasten aktiivisuuden lisäämisen vaikutuksista tyypin 2 diabetesta sairastavien henkilöiden terveyteen (Optimus-tutkimus). Tyypin 2 diabeteksen (T2D) esiintyvyys on korkea keski-ikäisten ja iäkkäiden (35–65 vuotta) työntekijöiden joukossa. Etelä-Savon alueen diabeteskustannukset ovat yli 15 miljoonaa euroa (Koski 2021), ja kustannusten on arvioitu kasvavan lähivuosien aikana.

Kuva: Xamkin kuvapankki Emmi

On todettu, että 2 tyypin diabeteksella on oleellinen vaikutus työn tuottavuuden laskuun ja jopa työkyvyttömyyden lisääntymiseen. Lisäksi päivittäinen istumisaika on yhteydessä kasvaneeseen T2D esiintyvyyteen (Schofield ym. 2014). Tämän ennaltaehkäisyyn pyrkivän tutkimuksen avulla pyritään parantamaan tulevaisuuden työkykyä ja vähentämään terveydenhuollon kustannuksia.

Yhdessä eteenpäin

Konkreettinen kumppanuuteen perustuva yhteistyö tukee erinomaisella tavalla Xamkin tutkimus-, kehitys- ja innovaatio toiminnan visiota. Kumppanuusmalli vastaa oleellisesti hyvinvoinnin edistämiseen ja hyvinvointipalveluiden kehittämiseen sekä kehitettävien palveluiden käytettävyyden huomioimiseen. Lisäksi tutkimusyksikön sisällä on tehty tietokarttatyöskentelyä linjoista, joita kohti halutaan olla kulkemassa ja mihin halutaan panostaa.

Tavoitteena on alueellisen hyvinvointiliiketoiminnan kasvattaminen tarjoamalla osaamista ja infraa, joka toteutuu yhteistyön kautta. Syksyllä 2022 pilotoituja kumppaneiden välisiä koulutuksia tai tietoiskuja pidettiin eri teemoilla ja ne olivat hyvin onnistuneita kokonaisuuksia. Ideana oli jakaa kunkin kumppanin omaa sekä myös tutkimusyksikön omien asiantuntijoiden osaamista toisille. Voisiko jaettua osaamista laajentaa alueellisesti ja rakentaa avoimempaa, tieteeseen perustuvaa verkostoa

kaikille siitä kiinnostuneille ja tietoa janoaville? Mitäpä jos aloittaisimme kumppaneille suunnatut koulutukset kerran kuussa, joissa voisi jakaa myös hankkeiden tuloksia ja hyviä käytänteitä eteenpäin?

Ammattikorkeakoulun asiantuntijoiden tehtävä on kyetä katsomaan tulevaisuuteen. Yhteistyön merkittävyys perustuu myös siihen, että kumppanit voivat keskittyä toteuttamaan omaa liiketoimintaansa parhaalla mahdollisella tavalla. Nykyisessä toiminnassa säilytettäviä asioita ovat ehdottomasti avoin yhteistyö tutkimusyksikön henkilöstön ja kumppaneiden välillä sekä ajanvarausaikojen löytyminen yhteiselle Älysalille. Kumppaneiden mielestä on tärkeää, että vuoropuhelu mahdollistaa myös puutteiden ääneen sanomisen ja palautteen asianmukaisen vastaan ottamisen.

On erinomaisen tärkeää, että kumppanit voivat tuottaa omalle kohderyhmälleen laadukkaita palveluita ja asiantuntijat tuoda moniammatillisesti tukea ja vinkkejä kullekin kumppanille räätälöidysti. Ihminen tarvitsee ihmisiä vielä tulevaisuudessakin (elleivät robotit valtaa maailmaa), ja juuri kohtaamisia kumppanuusverkoston kautta saadaan tuettua, yhdessä.

LÄHTEET

Koski, S. 2021. Diabetesbarometri 2021. Diabetesliitto. WWW-dokumentti. Saatavilla: https://www.diabetes.fi/files/21805/Diabetesbarometri_2021.pdf [viitattu 17.5.2023]

Dufta, M. & Rekola, S. 2023. Megatrendit 2023. Ymmärrystä yllätysten aikaan. SITRAN selvityksiä 224. Saatavilla: https://www.sitra.fi/app/uploads/2023/01/sitra_megatrendit-2023_ymmarrysta-yllatysten-aikaan.pdf [viitattu 17.5.2023]

Koponen, J. 2022. Tulevaisuuden digitaaliset hyvinvointipalvelut. Tulevaisuuden kestävä hyvinvointi 2022 – tapahtuma 11.11.2022. Xamk. Luento ja videotallenne (ei julkiseen jakoon). [viitattu 24.04.23]

Kuuluvainen, V. 2020. Kumppanuusohjelma avaa Active Life Labin yrityksille. Xamk Read. Verkkolehti. Saatavilla: <https://read.xamk.fi/2020/kestava-hyvinvointi/kumppanuusohjelma-avaa-active-life-labin-yrityksille> [viitattu 24.04.23]

Schofield D., Cunich M., Shrestha R, Passey R E., Veerman M, Callander E., Kelly S. and Tanton R. 2014. The economic impact of diabetes through lost labour force participation on individuals and government: evidence from a microsimulation model. BMC Public Health 2014, 14:220. Verkkolehti. Saatavilla: <https://bmcpublihealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2458-14-220> [viitattu 27.04.23]

Contin de Oliveira S., Aletta F and Kang J. 2023. Self-rated health implications of noise for open-plan office workers: An overview of the literature. Building Acoustics 1–21. Verkkolehti. Saatavilla: <https://doi.org/10.1177/1351010X231152841> [viitattu 27.04.23]

SOSIAALITYÖN OSAAMISPOTENTIAALI HYÖTYKÄYTTÖÖN

Johanna Hirvonen

Rakenteellinen sosiaalityö on työtä sosiaalisten ongelmien näkyväksi tekemiseksi ja ehkäisemiseksi. Sosiaalihuoltolaki kiinnittää rakenteellisen sosiaalityön osaksi sosiaalihuoltoa. Tällä työllä tulee lain mukaan huolehtia ”sosiaalista hyvinvointia ja sosiaalisia ongelmia koskevan tiedon välittymisestä ja sosiaalihuollon asiantuntemuksen hyödyntämisestä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi” (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301, 7. §).

Mitä visio hyvinvointialueilla vahvistuvasta rakenteellisesta sosiaalityöstä edellyttää toteutuakseen? Etsin kysymykseen vastauksia nostamalla esiin neljä näkökulmaa: sosiaalityöntekijöiden osaamispotentiaalain hyödyntäminen, sosiaalityön tiedon tuotanto ja tiedon näkyväksi tekeminen sekä viestinnän ja yhteiskehittämisen vahvistaminen. Tarkasteluni pohjana on rakenteellisen sosiaalityön kehittämistyössä, SOSRAKE-osaamisverkosto-hankkeessa, vuosina 2020–2022 kertynyt tieto rakenteellisen sosiaalityön osaamisesta, osaamistarpeista ja työn tekemisen toimintaedellytyksistä hyvinvointialueilla.

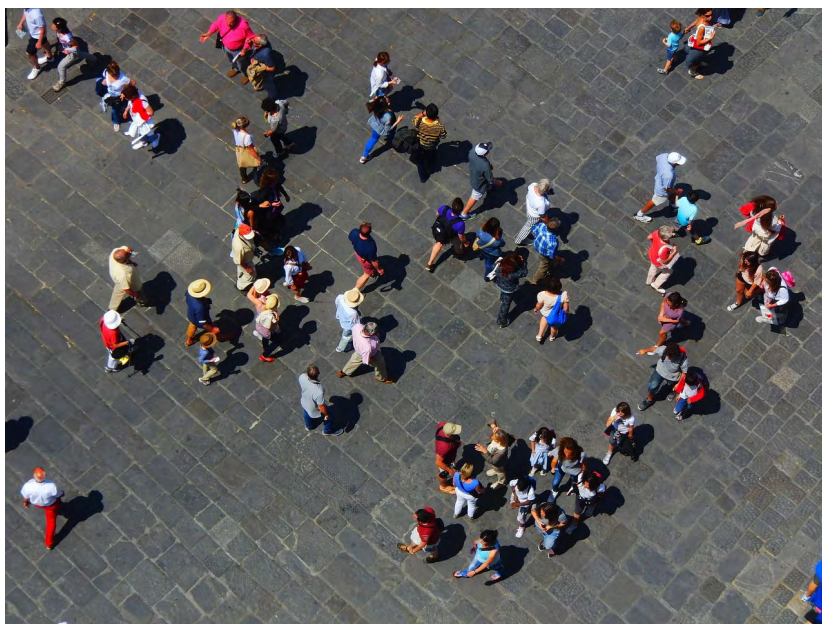
Rakenteellisen työn kehittämistä Itä-Suomessa

Rakenteellisen sosiaalityön ytimessä ovat yhteiskunnassa esiintyvä huono-osaisuutta ja sosiaalisia ongelmia synnyttävät sekä syventävät rakenteet. Lainsäädäntö korostaa rakenteellisen sosiaalityön luonnetta tietotyönä ja vaikuttamistyönä, jolloin rakenteellisen sosiaalityön tehtäviin sisältyvät työssä tarvittavan tiedon tuottaminen, tiedon pohjalta tuotetut toimet ja toimenpide-ehdotukset sekä tiedolla vaikuttaminen (Hirvonen ym. 2021, 4).

Laajemman näkökulman rakenteelliseen sosiaalityöhön avaa jaottelu, jossa rakenteellinen sosiaalityö jäsentyy tietotyön lisäksi strategiatyönä, kansalaisten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia edistävänä inklusiiviotyönä sekä kansalais- ja ihmisoikeuksia esiin nostavana oikeudenmukaisuustyönä (Pohjola 2011).

Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (ISO) toiminta-alueella toteutettiin vuosina 2020–2022 rakenteellisen sosiaalityön SOSRAKE-osaamisverkosto-kehittämishanke. Kehittämistyön painopiste oli aikuissosiaalityössä, erityisesti silloisen Etelä-Savon sosiaali- ja terveyspalvelujen kuntayhtymän (Essote) ja Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän (Kainuun sote) aikuisten sosiaalipalveluissa.

SOSRAKE-hankkeen aikana vahvistettiin sosiaalityön henkilöstön osaamista aikuisten parissa tehtävässä rakenteellisessa työssä – siihen liittyvässä tiedon tuottamisessa ja soveltamisessa. Kehittämistyöhön sisältyi rakenteellisen työn osaamisverkoston muodostaminen, verkoston toiminnan kehittäminen, aikuissosiaalityön työntekijöiden rakenteellisen työn osaamistarpeiden kartoitus sekä osaamisen kehittäminen valmentamalla, kokeilemalla ja arvioimalla (Väisälä 2023).

Kuva: Imulej/Pixabay

Piilossa olevan osaamispotentialin hyödyntäminen

SOSRAKE-osaamisverkostohankkeen loppuvaiheessa kysyttiin kehittämistyössä mukana olleiden sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajien näkemyksiä rakenteellisen sosiaalityön tulevaisuuden osaamistarpeista. Työntekijät nostivat osaamistarpeina esiin verkostotyön osaamisen, oman työn tavoitteellisuuden näkyväksi tekemisen, kyvyn ymmärtää kokonaisuuksia, asiakkaan äänen kuuluviin tuomisen sekä kyvyn viestiä muutosta ja parannusta vaativista asioista. Tutkimuksellinen osaaminen, johon sisältyy ennakointiosaaminen sekä sosiaalityön tiedon hyödyntäminen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä, nähtiin niin ikään sosiaalityön kannalta keskeisinä tulevaisuuden osaamisalueina.

Tulevaisuuden osaamistarpeiden vahvistamisen rinnalla on syytä huomioida sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajien olemassa oleva osaaminen, jota ei sosiaalityöntekijöiltä ja -ohjaajilta keräämämme palautteen perusteella kaikilta osin hyödynnetä. Työntekijöiltä löytyy hyödyntämätöntä osaamista, kuten vaikuttamisosaamista, verkostotyön osaamista, yhteisöllisen ja ehkäisevän työn kehittämisosaamista, hanketyön osaamista, kykyä tuottaa tietoa omasta työstä ja asiakaskunnasta sekä tutkimuksellista osaamista.

Sosiaalityöntekijöiden työajan kohdentuminen yksipuolisesti yksilökohlaiseen asiakastyöhön voi muodostua esteeksi rakenteellisen työn kannalta merkityksellisen osaamisen hyödyntämiselle. Samoin asenteet ja organisaation käytännöt, jotka eivät mahdollista rakenteellisen työn tekemistä ja tutkimus- ja kehittämistyötä osana sosiaalityön tehtäviä, voivat estää osaamisen hyödyntämistä.

Työntekijöiden rakenteellisen työn osaamispotentialia olisi mahdollista hyödyntää tukemalla sosiaalityöntekijöiden tutkimus- ja kehittämistoimintaa esimerkiksi kehittäjäsosiaalityöntekijyytenä, tutkimukselliseen työhön kannustavalla johtamisella ja kiinnittämällä työaika rakenteellisen työn tekemiseen. Rakenteellisen työn juurruttamista sosiaalityön käytäntöihin edesauttaa niin ikään koulutuksellinen tuki. Henkilöstön säännöllisellä koulutuksella ja perehdytyksen yhteyteen tuotavilla rakenteellisen työn koulutussisällöillä voidaan osaltaan tukea rakenteellisen sosiaalityön osaamisen jatkuvuutta ja pysyvyyttä.

Tiedon tuotannon ja näkyväksi tekemisen mahdollistaminen

Jotta visio rakenteellisesta sosiaalityöstä osana hyvinvointialueiden sosiaalityön tehtäviä toteutuu, se edellyttää rakenteellisen työn menetelmien kehittämistä ja käyttöönottoa. Tämä voi tarkoittaa muun muassa yhtenäisiä käytäntöjä sosiaalista hyvinvointia ja sosiaalisia ongelmia näkyväksi tekevän tiedon tuottamiseksi. Myös vakiinnutettavat tavat välittää sosiaalityön tuottamaa tietoa hyvinvointialueen johdolle, päättäjille, luottamushenkilöille, palvelujen käyttäjille ja asukkaille luovat rakenteellisen sosiaalityön menetelmien kehittämiselle mahdollisuuden.

Esimerkkejä rakenteellisen työn tiedon tuotannon ja näkyväksi tekemisen menetelmistä löytyy. Sosiaalisia epäkohtia ja huono-osaisuutta synnyttäviä rakenteita näkyväksi tekevä sosiaalinen raportointi on keskeinen rakenteellisen sosiaalityön menetelmä, josta on saatavilla jo useita esimerkkejä eri puolelta maata (ks. esim. Helsingin kaupunki 2023; Kainuun sote 2021; Savolainen & Jokimies 2022; Vasso s.a.). Hyvinvointialueille perustettavat rakenteellisen sosiaalityön työryhmät voivat puolestaan toimia foorumeina käsitellä ja välittää päättäjille sosiaalityön tuottamaa hyvinvointitietoa.

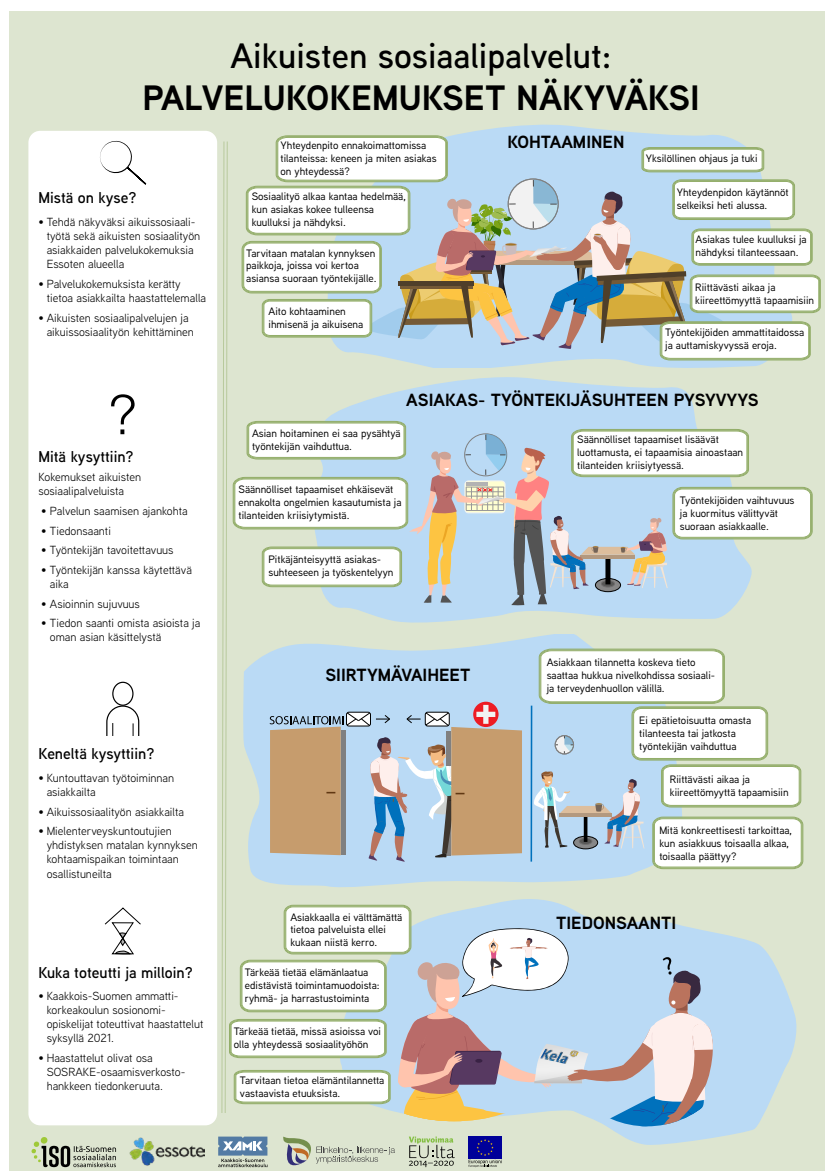
Rakenteellisen sosiaalityön tiedon tuotannossa korostuu monitoimijaisuus. Kuva hyvinvoinnin ja huono-osaisuuden paikallisista ja alueellisista rakenteista muodostuu yhdistelemällä väestötason tietoa ja tutkimustietoa sosiaalityön asiakastyössä rakentuvaan työntekijöiden ammatilliseen ja asiakkaiden kokemustietoon.

Viestintätekoihin kannustaminen

Visio vahvistuvasta rakenteellisesta sosiaalityöstä nostaa esiin uudenlaisen asennoitumisen vaateen myös sosiaalityön sisällä. Rakenteellisen sosiaalityön käytännön kokeiluihin ja viestintätekoihin kannustavassa ilmapiirissä ei pelätä ja torjuta sosiaalisten epäkohtien esiin nostamista, vaan sosiaalityön esiin nostamiin ilmiöihin suhtaudutaan avoimesti ja kehittävällä asenteella.

Esihenkilöillä ja johdolla on kokeiluihin kannustavan ilmapiirin luomisessa keskeinen rooli. He voivat kannustaa ja tukea työntekijää viestimään sosiaalisista ilmiöistä. Toisaalta johtamisella voidaan tukahduttaa viestintä esimerkiksi sosiaalityön salassapitosäännöksiin viitaten, jolloin sosiaa-

lista hyvinvointia ja huono-osaisuutta koskevan tiedon näkyväksi tekemisen sijaan vahvistetaan sosiaalityön sisäisiä ja suljettuja käytäntöjä ylläpitävää hiljaisuuden kulttuuria (ks. käsite Tiitinen 2019). Viestintään kannustava strategia, jossa määritellään sosiaalityön viestinnän mahdollisuudet ja rajat, on yksi keino vahvistaa rakenteellisen sosiaalityön paikka hyvinvointitiedon tuottamisessa.

Kuva 1. Esimerkki sosiaalityön viestintäteoista: infograafi asiakkaiden palvelukokemuksista. (Kuva: Johanna Hirvonen ja Viestintä Oy Prodictum)

Yhteiskehittäminen tulevaisuuden työskentelytapana

Sosiaalipalvelujen asiakkaiden tuottama kokemustieto palveluista ja osallistuminen palvelujen kehittämiseen ovat esimerkkejä rakenteelliseen sosiaalityöhön sisältyvästä yhteiskehittämisestä. Ottamalla käyttöön asiakasosallisuuteen pohjautuvia tiedon tuottamisen ja tiedolla vaikuttamisen käytäntöjä (esimerkiksi kehittäjäasiakkuus, asiakasfoorumit tai yhteistutkijuus) vahvistetaan rakenteelliselle sosiaalityölle ominaista monitoimijaista tiedon tuotantoa.

Palveluntuottajien ja asiakkaiden välisen yhteistyön lisäksi hyvinvointialueiden ja korkeakoulujen yhteistyöllä ja kumppanuudella on oma paikkansa rakenteellisen sosiaalityön toimeenpanossa. Sosiaalialan korkeakoulutuksen tukea voidaan hyödyntää edistettäessä hyvinvointialueilla muutosta kohti tiedolla johtamisen, muutostarpeiden näkyväksi tekemisen ja näyttöön perustuvia käytäntöjä (Piirainen 2022, 34).

Hyvinvointialueiden kehittämistyössä kohti vahvistuvan rakenteellisen sosiaalityön visiota voidaan lähteä liikkeelle kysymyksellä, miten sosiaalityön tieto ja asiantuntemus tällä hetkellä näkyvät palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä.

LÄHTEET

Helsingin kaupunki 2023. Tietoa osallisuuden toteutumisesta sosiaali- ja terveystalvissa. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.helsinki.fi/fi/paatoksenteke-ja-hallinto/tietoa-osallisuuden-toteutumisesta-sosiaali-ja-terveystalvissa#sosiaalinen-raportointi-helsingissa> [viitattu 19.10.2023].

Hirvonen, J., Kilpeläinen, V., Piirainen, K., Surakka, A., Tantt, S.M. & Tuikka, A. 2021. Tiedolla vaikuttamisen mahdollisuudesta toteutukseen. Rakenteellisen sosiaalityön osaamiskartoitus. Xamk kehittää 137. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-344-311-2> [viitattu 25.4.2023].

Kainuun sote. 2021. Kainuun soten sosiaalinen raportointi 1.1.–30.6.2021. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://hyvinvointialue.kainuu.fi/sites/sote.kainuu.fi/files/documents/library/2021-09/Sosiaalinen%20raportointi%201-6_2021.pdf [viitattu 25.4.2023].

Piirainen, K. 2022. Osaamisella kohti hyvinvointia. Rakenteellisen sosiaalityön opas. Diak Työelämä 29. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-404-6> [viitattu 28.8.2023]. [viitattu 28.8.2023].

Pohjola, A. 2011. Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa Pohjola, A. & Särkelä, R. (toim.) Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveystalvian keskusliitto, 207–224.

Savolainen, H. & Jokimies, H. 2022. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystalvian piirin ja Kymenlaakson sosiaali- ja terveystalvian kuntayhtymän sosiaalisen raportoinnin vuosikooste 2021. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus SOCOM. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://socom.fi/wp-content/uploads/2022/05/Vuosikooste_2021_sosiaalisesta_raportoinnista.pdf [viitattu 25.4.2023].

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Tiitinen, L. 2019. Kamppailu sananvapaudesta: sosiaalialan ammattilaisen toiminta ja valtasuhteet mediavaikuttamisen kentällä. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Väitöskirja. Acta electronica Universitatis Lapponiensis 259. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-147-7> [viitattu 25.4.2023].

VASSO s.a. Rakenteellinen sosiaalityö ja sosiaalinen raportointi. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://vasso.fi/sosiaalinenraportointi/> [viitattu 30.4.2023].

Väisälä, I. 2023. SOSRAKE-osaamisverkosto-hanke 2020–2023. ISON loppuyhteenveto. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.isonet.fi/iso-toiminta/kehittamishankkeet/paattyneet-hankkeet/sosrake.html> [viitattu 28.8.2023].

IMPLEMENTOINTITUTKIMUS TUKEMASSA VAIKUTTAVIA KÄYTÄNTÖJÄ

Hennariikka Heinijoki ja Maarit Karhula

Tutkimuksissa vaikuttaviksi osoitetut kuntoutuspalveluiden käytännöt, kuten toimintamallit, interventiot tai toimenpiteet, eivät siirry vakiintuneeksi toiminnaksi suoraviivaisesti tai vähintäänkin käytäntöön siirtyminen on hidasta (Morris ym. 2020). Entistä monimutkaisemmaksi tilanne muodostuu, jos tulisi luopua vähähyötyisistä vakiintuneista käytännöistä (vrt. Vältä viisaasti –suositukset). Vaikuttavaksi osoitettujen käytäntöjen siirtymistä ja juurtumista vakiintuneeksi toiminnaksi kutsutaan implementoinniksi ja vastaavasti vaikuttamattomista käytännöistä luopumista de-implementoinniksi. (Raudasoja 2021.)

Implementointia ja de-implementointia voidaan edistää implementointitutkimuksella. Erityisen hyödyllistä implementointitutkimus on silloin, kun on tarpeen juurruttaa kompleksia toimintamallia, interventiota tai toimenpidettä käytäntöön. Kuntoutuspalvelu on usein luonteeltaan kompleksi interventio. Kuntoutuksella tavoitellaan muutosta henkilön mahdollisuuksissa toimia eri elämänalueilla, työssä, opiskelussa, vapaa-aikana, kotielämässä, täysipainoisesti toimintakyvyn haasteista huolimatta. Kuntoutus voi olla jokin selkeä toimenpide tai interventio, vaikka polvileikkauksen jälkeinen kuntoutus. Kuitenkin usein kuntoutus on monimutkainen, kompleksi interventio, jossa tarvitaan esimerkiksi usean ammattilaisen panostusta ja myös ympäristöön tehtäviä muutostoimia (vrt. Skivington ym. 2021).

Kompleksin intervention toteutumisen ja vaikuttavuuden tutkiminen on vaativaa, muttei mahdotonta. On tarpeen huomioida erityisesti kontekstuaaliset tekijät, jotka vaikuttavat suuresti siihen, miten uudet interventiot tai toimintatavat otetaan käyttöön osaksi aiempia käytäntöjä. Usein esimerkiksi kuntoutuksen asiakkaan elinympäristö tai elämäntilanne tai näiden yhdistelmä voi olla erilainen kuin tutkimukseen osallistuvien henkilöiden.

Kuva: Franz Bachinger/Pixabay

Mitkä tekijät vaikuttavat uuden intervention omaksumiseen, toteuttamiseen ja juurtumiseen?

Implementointitutkimuksen erilaiset viitekehykset auttavat huomioimaan implementointiin liittyvät moninaiset tekijät ja prosessit (Heinijoki ym. 2023). Implementointiprosessi voidaan Wierengan ym. mukaan (2013) jakaa kolmeen eri vaiheeseen: 1. Omaksuminen 2. Toteuttaminen ja 3. Juurtuminen. Kaikissa näissä prosessin vaiheissa monet eri tasoiset tekijät vaikuttavat siihen, miten uudet interventiot tai toimintatavat otetaan käyttöön osaksi aiempia toimintaympäristön käytäntöjä. Näitä tekijöitä kutsutaan implementoinnin määrittäjiksi eli determinanteiksi. Erilaisia determinantteja on esimerkinomaisesti kuvattu Wierengan mallia mukaillen taulukossa 1.

Taulukko 1. Implementoinnin erilaisia määrittäjiä Wierengan ym. (2013) mallia mukaillen

Implementoinnin määrittäjät eli determinantit	Esimerkkejä:
Sosiopoliittisen kontekstin piirteet	Palvelujärjestelmä, lainsäädäntö
Organisaation piirteet	Organisaation valmius muutokseen, resurssit, arvot, toimintakulttuuri
Toteuttajan piirteet	Ammattilaisen asenne, tiedot ja taidot
Kuntoutusintervention piirteet	Näyttöön perustuvuus, testattavuus, sovellettavuus, kustannukset
Asiakkaan piirteet	Asiakkaan asenteet, tiedot ja taidot

Implementointitutkimuksessa tyypillisesti hyödynnetään monimenetelmällisyyttä ja moninäkökulmaisuutta (Heinijoki ym. 2023). Determinanteja voidaan tarkastella esimerkiksi jakamalla ne implementointia estäviin ja edistäviin tekijöihin, jolloin tätä tietoa voidaan käyttää hyödyksi, kun halutaan vaikuttaa implementoinnin onnistumiseen. Esimerkiksi uuden, tutkimuksissa vaikuttavaksi todetun moniammatillisen kuntoutusintervention toteuttamisessa toteuttajaan liittyvänä edistävänä tekijänä voi olla kuntoutuspalveluntuottajan vankka asiantuntemus asiakasryhmälle tarjottavasta palvelusta. Samalla uuden intervention juurtumista vakiintuneeseen toimintaan voi estää organisaation tottumattomuus tehdä työtä aidosti moniammatillisesti, mikä hidastaa muutosten tekemistä.

Kun tutkimusympäristössä tutkittua ja kehitettyä kuntoutusinterventioita tai toimintatapaa ryhdytään toteuttamaan luonnollisessa toimintaympäristössä, tulisi huolehtia siitä, että se pysyy riittävän samanlaisena. Kuitenkin tiedetään, että interventiot väistämättä muuntuvat käytössä. Muuntuminen voi olla tarkoituksenmukaista intervention juurtumiseksi pysyvään käyttöön erilaisissa ympäristöissä. (Kendall ym. 2023.) Tämän vuoksi onkin tärkeää tunnistaa kuntoutusintervention ydinelementit eli ne tekijät, jotka tulee säilyttää ennallaan riippumatta kontekstin vaihtumisesta (Abry ym. 2015). Samoin on myös hyödyllistä tunnistaa ne tekijät, joita voidaan muokata. Kendallin ym. (2023) mukaan voidaankin puhua intervention joustavuudesta menetelmäuskollisuuden raameissa (flexibility within fidelity).

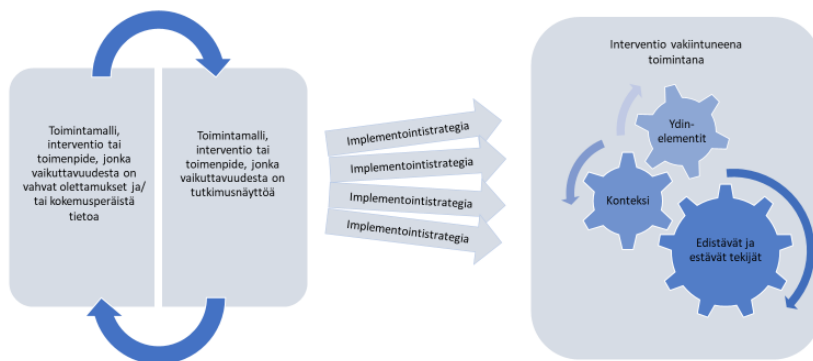
Käytäntöjen muuttaminen vaatii systemaattisten implementointistrategioiden käyttöä

Kuntoutuksen alalla uusien toimintatapojen sekä interventioiden kehittäminen ja implementointi on arkipäivää. Se, mitä käytäntöön siirtyy, on sattumanvaraista ilman systemaattisia implementointistrategioita. Implementointistrategiat ovat toimintatapoja, joilla voidaan edistää intervention omaksumista, alkuperäisen mukaista toteuttamista sekä pysyvyyttä (Proctor et al. 2013). Erilaisia implementointistrategioita on tunnistettu runsaasti, ja niitä on esimerkinomaisesti kuvattu tässä artikkelissa Walzia ja kumppaneita (2015) mukailen taulukossa 2.

Taulukko 2. Esimerkkejä erityyppisistä implementointistrategioista

Strategioiden luokittelu:	Esimerkkejä strategioista:
Arviointiin liittyviä strategioita:	implementoinnin jatkuva itsearviointi ja ulkoinen arviointi, audiointi ja palautteen antaminen
Räätälöinnin ja muokkaamisen strategioita:	datan analysointi, intervention muokattavuuden edistäminen
Kouluttamiseen liittyviä strategioita:	koulutusmateriaalit verkossa, itseopiskelumateriaalit, oppaat, tietoiskut, train the trainer -teknikoiden käyttäminen
Asiakkaiden ja sidosryhmien sitouttamisen strategioita:	kysynnän kasvattaminen, tiedottaminen ja markkinointi, vuoropuhelu sidosryhmien kanssa
Taloudellisia strategioita:	uusien rahoitusten järjestäminen

Implementointistrategioiden systemaattinen käyttö on perusteltua, koska tutkimusympäristöissä vaikuttaviksi osoitettujen toimien juurtuminen osaksi vakiintuneita käytäntöjä on kaikkien etu. Näin varmistetaan, että kuntoutuksen asiakas saa palvelua, joka todennäköisimmin tuottaa toivottuja tuloksia, esimerkiksi työkyky pysyy yllä. Samalla varmistuu se, että kaikkien asianomaisten taloudelliset ja henkiset resurssit sekä muut panostukset käytetään hyödyksi (Kuva 2).

Kuva 2. Implementointitutkimuksen kohteena on toimintamallin, intervention tai toimenpiteen käytäntöön juurtumisen prosessi ja implementointia edistävien strategioiden vaikuttavuus.

Implementointitutkimuksen tarve lisääntyä tulevaisuudessa

Yhä lisääntyvässä määrin erilaisten palveluiden, myös kuntoutuspalveluiden, odotetaan perustuvan tutkimusnäyttöön vaikuttavuudesta. Implementointitutkimuksen ensisijainen tavoite on, että vaikuttavaksi osoitetut interventiot juurtuvat käytäntöön. Implementointitutkimus tuottaa tietoa tehokkaista implementointistrategioista sekä implementoidun intervention toteuttamisesta ja toimivuudesta vastaten kysymyksiin, miten interventio soveltuu kontekstiin, mitkä seikat edistävät ja estävät intervention toteuttamista sekä toteutuuko interventio riittävästi suunnitellulla tavalla. Myös vahvoihin teoreettisiin oletuksiin ja vankkaan kokemusperäiseen tietoon pohjautuvien interventioiden tilanteissa toimivuuden arvioinnissa voidaan hyödyntää implementointitutkimusta.

Implementointitutkimuksen lisäämistarve on tunnistettu myös kansallisessa Kuntoutuksen tutkimuksen ja koulutuksen kehittämisfoorumissa laatimassa kuntoutuksen TKI-strategiassa (Kuntoutuksen koulutus ja tutkimus 2023). Ammattikorkeakouluilla alueellisina toimijoina ja työelämälähtöistä TKI-toimintaa tuottavina organisaatioina on tärkeä rooli ottaa vastaan haaste implementointitutkimuksen toteuttamisen lisäämisestä.

Kuva: Joe/Pixabay

LÄHTEET

Abry, T., Hulleman, C.S. & Rimm-Kaufman, S.E. 2015. Indices of Fidelity to Intervention Core Components to Identify Program Active Ingredients. *American Journal of Evaluation* 36, 320–338. Saatavissa: <https://doi.org/10.1177/1098214014557009> [luettu 28.4.2023]

Heinijoki, H., Karhula, M. & Seppänen-Järvelä, R. 2023. Implementaatiotutkimuksen viitekehysten soveltaminen kuntoutuksen tutkimuksessa. Kartoittava kirjallisuuskatsaus. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 60, 192–206.

Kendall, P. C., Ney, J. S., Maxwell, C. A., Lehrbach, K. R., Jakubovic, R. J., McKnight, D. S. & Friedman, A. L. 2023. Adapting CBT for youth anxiety: Flexibility, within fidelity, in different settings. *Frontiers in Psychiatry* 14, 1067047.

Kuntoutuksen koulutus ja tutkimus. Asiantuntijafoorumin näkökulma koulutuksen kehittämiseen ja ehdotus kuntoutuksen tutkimuksen strategiaksi. Valtioneuvoston julkaisu 2023:64. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165105> [luettu 9.10.2023]

Morris, J. H., Bernhardsson, S., Bird, M.L., Connell, L., Lynch, E., Jarvis, K., Kayes, N. M., Miller, K., Mudge, S. & Fisher, R. 2020. Implementation in rehabilitation: a roadmap for practitioners and researchers. *Disability and Rehabilitation* 42, 3265–3274.

Proctor, E. K., Powell, B.J. & McMillen, J.C. 2013. Implementation strategies: recommendations for specifying and reporting. *Implementation Science* 8, 139.

Raudasoja, A. 2021. Vähähyötyiset hoidot ja de-implementaatio. Päivitetty 4.10.2021. Saatavissa: <https://www.kaypahoito.fi/vahahyotyiset-hoidot-ja-de-implementaatio> [luettu 28.4.2023]

Skivington, K., Matthews, L., Simpson, S. A., Craig, P., Baird, J., Blazeby, J.M, et al. 2021. Framework for the development and evaluation of complex interventions: gap analysis, workshop and consultation-informed update. *Health Technology Assessment* 25, 57.

Waltz, T. J., Powell, B. J., Matthieu, M. M., Damschroder, L. J., Chinman, M. J., Smith, J. L., Proctor, E. K. & Kircher, J. E. 2015. Use of concept mapping to characterize relationships among implementation strategies and assess their feasibility and importance: results from the Expert Recommendations for Implementing Change (ERIC) study. *Implementation Science* 10, 109.

Wierenga, D., Engbers, L.H., Van Empelen, P., Duijts, S., Hildebrandt, V. H. & Van Mechelen, W. 2013. What is actually measured in process evaluations for worksite health promotion programs: a systematic review. *BMC Public Health* 13, 1190.

HYVINVOINNIN KÄSITE NYT JA TULEVAISUUDESSA

Marjo Pulliainen

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto eli Sitra on julkisoikeudellinen eduskunnan valvoma rahasto. Sen visiona ja tavoitteena on Suomi, joka menestyy rakentamalla kestäväää ja innostavaa tulevaisuutta, jossa ihmiset voivat hyvin maapallon kantokyvyn rajoissa. Suomen tasolla tulevaisuutta on kuvattu megatrendien avulla, jotka avaavat pitkäkestoisia, suuria ja hitaasti muuttuvia ja toisiinsa kytkeytyviä ilmiöitä. Muutoksia tarkastellaan viiden teeman avulla: luonto, ihmiset, valta, teknologia ja talous. (Sitra.)

Hyvinvoinnin näkökulmasta tulevaisuuden haasteet tulevat Sitran mukaan lisääntymään, koska useat samanaikaiset muutokset vaikuttavat ihmisten arkeen: väestö ikääntyy, monimuotoistuu ja keskittyy kasvukeskuksiin ja mielenterveysongelmat yleistyvät. (Sitra megatrendit, 2023). Hyvinvoinnin edistämiseen on kuitenkin olemassa keinoja, joilla tulevaisuutta voidaan turvata.

Kuva: Microsoft 365 - kuvapankki

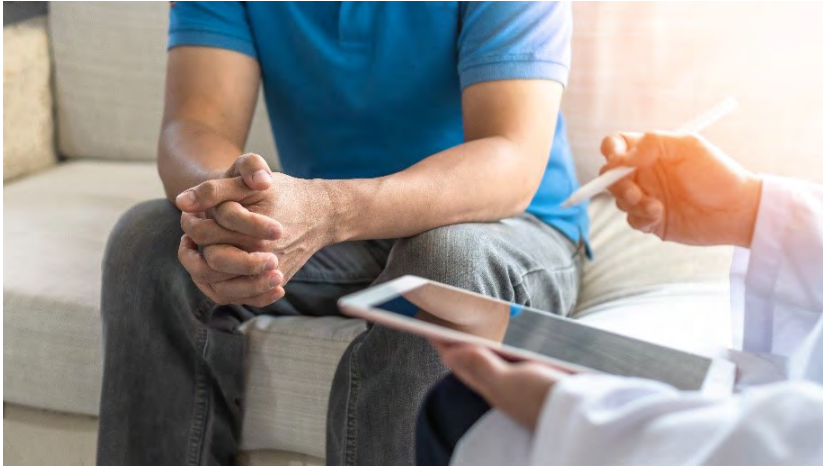
Hyvinvoinnin käsite eri aikoina

Usein sanaa ”hyvinvointi” käytetään pysähtymättä tarkemmin miettimään, mitä sillä tarkoitetaan. Tämä pysähtymättömyys on sinällään ymmärrettävää, koska hyvinvointi on käsitteenä haastava määrittää. Tarkastelu auttaa kuitenkin hahmottamaan sen painotuksia eri aikoina. On mahdollista saada siitä jonkinlainen ymmärrys käyttäen tiettyjä perusrakenteita, joita kiipeämällä voi yrittää päästä hyvinvoinnin käsitteen sisään. Näitä ovat esimerkiksi näkökulma, tieteenala ja tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat.

Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat eri tieteenaloilla vaihtelevat perustuen kulloisenkin tieteenalan hyvinvointi-käsitteen määrittelyyn. Käsitteen määrittely ohjaa tutkimusmenetelmien valintaan ja tätä kautta tavoiteltaviin tuloksiin. Käsitteet ja niiden pohjalla olevat teoriat ovat perinteisesti olleet ajankulusta riippumattomia. Uusia tutkimussuuntia on kuitenkin syntynyt vanhojen rinnalle. Niistä yksi on capability approach, josta on käytetty nimitystä toimintamahdollisuuksien teoria. (Sen, 1999).

Yhteiskunta nähdään kansalaisten hyvinvoinnin mahdollistajana, mutta ihmiset voivat käyttää vapauttaan myös muiden tavoitteiden saavuttamiseen. Kun henkilö tarvitsee ravintoa, koulutusta, terveydenhuoltopalveluja tai mahdollisuutta liikkumiseen, tulisi hänellä olla mahdollisuudet näihin. Tutkimuksen avulla voidaan tarkastella, onko hänellä siihen tosiasiallinen mahdollisuus. Suoran hyvinvoinnin analyysin ja indikaattoreiden sekä mittareiden sijasta toimintamahdollisuuksien teoria korostaa autonomian ja toimijuuden turvaamisen keskeisyyttä, joka antaa ihmisille oikeuden toteuttaa omaa näkemystään hyvästä elämästä. (Sen 1999, Martela 2022).

Suomessa toteutettu sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus on lisännyt painetta tarkastella hyvinvointia laaja-alaisesti ja monitieteisesti. Kansalaisten hyvinvoinnin edistäminen ja mittaaminen edellyttävät selkeätä näkemystä siitä, mitä hyvinvointi on (Martela 2022). Tästä syystä tylsiltäkin ja vanhanaikaisilta tuntuvat teoriat ovat tarpeellisia. Tutkijoille teoreettiset käsitteiden määrittelyt antavat pohjan, jonka pohjalta tutkimusmenetelmät voidaan valita.

Kuva: Microsoft 365- kuvapankki

Hyvinvointia vai terveyttä

Usein hyvinvoinnista puhuttaessa siihen liitetään käsite terveys. Maailman terveysjärjestön (WHO) mukaan terveys on täydellisen fyysisen, henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila, ei vain sairauden tai vamman puuttumista.

Tämä WHO:n määritelmä terveydelle on ohjannut myös hyvinvointi-käsitteen määrittelyä jo vuosikymmeniä, ja erityisen merkittävänä voidaan pitää sen sisältöä lääketieteen näkökulmasta. Lääketieteessä ihmiskäsitys perustuu vahvasti terveydentilan määrittelyyn sairauksien ja vammojen diagnoosien kautta. Ihmisen elämä voi kuitenkin olla hyvää ja jopa ”tervettä” silloinkin, kun on puutteita fyysisessä ja henkisessä jaksamisessa sekä sosiaalisessa elämässä.

Huomattavaa on, että lääketieteen sanakirjasta ei löydy suoraan määritelmää hyvinvoinnille, ja kuten alussa on todettu, niin sen määrittelemisen on usein haastavaa. (Duodecim, terveyskirjasto, terveys.).

Kokemus on jokaisella omanlaisensa

Yksittäisen henkilön näkökulmasta hyvinvoinnin tarkastelun voidaan katsoa liittyvän vahvasti yksilön arvoihin. Fyysisen hyvinvoinnin määrittämisen voisi olettaa olevan helppoa, esimerkiksi mittaamalla henkilön liikunta-aktiivisuutta tai unen määrää. (UKK-instituutti, Aikuisten liikkumisen suositus, Duodecim Käypä hoito, Riittävä uni). Yksilön käsitys omasta fyysisestä hyvinvoinnistaan ja käytettävissä olevat suositukset voivat

kuitenkin poiketa paljonkin. Henkilön subjektiivinen kokemus voi olla, että hänen päivittäinen liikuntansa ja unen määränsä ovat aivan riittäviä ja hän kokee fyysisen hyvinvointinsa loistavana, kun taas asiantuntijoiden näkemykset ja yleiset suositukset voivat kertoa näiden määrien olevan aivan liian vähäisiä.

Henkinen hyvinvointi liitetään usein mielen hyvinvointiin. Tämän arvioinnissa erityisesti merkittävää on henkilön oma, henkilökohtainen näkemys omasta tilanteestaan. Henkisen hyvinvoinnin tilaa on usein haastavaa arvioida objektiivisesti esimerkiksi henkilön ulkoisen olemuksen kautta. Henkisen hyvinvoinnin määrittämiseen on olemassa erilaisia arviointimenetelmiä, jotka voivat saada selville suurimmat hyvinvoinnin vajeet, kuten masennuksen tai jaksamisen tilan. Henkilön tilanteen arviointi perustuu lähes poikkeuksetta kuitenkin vahvasti henkilön subjektiivisiin tietoihin. (Duodecim käypä hoito, BDI-kysely, Mielenterveystalo.fi, uupumuksen oirekysely, KEDS). Henkinen hyvinvointi on vaikuttavana taustatekijänä muun muassa opintojen suorittamisessa tai henkilön työllistymisessä. (Tilastokeskus, Työttömät työnhakijat työttömyyden keston mukaan kk:n lopussa.)

Sosiaalinen hyvinvointi on hyvinvoinnin määrittelyissä usein sivuutettu, koska sen määrittämiseen käytettyjä arviointimenetelmiä tai mittareita on ollut käytössä vähän. Sosiaalinen hyvinvointi on myös vahvasti kokemuksellinen, subjektiivinen arviointikohde ja liittyy myös ihmisten erilaisuuteen. Sosiaalisuus – kuinka ja miten haluamme olla yhteyksissä muihin ihmisiin – vaihtelee hyvin paljon. Sosiaaliseen hyvinvointiin voidaan katsoa liittyvän vahvasti osallisuuden käsite; koemme kuuluvamme johonkin yhteisöön, koemme itsemme arvokkaiksi ja voimme vaikuttaa oman elämämme kulkuun. Osallisuuden kokemuksen on todettu vaikuttavan hyvinvointiin. Matalan osallisuuden kokemuksen on todettu liittyvän muun muassa vakavaan psyykkiseen kuormittuneisuuteen, yksinäisyyteen ja huonoksi koettuun työkykyyn. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet).

Yhteiskunnallinen näkökulma auttaa tarkastelemaan päätöksiä

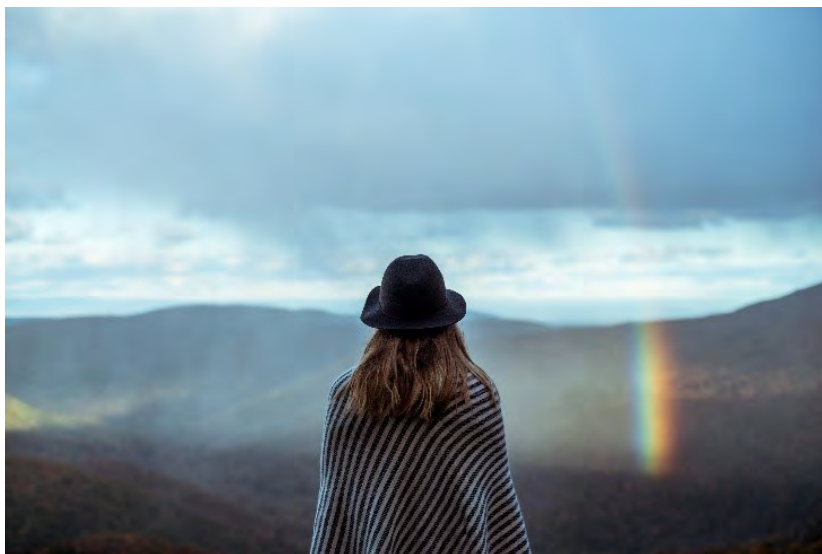
Hyvinvoinnin tarkastelussa usein käytetty yhteiskunnallinen näkökulma antaa välineitä muun muassa kansallisen ja kuntatason päätöksiin. Voidaan tarkastella näitä alueita koskevia hyvinvointiin liittyviä tilastotietoja ja hyödyntää niitä päätöksenteossa; tästä esimerkki on kansallisella

tasolla seurattava HYTE-kerroin. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtionosuuden lisäosa eli HYTE-kerroin on kannustin, jonka perusteella kuntien rahoituksen valtionosuuden suuruuteen vaikuttaa kuntien tekemä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyö. Tällä halutaan varmistaa kuntien aktiivinen toiminta asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi, siitäkin huolimatta, että sosiaali- ja terveyspalvelut siirtyivät hyvinvointialueiden järjestettäväksi 1.1.2023 alkaen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, HYTE-kerroin kunnille).

HYTE-kertoimen suuruutta määritellään käyttäen indikaattoritietoa 1. prosesseista, joilla kunnissa toimitaan hyvinvoinnin ja terveyden tavoittelussa, esimerkkinä indikaattoritiedot kunnan johdon toiminnasta sekä 2.prosessien aikaansaamia tulostietoja, esimerkkinä kuntien kouluterveyskyselyn tiedot lasten koetusta terveydentilasta. HYTE-kertoimen tavoitteena on edistää kansallisella tasolla väestön terveyttä ja hyvinvointia kuntien järjestämien koulutus, liikunta-, ruoka- ja kulttuuripalveluiden, kaavoituksen, liikennejärjestelyiden sekä muiden toimenpiteiden avulla. (Sotkanet.fi, tilastohaku).

Eri tieteenalat luovat perustan hyvinvoinnin monialaiselle edistämiselle ja arvioinnille

Filosofia on vuosisatoja pohtinut hyvinvointiin liittyviä tekijöitä, ja filosofit ovat usein pyrkineet hyvinvoinnin käsitteen kokonaisnäkömyksen muo-

Kuva: Microsoft 365- kuvapankki

dostamiseen. Hyvinvoinnin käsitteen tarkasteluun on liitetty arvot ja eettiset periaatteet. Yhteiskunta- ja sosiaalipoliitikot ovat olleet kiinnostuneita siitä, miten hyvinvointia voidaan edistää eettisesti ja oikeudenmukaisesti. Myös sosiaalityön ja taloustieteen tutkijoiden kiinnostus hyvinvoinnin määrittelyyn ja tätä kautta sen arviointiin on lisääntynyt. (Niemi ym. 2017). Taloustiede tarkastelee hyvinvointia usein taloudellisten resurssien ja rajoitteiden kautta. Taloudellinen kestävyys on julkisuudessaakin usein esillä. Tällöin voidaan tarkastella yhteiskunnan näkökulmasta resurssien riittävyttä tuleville sukupolville. Terveystaloustiede tarkastelee erityisesti hyvinvointiin suunnattujen resurssien aikaansaamia hyötyjä ja niiden oikeudenmukaista jakaumaa. (Sintonen, Pekurinen, Linnakko, 1997).

Sosiologian perusopit hyvinvoinnin käsitteen määrittelyyn ovat pitkälti pohjanneet Erik Allardtin ”having, loving, being” -hyvinvointiteoriaan vuodelta 1976. Siinä hyvinvoinnin osa-alueiksi määritellään elintaso, yhteisyyssuhteet ja itsensä toteuttaminen. Se, kuinka hyvin näitä osa-alueita koskevat tarpeet tulevat tyydytetyiksi, määrittelee koetun hyvinvoinnin asteen. Allardt on tarkastellut Pohjoismaiden tilannetta hyvinvointiteoriaansa pohjalta ja havainnut, että yhteiskunnan näkökulmasta tarpeet muuttuvat kuitenkin jatkuvasti. (Allardt 1976.)

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun tutkimusyksikön Active Life Lab toiminnan tavoitteena on osaltaan edistää hyvinvointia ja terveyttä. Hyvinvointi-käsitteen määrittelemineen on siis tärkeää: tulee siis tietää, mitä edistetään, jotta voidaan arvioida, kuinka siinä on onnistuttu. Active Life Lab tutkimusyksikön monet kehittävät ja tutkimukselliset hankkeet tuottavat tietoa menetelmistä, joiden avulla tulevaisuuden hyvinvointia turvataan meille kaikille.

LÄHTEET

Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo-Helsinki: WSOY ISBN 951-0-07405-5.

Duodecim. World Health Organization. Saatavissa: [terveys - Terveyskirjasto](#), [Constitution of the World Health Organization \(who.int\)](#) [viitattu 27.4.2023]

Duodecim. Käypä hoito, BDI-kysely, Mielenterveystalo.fi, uupumuksen oirekysely, KEDS. Saatavissa: [BDI-kysely \(kaypahoito.fi\)](#), [Uupumuksen oirekysely \(KEDS\) | Mielenterveystalo.fi](#) [viitattu 30.4.2023]

Martela, F. 2022. Hyvinvoinnin mittaus edellyttää hyvinvoinnin teoriaa Erik Allardt'n hyvinvoinnin ulottuvuudet päivitettyinä nykyaikaan. Yhteiskuntapolitiikka 87 (2022):5–6, 565-572.

Niemi, P., Rautiainen, A., Kannasoja, S., Haapakoski, K., Pellinen, J., Mäntysaari, M. 2017. Hyvinvoinnin teoriat hyvinvoinnin edistämässä ja poliittisessa päätöksenteossa. Hallinnon tutkimus 3/2017. Saatavissa: [Hyvinvoinnin teoriat hyvinvoinnin edistämässä ja poliittisessa päätöksenteossa | Hallinnon Tutkimus \(journal.fi\)](#)

Sintonen, H., Pekurinen, M., Linnakko, E. 1997. Terveystaloustiede, WSOY-Kirjapainoyksikkö Porvoo.

Sitra. Sitra megatrendit 2023. Saatavissa: [Megatrendit – Sitra](#) [viitattu 7.6.2023]

Sen, A. 1999. Development as freedom. New York: Knopf.

Sotkanet.fi, tilastohaku. Saatavissa: [Tilastohaku – Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi](#) [viitattu 28.4.2023]

Terveysten ja Hyvinvoinnin laitos. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. Saatavissa: [Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet – THL](#) [viitattu 30.4.2023]

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. HYTE-kerroin kunnille. Saatavissa: [HYTE-kerroin – kannustin kunnille – THL](#) [viitattu 28.4.2023]

Tilastokeskus. Työttömät työnhakijat työttömyyden keston mukaan kk:n lopussa. Saatavissa: [Tilastokeskus – Tilastot aiheittain – Koulutuksen keskeyttäminen \(stat.fi\), 12ta -- Työttömät työnhakijat työttömyyden keston mukaan kk:n lopussa \(1207\) muuttujina Alue, Sukupuoli, Ikäryhmittys, Työllisyyskoodin kesto, Kuukausi ja Tiedot. PxWeb \(stat.fi\)](#) [viitattu 30.4.2023]

UKK-instituutti. Aikuisten liikkumisen suositus. Saatavissa: [Aikuisten liikkumisen suositus – UKK-instituutti \(ukkinstituutti.fi, Riittävä uni \(kaypahoito.fi\)\)](#) [viitattu 30.4.2023]

**HYVINVOINTIA
TUKEVAT
DIGITAALISET
RATKAISUT**

TEKOÄLY TERVEYS- JA HYVINVOINTIPALVELUIDEN TYÖKALUNA

Arto Pesola

Monella alkaa olla tekoälyn hyödyntämisestä sekä hyviä että huonoja käytännön kokemuksia. Toisaalta tekoäly voi siivittää hankehakemuksen lentoon tarjoamalla loistavan jäsennyksen aihealueeseen liittyvistä näkökohdista, toisaalta opiskelijan äärettömän laadukkaan esseen feikkiviitteineen voi huomata olevan tekoälyn tuottama. Kuherruskuukaudet tekoälyn kanssa ovat olleet tärkeitä huomataksemme sen valtavan potentiaalin, joka todennäköisesti tulee muuttamaan kaikkea tekemistämme oleellisesti jo nyt ja tulevaisuudessa. Siksi on tärkeää pohtia tekoälyn roolia osana kehittämistoimintaamme sekä aktiivisesti edistää osaamistamme tekoälyn hyödyntämisessä hyvinvoinnin ja hyvinvointipalveluiden kehittämisessä.

Termi ”tekoäly” keksittiin jo 1950-luvulla, ja erilaisia tekoälymalleja on ollut käytössä jo kauan. Tekoälyn ”äly” perustuu ihmisten osaamiseen, käytettyyn aineistoon, joilla se on opetettu, sekä lopulta ihmisten tuottamiin algoritmeihin, jotka miljoonien laskentaketjujen kautta yhdistävät eri aineistoja ja tuottavat näistä yhdistelmistä uudelta tuntuva ”luovuutta”. Tämä näennäinen luovuus on myös ollut omiaan mystifioimaan tekoälyä ja luomaan skenaarioita tekoälyn kasvavasta itsenäisyydestä, jolla voi olla pahimmillaan tuhoisia seurauksia. Tutkijat muistuttavatkin siitä, että tekoäly tulisi nähdä mieluummin työkaluna ja innovatiivisena yhteistyön muotona kuin itsenäisenä olentona. (Lanier 2023).

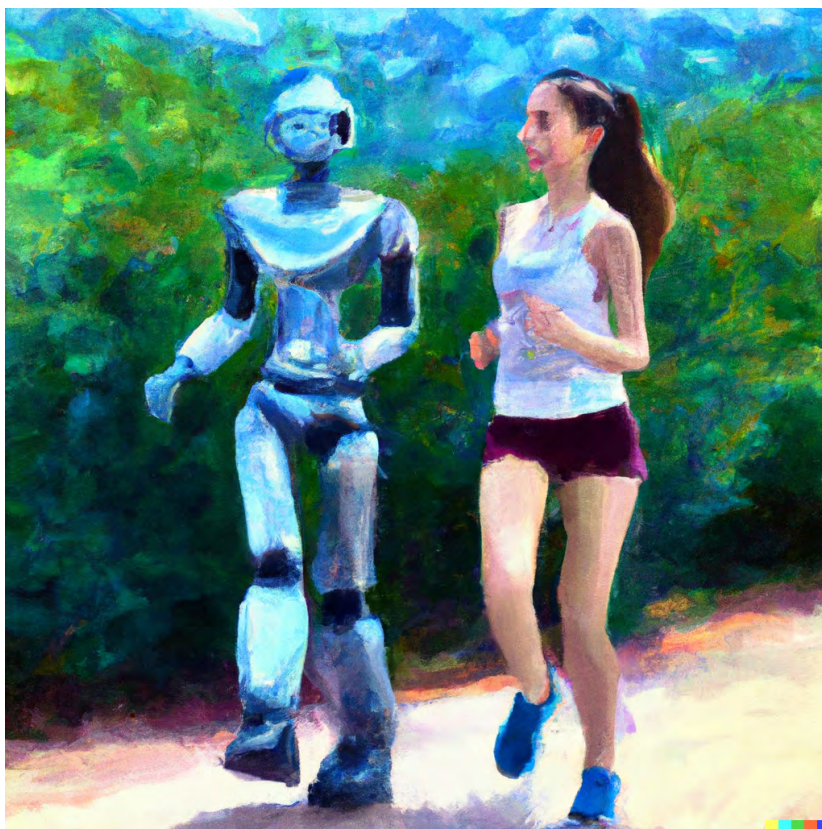
Tekoäly on kattotermi erilaisille teknologioille. Koneoppiminen on tekoälyjen alaryhmä, joka pyrkii mimikoimaan oppimisprosessia ja siten saavuttamaan sille asetetun tavoitteen itsenäisesti tai minimaalisella ihmisen avustuksella. Koneoppiminen sisältää syväoppimisen (deep learning), joka hyödyntää monitasoisia neuroverkkoja datan yhteneväisyyksien tunnistamiseksi. Luonnollisen kielen prosessointi hyödyntää koneoppimista mutta sisältää myös sille uniikkeja teknologioita, joiden tavoitteena on ymmärtää puhuttua kieltä. Tekoäly, big data (data jota ei pysty ana-

lysoimaan tavanomaisilla ohjelmistoilla) ja sen analysointimenetelmät, robotiikka ja telelääketiede (etänä toteutettava interaktiivinen palvelu potilaille) muodostavat kokonaisuuden, jota kutsutaan myös nimellä ”Terveys 4.0” (Thuemmler ja Bai 2017).

Tekoäly terveysinterventioiden tukena

Kuten millä tahansa osa-alueella, myös hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä tekoälyn mahdollisuudet ovat massiivisia. Schwalben ja Wahlen (2020) mukaan tekoälypohjaiset terveysinterventiot voidaan jakaa pääosin neljään kategoriaan, joista keskeisin ja ehkä tänä päivänä yleisin on tarttuvien (kuten tuberkuloosin tai oireellisen tai oireettoman malarian) ja ei-tarttuvien sairauksien (kuten eri syöpätyyppien) diagnosoinnin automatisointi tai tuki diagnosoinnille.

Toinen osa-alue liittyy sairastavuuden tai kuolleisuuden riskin arviointiin, jolloin esimerkiksi erilaisilla koneoppimisen luokittelutyökaluilla pystytään arvioimaan eri sairauksien vakavuutta, hoitovastetta ja sen riskejä

Kuva luotu DALL-E 2 -tekoälyn avulla

sekä jälkiseurausten riskejä (Schwalbe ja Wahle 2020). Yhtensä esimerkkinä voisi toimia monimutkainen liikeanalyysi, jolla videokuvan ja mahdollisesti muiden signaalinen (kuten voimasignaali tai lihasaktiivisuus) avulla pyritään tunnistamaan poikkeamia esimerkiksi kävelyssä tai kasvojen liikkeissä (Kidziński ym. 2019).

Toiseen kategoriaan kuuluu myös eri käyttäytymismallien aiheuttaman sairastumis- tai käyttäytymisriskien arviointi, jota voidaan käyttää ennaltaehkäisevien interventioiden suunnitteluun ja kohdentamiseen. Tekoäly muuttaa terveyspalveluiden tarjoamista erityisesti erikoissairaanhoidossa, jossa monimutkaiseen terveysongelmiin voidaan löytää sofistikoituneempia ja kohdennetumpia hoitokeinoja analysoimalla suuria tietomääriä uusilla analyysimenetelmillä, nopeammin ja tarkemmin kuin aiemmin. (Schwalbe ja Wahle 2020).

Kolmas kategoria on kansanterveyden trendien sekä epidemioiden ennustaminen. Tässä tekoäly on osoittautunut tarkemmaksi verrattuna perinteisempiin lineaarisiin malleihin. Malleja on onnistuttu tarkentamaan yhdistämällä terveysrekisterien tietoihin sosiaalisen median ja haku-
konetrendien tietoja. (Schwalbe ja Wahle 2020). Tällaisten laajojen aineistojen yhdistelyn ja käsittelyn monimutkaisuus kuvaa hyvin tekoälyn tuomaa lisäarvoa tälle kentälle.

Neljäs kategoria liittyy suorimmin ennaltaehkäisyyn. Tekoälyä on käytetty onnistuneesti terveyden edistämisen ohjelmapolitiikan suunnitteluun ja tukemiseen vertailemalla erilaisia tekoälyn tuottamia skenaarioita terveyden edistämisen ohjelmista. Tekoälyä on esimerkiksi käytetty optimoimaan terveysjärjestelmän resurssien kohdentamista maantieteellisesti yhdistämällä terveystietoja ympäristöön ja talouteen liittyviin tietoihin. (Schwalbe ja Wahle 2020).

Tekoäly terveyskäyttämisen muuttamisessa

Terveydenhuollon ja kansanterveyden trendien ennustamisessa hyödynnetyt tekoälysovellukset eivät kuitenkaan anna ratkaisuja siihen, miten ihmisten käyttäytymistä saataisiin muutettua terveellisemmäksi. Tekoälyä on kuitenkin hyödynnetty myös käyttäytymisen muutosinterventioiden tukena.

Tekoälytekniikoita, kuten älykkäitä oppimisympäristöjä, vuorovaikutteisista tarinoiden luomista, käyttäjämallinnusta ja sopeutuvaa valmennusta, voidaan hyödyntää personoidun tuen tarjoamisessa nuorten terveyden edistämiseksi (Rowe ja Lester 2020). Nuoret voivat esimerkiksi kokea erilaisia terveystyökalujen tilanteita eri seuraamuksineen virtuaalisen avatarin kautta, johon on helppo samaistua, koska se on personoitu käyttäjältä kerätyn datan perusteella. Interaktiiviset kertomusteknologiat ovat osoittaneet lupaavia tuloksia nuorten riskikäyttäytymisen vähentämisessä, sosiaalisten ongelmanratkaisutaitojen kehittämisessä sekä tukemassa potilaan itsemääräämisoikeutta sairaalahoitojen aikana. (Rowe ja Lester 2020).

Samoja tai muita tekoälyteknologioita voidaan hyödyntää myös käyttäjän sitouttamiseen ja motivoimiseen esimerkiksi terveellisen ravitsemuksen ja fyysisen aktiivisuuden lisäämiseksi. Personoidun sisällön tarjoaminen on erityisen tärkeää, koska useimmat interventiot on kehitetty ryhmätason vaikuttavuuden näkökulmasta, jolloin yksilötason vaihtelu voi olla suurta. Erilaiset terveyden edistämiseen suunnatut mobiiliapplikaatiot ja muut digitaaliset terveystyökalut epäonnistuvat yleensä sitouttamaan niiden käyttäjiä keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä (Fadhil ja Gabrielli 2018).

Tekoälyä on hyödynnetty onnistuneesti terveyden edistämiseksi tukien chatbotien kehittämiseen. Ne voivat tarjota parempaa, kohdenneumpaa ja personoidumpaa tukea käyttäjän arjessa (Fadhil ja Gabrielli 2018). Ne eivät myöskään edellytä käyttäjää raportoimaan esimerkiksi ruokavaliotaan tai muuta terveystyökalun kyselyillä, mikä on työlästä käyttäjälle ja johtaa usein sovelluksen käytön lopettamiseen, vaan niiden personointi tapahtuu käytävän keskustelun sekä mahdollisen muun datan perusteella (Fadhil ja Gabrielli 2018).

Kokonaisvaltainen henkilökohtainen lääketiede

Interventioiden personointi tekoälyn avulla on yksi sen keskeisistä hyödyntämistavoista. Keskeinen ongelma niin kutsutussa henkilökohtaisessa lääketieteessä, tai jopa yleisemmin terveyden edistämiseksi, on interventioiden keskittyminen liiaksi yksilön käyttäytymisen mittaamiseen ja muuttamiseen. Tämä lähestymistapa korostaa yksilön vastuuta terveyden edistämiseksi ja johtaa pahimmillaan yksilön syyllistämiseen, vaikka epäterveellisen käyttäytymisen syyt voivat olla moninaisia, myös yksilöstä riippumattomia.

Kuva: GraphicWallet.com / Arto Pesola

Olemme luoneet ympäristön, joka ohjaa ja mahdollistaa meille terveydelle epäedullisia valintoja. Sen sijaan terveyttä edistäviin valintoihin joudumme näkemään vaivaa ja tekemään tietoisia päätöksiä. Siksi tulevaisuuden hyvinvointipalvelut tulee kehittää lähtökohdasta, joka huomioi ihmisen ympäristön ja sen erityispiirteet ja jonka pyrkimyksenä on muokata ympäristöstämme terveellisiin valintoihin ohjaavan. Myös muut ihmiset, heiltä saatava tuki, kannustus ja yhteisöllisyys, ovat tulevaisuuden hyvinvointipalveluiden tärkein voimavara.

Juuri tällaiseen kokonaisvaltaiseen terveyden edistämiseen, sekä yksilöltä että hänen ympäristöstään saatavan datan reaaliaikaiseen ja adaptoituvaan hyödyntämiseen, tekoäly tarjoaa ennennäkemättömiä mahdollisuuksia. Tämän potentiaalın hyödyntämisen perusteena täytyy olla ymmärrys ihmisen käyttäytymisen muuttamisen kokonaisvaltaisuudesta.

Myös tämän artikkelin lähdeviitteiden haussa sekä tekstin tiivistämisessä on hyödynnetty tekoälyä, huomioiden eettiset periaatteet (Nature editorial 2023).

LÄHTEET

Lanier, J. 2023. There is no A.I. The New Yorker. Saatavissa: <https://www.newyorker.com/science/annals-of-artificial-intelligence/there-is-no-ai> [viitattu 31.5.2023]

Thuemmler, C. & Bai, C. 2017. Health 4.0: How Virtualization and Big Data are Revolutionizing Healthcare. Springer International Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-47617-9> [viitattu 31.5.2023]

Fadhil, A. & Gabrielli, S. 2017. Addressing challenges in promoting healthy lifestyles: the ai-chatbot approach. In Proceedings of the 11th EAI International Conference on Pervasive Computing Technologies for Healthcare (PervasiveHealth '17). Association for Computing Machinery, New York, NY, USA, 261–265. Saatavissa: <https://doi.org/10.1145/3154862.3154914> [viitattu 31.5.2023]

Schwalbe, N. & Wahl, B. 2020. Artificial intelligence and the future of global health. The Lancet, 395, 10236, P1579-1586, DOI: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30226-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30226-9) [viitattu 31.5.2023]

Kidziński, Ł., Delp, S. & Schwartz, M. 2019. Automatic real-time gait event detection in children using deep neural networks. PLoS ONE 14(1): e0211466. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0211466> [viitattu 31.5.2023]

Rowe, J. P. & Lester, J. C. 2020. Artificial Intelligence for Personalized Preventive Adolescent Healthcare, Journal of Adolescent Health, 67, 2, S52-S58, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2020.02.021> [viitattu 31.5.2023]

Nature editorial 24.1.2023. Tools such as ChatGPT threaten transparent science; here are our ground rules for their use. Nature 613, doi: <https://doi.org/10.1038/d41586-023-00191-1> [viitattu 31.5.2023]

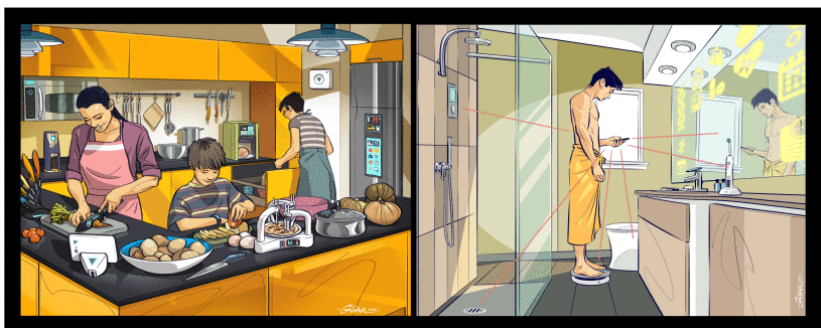
UUDENLAINEN DIGITAALISUUS JA TEKOÄLY HYVINVOINTIALAN MULLISTAJINA

Marko Tanskanen

Kuluttajapalveluiden digitalisaatio on ollut elämässämme jo 1980-luvulta lähtien, kun kotitietokoneet yleistyivät. Vauhti on entisestään kiihtynyt 2000-luvulla internetin ja mobiililaitteiden myötä sekä edelleen 2020 koronapandemian ja etätyöskentelyn lisääntymisen seurauksena. Nyt uusien digihype liittyy tekoälyn hyödyntämiseen eri toiminnoissa. Digitalisaatio on poistanut paljon aikaa, tilaa, tiedonsaantiin ja osallistumiseen liittyviä rajoituksia. Kun teknologia kehittyy, niin se toisaalta helpottaa asioita, mutta samalla se lisää kuluttajien vaatimuksia. Siten digitaalisuus on vaikuttanut merkittävästi eri alojen liiketoimintaan, ja yritysten on pitänyt sopeutua pärjätäkseen kilpailussa.

Hyvinvointialakaan ei ole tässä poikkeus. Teknologian nopea kehitys, sekä kuluttajien kasvava kiinnostus terveyttä kohtaan ovat luoneet uusia mahdollisuuksia hyvinvointipalveluille (kuva 3). Hyvinvointiala on perinteisesti ollut sidoksissa palveluntarjoajan ja asiakkaan fyysiseen läsnäoloon, joten hyvinvointipalveluiden digitalisoiminen on selkeästi vähentänyt rajoituksia niiden saavutettavuudessa. Lisäksi kehittyvän teknologian ja tekoälyn avulla tulevaisuuden hyvinvointialalla voidaan siirtyä entistä enemmän sairauksien hoidosta niiden ennaltaehkäisyyn. (Abernethy ym. 2022; Maguire ym. 2021; Meskó 2020; Tiihonen 2014.)

Kuva: Meskó 2020

Kuva 3. Digitaalinen teknologia hyvinvointialalla. (mukailtu: Abernethy ym. 2022)

Tässä artikkelissa tehdään katsaus digitaalisuuteen hyvinvointialalla nykypäivänä ja sen mahdollisuuksiin tulevaisuudessa. Näkökulmina ovat sekä asiakkaat että palveluntarjoajat.

Perinteiset fyysiset hyvinvointipalvelut

Kun ajatella perinteisiä hyvinvointipalveluita, alkaa palveluprosessi yleensä siitä, että asiakas ottaa oma-aloitteisesti yhteyttä palveluntarjoajaan, kun kokee hyvinvoinnissaan puutteita. Tämän jälkeen palveluntarjoaja mennään tapaamaan sovittuna aikana. Hänen kanssaan tehdään mahdollisesti suunnitelma jatkotoimenpiteistä asiakaskohtaisesti, kunnes tavataan taas uudelleen. Näin toimivat esimerkiksi vaikkapa ohjattu liikunta, fysioterapia tai mielenterveyden palvelut.

Palveluntarjoajan näkökulmasta perinteiset hyvinvointipalvelut voivat olla haastavia toteuttaa ja ylläpitää. Esimerkiksi fyysisen liikuntapaikan ylläpitäminen vaatii suuria investointeja laitteisiin ja tiloihin sekä henkilöstökustannuksia. Palveluntarjoajan on myös varmistettava, että tilat ja laitteet ovat turvallisia sekä asiakkaat saavat tarvitsemansa avun ja ohjauksen. Puutteelliset resurssit voivat johtaa tilanteeseen, jossa rajatulle määrälle asiakkaita tarjotaan rajoitettu valikoima kalliita palveluita, jotka ovat saatavilla vain tiettyinä aikoina. Nämä palvelut ovat myös usein kaukana asiakkaasta. Tämä ei kuulosta kovin houkuttelevalta!

Nykyaikaiset digitaaliset hyvinvointipalvelut

Perinteisten hyvinvointipalveluiden lisäksi digitaaliset hyvinvointipalvelut ovat yleistyneet, ja ne ovat muuttaneet tapaa, jolla näitä palveluita tarjotaan ja kulutetaan. Tottumuksemme ovat muuttuneet, ja yhä useammat haluavat hyödyntää hyvinvointipalveluita ajasta ja paikasta riippumatta. Asiakkaat voivat käyttää digitaalisia hyvinvointipalveluita helposti kotonaan, työpaikallaan tai vaikka matkalla ollessaan. Tällöin tosin hyvinvoinnin edistäminen saattaa olla enemmän asiakkaan omalla vastuulla, kun palveluntarjoaja tai muita palvelun käyttäjiä ei näe samassa paikassa. Mahdollisesti tarvittava välineistö täytyy myös hankkia itse.

Digitaalisten hyvinvointipalveluiden ja -tuotteiden avulla asiakkaat voivat seurata terveyttään ja hyvinvointiaan omatoimisesti. Esimerkiksi aktiivisuusrannekkeet ja älykellot ovat yhä suosituimpia, ja niiden avulla voi seurata omaa fyysistä aktiivisuutta, palautumista ja nukkumista. Lisäksi älypuhelinsovellukset voivat tarjota liikunta- tai rentoutusharjoituksia, ravintosuosituksia ja muita palveluita, jotka tukevat hyvinvointia monipuolisesti. Moniin hyvinvointiteknologioihin ja -sovelluksiin on myös lisätty pelillisiä ja sosiaalisia ominaisuuksia, jotka entisestään sitouttavat niiden käyttämiseen.

Palveluntarjoajille digitaaliset hyvinvointipalvelut mahdollistavat monia etuja, ja on lähinnä vain hänestä itsestään kiinni, millaisen digitaalisuutta hyödyntävän hyvinvointipalvelun hän tuotteistaa asiakkailleen. Digitaalinen palvelu voidaan toteuttaa kustannustehokkaammin ja skaalautu-

Kuva: iStock-photos

vammin kuin perinteiset fyysiset palvelut, sillä samaa palvelua voi tarjota etänä useammalle asiakkaalle samanaikaisesti. Palveluntarjoaja voi myös laajentaa palvelutarjontaansa ja kohdeyleisöään. Nykypäivänä esimerkiksi erilaiset verkkovalmennukset ovat tulleet suosituiksi, ja useat valmentajat ovat vaurastuneet niiden avulla. Digitaaliset hyvinvointipalvelut mahdollistavat myös asiakasdatan keräämisen helposti ja automaattisesti, mikä auttaa palveluntarjoajaa kehittämään palveluita, markkinointia ja liiketoimintaa entistä asiakaslähtöisemmin.

Digitalisaatio ja tekoäly tulevaisuuden hyvinvointipalveluissa

Todennäköisesti tulevaisuuden digitalisaatio on entistä monipuolisempaa ja arkeemme integroituneempaa. Se tulee vaikuttamaan lähes kaikkiin elämän osa-alueisiin, mukaan lukien hyvinvointipalvelut. Teknologian kehittyminen tekee mahdolliseksi luoda uusia palveluita ja tuotteita, jotka voivat edistää ihmisten hyvinvointia entistäkin yksilöllisemmin.

Yksi keskeinen kehityssuunta digitalisaatiossa on tekoälyn (Artificial Intelligence, AI) käytön lisääntyminen. Matemaattisten mallien ja algoritmien avulla tekoäly kykenee käsittelemään suuria määriä dataa ja tunnistamaan kaavoja, joiden avulla se voi ehdottaa ratkaisuja ongelmiin ja ennustaa tulevia tapahtumia. Se voi myös oppia uusia asioita ja parantaa suorituskyykyään kokemuksen myötä. Esimerkiksi jo nykyään yksityishenkilökin voi hankkia itselleen yksityiskohtaisen harjoitus- ja ruokavalio-ohjelman ChatGPT-tekoälybotin avulla, kun hän vain osaa kuvata riittävän hyvin oman taustansa ja tavoitteensa, sekä esittää tarkentavia tietoja ja kysymyksiä botille.

Sitrassa pohdittiin jo vuonna 2014, että terveydenhuollossa verkkoklinikoita ja tekoälyä voitaisiin hyödyntää sairauksien varhaisessa tunnistamisessa ja hoidossa. Se auttaisi myös parantamaan hoitojen laatua ja nopeuttamaan diagnooseja. Lisäksi tekoäly voisi auttaa jo ennakoimaan henkilökohtaisia terveystarpeita ja ohjaamaan terveellisempiin elämäntapoihin. (Tiihonen 2014.) Terveydenhuollon tulevaisuuden palveluissa tekoäly voisi myös analysoida kuvia ja potilaan terveystietoja eri tietolähteistä, tehdä tarkkoja diagnooseja ja tuottaa juuri kyseiselle potilaalle räätälöityjä hoitosuosituksia (Abernethy ym. 2022; Koponen 2022; Maguire ym. 2021).

Toinen tärkeä kehityssuunta on ”esineiden internetin” lisääntyminen (Internet of Things, IoT), jonka avulla laitteet ja järjestelmät voivat kerätä tietoa ja kommunikoida keskenään reaaliaikaisesti. Esimerkiksi älykoodit, joissa kodin laitteet, hoivarobotit ja älysovellukset olisivat yhteydessä toisiinsa, voisivat auttaa ikääntyneitä asumaan kotonaan turvallisesti ja itsenäisesti pidempään. Elimistön toimintaa ja terveydentilaa voitaisiin mitata reaaliaikaisesti erilaisilla sensoreilla älykellosta, vaatteista, iholta tai jopa ihon alta. Mitattu tieto voitaisiin lähettää langattomasti terveydenhuollon ammattilaisille, jolloin siihen voitaisiin reagoida nopeasti. (Maguire ym. 2021.) Kun kaikki data henkilötiedoista, sensoreista, sovelluksista, genetiikasta jne. voitaisiin yhdistää luotettavasti, niin se mahdollistaisi ns. yksilöllistetyn lääketieteen (personalised medicine) – kun ennen diagnosoitiin lähinnä sairauksia, niin pystyttäisiinkin jo diagnosoimaan riskejä (Koponen 2022; Näher ym. 2023).

Tulevaisuuden kuluttajapalveluissa, kuten verkkovalmennusohjelmissa, asiakkaat voisivat käyttää sensorijärjestelmiä, jotka mittaavat toimintakyvyn eri parametreja, kuten sykettä, liikettä ja voimaa. Lisäksi asiakkaan fyysiseen ympäristöön saataisiin lisättyä uutta informaatiota virtuaalisen ja lisätyn todellisuuden avulla (Virtual Reality VR, Augmented Reality AR). Näiden ja pilvipalveluiden välityksellä valmentaja – tai tekoäly – saisi reaaliaikaisesti monipuolista tietoa asiakkaan suorituksesta ja pystyisi tarjoamaan entistä henkilökohtaisempaa ja hyödyllisempää valmennusta etänäkin. Tällainen teknologian ja valmennuksen yhteistyö on tutkimusten mukaan myös vaikuttavampaa, kuin jos kuluttaja vain omatoimisesti käyttäisi hyvinvointitekniologiaa eikä välttämättä osaisi yksin hyödyntää siitä saatua tietoa (Koponen 2022; Maguire ym. 2021).

Nyt ja tulevaisuudessakin tärkeää on hyvinvointipalveluiden asiakaslähtöisyys

Sekä perinteisissä että digitaalisissa hyvinvointipalveluissa on hyvät ja huonot puolensa. Perinteisessä palvelussa asiakkaat saavat henkilökohtaisemman kontaktin palveluntarjoajaan, mutta se vie paljon palveluntarjoajan resursseja. Digitaalista palvelua puolestaan voidaan tarjota rajattomammin, mutta asiakkaille voi jäädä etäisempi olo palveluntarjoajaan.

Perinteisten hyvinvointipalveluiden tarjoaminen voi myös olla hyvin palkitsevaa. Palveluntarjoajat voivat nähdä asiakkaiden fyysisen ja henkisen hyvinvoinnin parantumisen, mikä voi tuoda merkityksellisyyden tunnetta

työhön. Lisäksi palveluntarjoajat voivat helpommin rakentaa vahvan asiakassuhteen ja luottamuksen asiakkaiden kanssa, mikä voi johtaa pitkäaikaiseen sitoutuneeseen asiakaskuntaan. Asiakkaidenkin on helpompi muodostaa ystävyyssuhteita fyysisessä palvelussa.

On myös tärkeää muistaa, että digitaaliset hyvinvointipalvelut eivät välttämättä sovi kaikille. Esimerkiksi ikääntyneille ja teknologiasta vieraantuneille digitaaliset välineet voivat olla haastavia käyttää. Joillakin ei ole muista syistä mahdollisuuksia tai halua tarvittavan teknologian käyttöön. Tasa-arvoisuuden lisäksi digitaalisissa palveluissa on myös erityisen tärkeää huomioida tiedon oikeellisuus sekä asiakkaiden yksityisyydensuoja ja tietoturva. (Abernethy ym. 2022.) Siksi onkin tärkeää tarjota asiakkaille valinnanvaraa ja monipuolisia vaihtoehtoja niin perinteisissä kuin digitaalisissakin hyvinvointipalveluissa.

Parhaassa tapauksessa digitaalisuus voi kuitenkin pienentää kuilua palveluntarjoajien ja asiakkaiden välillä. Kun ennen kuluttajat olivat riippuvaisia asiantuntijoilta saatavista hyvinvointipalveluista, niin nykyään he voivat enenevässä määrin itse mitata, ylläpitää ja kehittää omaa hyvinvointiaan teknologian avulla. Hyvinvointipalveluissa voidaan siirtyä entistä enemmän terveysongelmien hoidosta niiden ennaltaehkäisyyn – ja tehdä tämä osallistavasti. (Meskó 2020; Tiihonen 2014.) Bertalan Meskón (2020) näkemys täydennettynä omilla ajatuksillani tulevaisuudesta voisi olla:

”Tulevaisuuden Marko voisi omistaa älykellon (tai muun teknologian), joka kokoaa kaiken häneen liittyvän datan eri lähteistä ja ohjaa hänen elämänsä chatbotin avulla. Kello herättää hänet yksilöllisesti parhaimpaan aikaan, hänelle suositellaan (ja valmistetaan) optimaalinen aamiainen ja hänen päivänaikaista viireystilaansa säädellään sopivilla ajoitetuilla aktiviteeteilla. Sovellus seuraa koko ajan Markon elintoimintoja, vertaa niitä tietokantoihin ja ilmoittaa tarvittavista toimenpiteistä. Hyvinvointiteknologiasta ja -digitaalisuudesta on tullut vaivattomasti osa Markon elämää.”

LÄHTEET

Abernethy, A., Adams, L., Barrett, M. 2022. The promise of digital health: Then, now, and the future. National Academy of Medicine.

Koponen, J. 2022. Tulevaisuuden digitaaliset hyvinvointipalvelut. Esitys Xamk Tulevaisuuden kestävä hyvinvointi -tapahtumassa. Mikkeli, Saimaa Stadiumi, 11.11.2022.

Maguire, D., Honeyman, M., Fenney, D., & Jabbal, J. 2021. Shaping the future of digital technology in health and social care. The King's Fund.

Meskó, B. 2020. Digital health technologies and well-being in the future. *It Professional*, 22(1), 20–23.

Näher, A. F., Vorisek, C. N., Klopfenstein, S. A. 2023. Secondary data for global health digitalisation. *The Lancet Digital Health*, 5(2), e93-e101.

Tiihonen, T. 2014. Digitaalisten terveys- ja hyvinvointipalveluiden potentiaali on vielä käyttämättä. Saatavissa: <https://www.sitra.fi/uutiset/digitaalisten-terveys-ja-hyvinvointipalveluiden-potentiaali-viela-kayttamatta/> [Viitattu: 15.5.23]

NAO JA PARO TULIVAT TALOON – MITEN SIIRTÄÄ TEKNOLOGIA KETTERISTÄ KOKEILUISTA OSAKSI TULEVAISUUDEN SUJUVAA ARKITYÖTÄ?

Jonne Holmén ja Anja Härkönen

Teknologian kehitys on muuttanut merkittävästi tapaamme työskennellä ja tarjota palveluita. Erityisesti sote-alalla teknologiaa hyödynnetään yhä enemmän ja sen avulla voidaan kehittää tehokkaampia ja laadukkaampia palveluita. Ketterät teknologiakokeilut ovatkin tärkeä osa tätä kehitystä, mutta samalla on tärkeää huolehtia siitä, että kokeilut eivät jää vain lyhytaikaisiksi piloteiksi vaan saadaan siirrettyä osaksi sujuvaa arkityötä.

Tässä yhteydessä on tärkeää löytää toimivia menetelmiä, joilla teknologiaa saadaan hyödynnettyä parhaalla mahdollisella tavalla ja henkilöstö saadaan sitoutettua sen käyttöön. Davisin teknologian hyväksymysmalli eri versioineen tarjoaa yhden mahdollisuuden ymmärtää teknologian käyttöönoton haasteita ja ratkaisuja. Lisäksi palvelumuotoilumenetelmien hyödyntäminen voi auttaa teknologiahankkeiden suunnittelussa ja pilotoinnissa. On myös tärkeää huolehtia henkilöstön koulutuksesta ja tuesta, jotta heidän on helpompi hyväksyä uudet teknologiat ja sisällyttää ne osaksi omaa työskentelyä.

Toisaalta teknologian käyttöönotossa on myös haasteita, joita on tärkeää tunnistaa ja ratkaista. Esimerkiksi robottien käyttöönotto hoivakodeissa edellyttää paitsi teknologian toimivuutta myös henkilöstön hyväksyntää ja sitoutumista. On tärkeää huomioida hoivatyön inhimillinen puoli ja se, että teknologia voi ainoastaan tukea inhimillistä työtä, ei korvata sitä. Lisäksi on tärkeää varmistaa, että teknologia on käyttäjäystävällistä ja helppokäyttöistä, jotta sen hyödyntäminen ei lisää hoitajien työmäärää ja -kuormitusta. Tässä artikkelissa käsitellään näitä haasteita ja tehdään katsaus, miten Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu Xamkin ja Laurea ammattikorkeakoulun yhteishankkeessa Robotassa on pilotoitu ratkaisu ja teknologian käyttöönoton esteiden poistamiseksi ja millaisia hyötyjä niillä on saavutettu.

Kokeiluilla uusi teknologia tutuksi

Kokeilut ovat nykyisin hyvin yleinen kehittämisen muoto niin yksityisellä kuin julkisellakin sektorilla. Ne soveltuvat erityisesti tulevaisuuteen suuntautuvien toimintamallien luomiseen. Kokeiluilla on myös muita vahvuuksia: niillä voidaan tuottaa tietoa, muuttaa ajattelu- ja toimintatapoja, levittää hyödyllisiä ratkaisuja ja tuottaa nopeita ratkaisuja. Kokeiluilla uudistusten vaikutuksia ja toimivuutta pystytään testaamaan joustavasti ennen niiden lopullista toimeenpanoa, ja ne takaavat ratkaisujen laadukkuuden. (Kuntaliitto & Kokeileva Suomi, 2019). Kehittämistoiminnassa on viime vuosina puhuttu ketteristä ja nopeista kokeiluista. Nopeiden kokeilujen ydin on, että tuote- tai palveluaihio tuodaan testiin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, ja ketteryys konkretisoituu kokeiluissa usein siten, että niissä ei sitouduta etukäteen mihinkään tiettyyn ratkaisuun etukäteen vaan toiminta elää kokeiluista saatujen kokemusten mukaan (Fiksu Kalasatama 2017, Poskela, Kutinlahti Hanhike, Martikainen & Urjankangas 2015).

Kokeilut ovat hyvä keino jalkauttaa uusia teknologioita ja niiden sovelluksia, esimerkiksi robotiikkaa, hoiva-alalle. Robotiikalla voidaan hyvin rajallisesti korvata välittömän hoivatyön tehtäviä, mutta sen sijaan välilliseen hoivatyöhön liittyvistä tehtävistä voitaisiin korvata mahdollisesti jopa puolet (Kangasniemi et al. 2016). Välittömistä hoivatyön tehtävistä, kuten potilaiden tutkimuksista, vuorovaikutuksessa olemisesta ja potilaiden ohjaamisesta, avustamisesta ja ohjaamisesta arvioidaan voitavan korvata viisi prosenttia. Välillisessä hoivatyössä robotiikalla voitaisiin korvata ihmisen työpanos esimerkiksi tavaroiden kuljettamisessa ja siirtämisessä, jossa logistiikkarobottien hyödyntäminen on kannattavaa. Hoidon dokumentoinnissa voidaan hyödyntää ohjelmistorobotiikkaa esimerkiksi kirjaamisessa ja tutkimusvastausten käsittelyssä. Lääkehoidossa robotiikkaa voidaan hyödyntää esimerkiksi lääkkeiden jakelussa.

Robota-hankkeessa palvelumuotoilun keinoin kehitetty digitiekartta osallistaa käyttäjät alusta asti mukaan – ajatustasolta teknologian käyttöönoton suunnitteluun. Malli ei tarjoa välittömästi sopivinta teknologiaa käytettäväksi, vaan ensin selvitetään nykytila ja toiminnan haasteet, minkä jälkeen käyttäjät valitsevat teknologian, joka sopii parhaiten heidän toimintaansa. Tällä tavalla he osallistuvat hyvin aikaisessa vaiheessa teknologian käyttöönottoon, mikä automaattisesti sitouttaa ja luo kiinnostusta. Digitiekartta on työkalu ja mittaristo, jonka avulla organisaation on mahdollista todeta oma tasonsa tietyn teknologian omaksumisessa. Mittariston avulla organisaatio voi nähdä, millä tasolla se on teknologian

hyödyntämisessä. Digitiekartta on myös erinomainen väline, joka tähtää teknologian ottamisen osaksi arkityötä.

Hankkeessa kaiken toiminnan ydin on teknologioiden kokeiluissa eli pilottijaksoissa. Niiden tavoitteena on ensisijaisesti osallistaa henkilöstö itse operoimaan laitteita ja olla vastuussa niiden käytöstä. Toiseksi pilottijaksojen pituus on riittävän pitkä, jolloin käyttäjä ennättää rauhassa tutustua teknologiaan ja saamaan riittävän itsevarmuuden sen käyttämiseksi.

Teknologian hyväksymismallit

Uusi teknologia voi auttaa toiminnassa vain, jos käyttäjät hyväksyvät sen ja alkavat käyttää sitä käytännön työtehtävissään (Rauttola, Halonen, Lukander, Passi, Uusitalo, Rauhamaa & Virkkala 2019). Koettu helppokäyttöisyys ja koettu hyödyllisyys ovat teknologian hyväksymismalleissa keskeisiä elementtejä. Niiden syntymistä ja vahvistumista on hyvät mahdollisuudet tukea kokeilujen avulla ja näin edesauttaa uuden teknologian hyväksymistä. Robota-hankkeen pilotoinneissa on havaittu sama asia. Davis & Davis loivat ensimmäisen hyväksymismallin vuonna 1985 ja vuonna 1989 sitä hieman korjailtiin. Vuonna 1985 luodussa mallissa koettu hyödyllisyys ja koettu helppokäyttöisyys vaikuttavat asenteeseen käyttöä kohtaan, ja syntynyt asenne johtaa järjestelmän todelliseen käyttöön. Mallia muutettiin seuraavassa versiossa niin, että ulkoiset tekijät ja käyttöaikomukset lisättiin mukaan malliin. Ulkoiset tekijät vaikuttavat sekä koettuun hyödyllisyyteen että koettuun helppokäyttöisyyteen. Asenne käyttöä kohtaan vaikuttaa käyttöaikomukseen, ja käyttöaikomus vaikuttaa järjestelmän todelliseen käyttöön. (Rauttola et al. 2019.)

Teknologian hyväksymismallia on kehitetty edelleen 2000-luvulla. Vuonna 2000 Venkatesh & Davis päivittivät mallia, ja koettu hyödyllisyys nousi mallissa keskeisempään rooliin. He lisäsivät malliin useita koettuun hyödyllisyyteen vaikuttavia tekijöitä, kuten mielikuva, työtehtävän merkittävyys, työtulosten laatu, tuloksien osoitettavuus ja subjektiivinen normi. Teknologian hyväksymismallin viimeisin versio on vuodelta 2008. Se kehitettiin, jotta saataisiin mukaan sellaistenkin toimenpiteiden merkitystä, jotka auttavat organisaation johtoa päätöksenteossa teknologian käyttöönotosta. (Rauttola et al. 2019.)

Robotit hoivatyössä

Hoivatyöhön soveltuvat robotit ovat palvelurobotteja. Ne toimivat yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa ihmisen kanssa, ja niillä on kyky liikkua työnsä ääreen. Ne voivat toimia ääni-, kuva- tai kosketusohjauksella ja niiden toimintaa voidaan personoida käyttäjän mukaan. Palvelurobotit poikkeavat perinteisistä tehdasroboteista, jotka suorittavat yksittäisiä sarjoja tai tehtäviä ja edellyttävät käyttäjältään tietoteknistä koulutusta. Lisäksi tehdasrobotit sijoitetaan yleensä suojahäkkeihin, jotta ne eivät vahingoita ympärillä olevia ihmisiä (Kangasniemi & Andersen 2016).

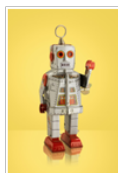
Hoivatyössä käytetyt robotit voidaan jaotella eri luokkiin niiden käyttötarkoituksen mukaan. Voidaan erottaa seuraksi ja viihdykkeeksi tarkoitettut robotit omaksi kategoriakseen ja robotit, joista on apua ja hyötyä erilaisissa toiminnoissa, omaksi kategoriakseen. Robotit voidaan myös jaotella kolmeen kategoriaan: monitoroiviin robotteihin, avustaviin robotteihin ja sosiaalisiin robotteihin. Monitoroivat robotit soveltuvat terveydentilan ja hyvinvoinnin mittaamiseen, avustavat robotit on suunniteltu tukemaan avun tarvisijaa tai hoitajia päivittäisissä toimijassa ja sosiaalisten robottien tarkoitus on toimia viihdykkeenä tai erilaisten kognitiivisten ja fyysisten aktiviteettien tukena ja edistäjinä (van Aerschoot, Turja & Särkiköski 2017).

Omahoito: fyysinen apu, kognitiivinen ja sosiaalinen apu, itsehoidon tuki, kuntoutus

Lääketieteen robotiikka: robottikirurgia ja diagnostiikka

Hoitotyöntekijöiden työn robotiikka: hoitorobotit ja automatiikka, logistiikka ja puhdistus, sosiaaliset robotit, tiedon tallennus ja tuottaminen

Kuva 4. Sosiaali- ja terveydenhuollon robotiikan alueet. (Kangasniemi et al. 2016)

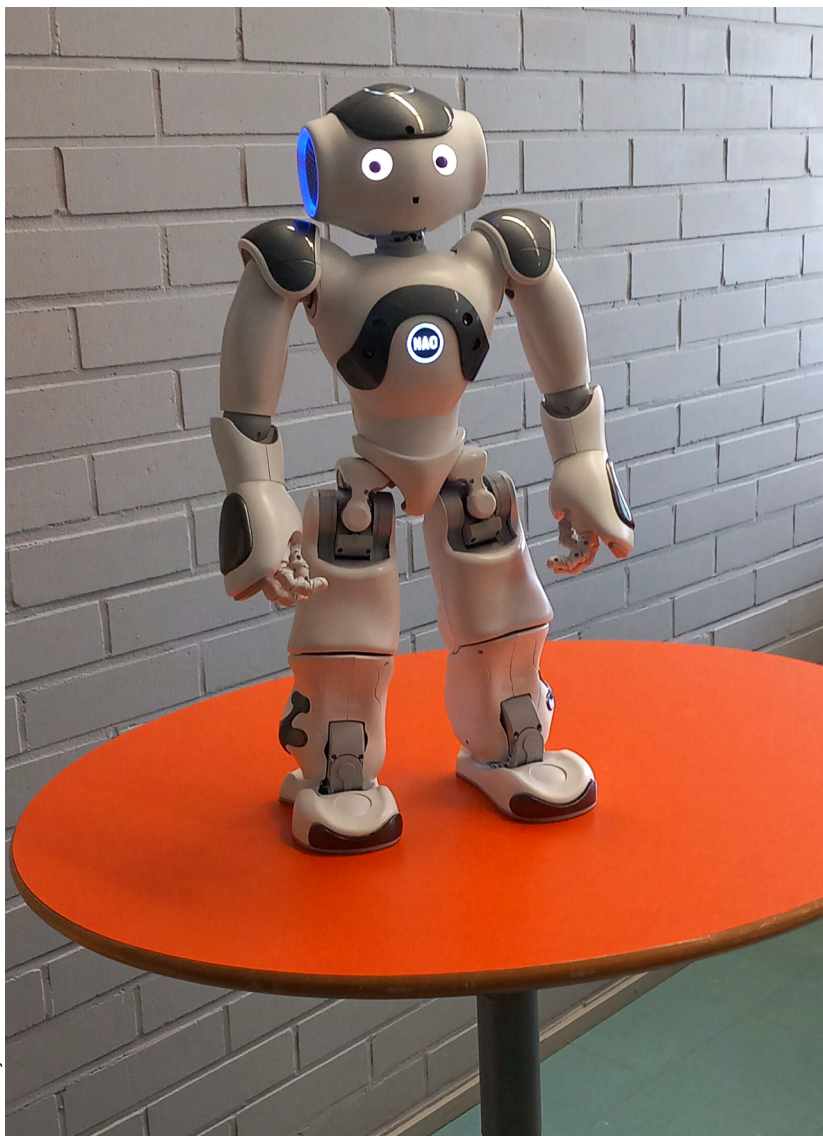
Nao-humanoidirobotti ja Paro-robottihylje ovat laajasti käytössä hoivakodeissa sekä maailmalla että Suomessa. Xamkissa sosiaalialan ja toimintakyvyn edistämisen koulutusyksikössä ne on myös otettu opetuksen käyttöön. Nao-robotti on Aldebaran Robotics -yhtiön kehittämä moniulotteinen palvelurobotti, joka soveltuu hyvin sekä vanhusten että lasten parissa työskentelyn apuvälineeksi. (Robotie 2023.) Sitä kutsutaan usein myös Zoraksi siinä käytettävän helppokäyttöisen Zora-ohjelmiston mukaan.

Paro on Japanissa kehitetty terapeutin hoivarobotti, joka ulkonäöltänsä muistuttaa hyljettä. Sitä on kehitetty jo lähes 20 vuoden ajan, ja se täyttää hoiva-apuvälineerobotille asetetut vaatimukset. Alunperin Paro on kehitetty dementiaivanhusten hoitoon, mutta se on osoittanut sopivaksi esimerkiksi lapsille, jotka kärsivät ADHD-oireista. Parolla on suotuisa vaikutus ihmisiin, jotka kärsivät ahdistuksesta, levottomuudesta tai dementiaasta tai joilla on sensomotorisia tai autistisia häiriöitä. Se stimuloi myös vaikeavammaisten ihmisten aisteja. Paro auttaa erityisesti sellaisia ihmisiä reagoimaan ja viestimään, joilla on vaikeuksia kommunikoinnissa tai vuorovaikutuksessa olemisessa muiden kanssa. Paro on käytössä hoivatyössä Suomen lisäksi Tanskassa, Yhdysvalloissa ja Saksassa (Innohoiva 2023).

Kokeiluista pysyväksi toiminnaksi

Teknologian hyväksymismallit nostavat esille erityisesti kaksi tekijää, teknologian koetun helppokäyttöisyyden ja teknologian koetun hyödyllisyyden, jotka ovat keskeisiä uuden teknologian hyväksymisessä. Kokeilu on erinomainen keino, jolla teknologian tulevat käyttäjät voivat saada kokemusta helppokäyttöisyydestä ja hyödyllisyydestä aidossa työympäristössään ja kokemuksen teknologian hyödyllisyydestä ja helppokäyttöisyydestä. Kokeilut ovat hyvä toimintamalli, jolla tulevat käyttäjät pääsevät testaamaan, löytämään ja kokemaan uuden teknologian hyötyjä ja käytettävyyttä aidossa käyttöympäristössä. Viime vuosina on korostettu kokeilujen ketteryttä, niiden muokattavuutta ja sovelluttavuutta eri tilanteisiin ja tarpeisiin. Ne ovat ensimmäisiä askelia polulla, joka johtaa teknologian lopulliseen käyttöönottoon yksikön arkityössä, siihen, että Nao ja Paro tulevat osaksi hoivatyön arkea.

Kokeilu kannattaa suunnitella alusta asti siihen osallistuvien kokeilijoiden kanssa, ja miettiä, miten kokeilusta voitaisiin toteuttaa sellainen, joka tukisi arkityötä ja toisi kokeiltavan uuden teknologian ominaisuuksia, hyötyjä ja käytettävyyttä monipuolisesti esille. Ennen kokeilujaksojen aloitusta sovitettava koulutus uuteen teknologiaan perehdyttämisestä ja sen hyö-

Kuva: Anja Härkönen

dyntämisestä auttaa käyttäjiä ymmärtämään teknologian toiminnan ja soveltamisen käytännön tilanteissa omassa työssä.

Hankkeessa on huomattu, että teknologian hyväksymismallissa esiin nostettu hyöty on käyttöönoton kannalta erittäin tärkeää, ja teknologian uutuus ja hienous voi olla toissijaista. Jos uutta teknologiaa ei koeta hyödylliseksi, sen käyttöönottoaminen ja siihen liittyvä koulutus voivat tuntua turhilta ja ylimääräiseltä. Lisäksi käyttövarmuus ja riittävä koulutus teknologiaan on tärkeä tekijä, koska jos uusi teknologia ei toimi, sitä ei oteta käyttöön ja siirrytään takaisin käyttämään vanhoja menetelmiä.

Kaikkien kokeilujen ei ole tarkoituskaan päätyä pysyväksi toiminnaksi. Mutta tarkoituksenmukaista ei myöskään ole, että jo kokeilua aloitettaessa on tiedossa, ettei se johda pysyvään toimintaan. Kokeilulle ja sen mukanaan tuomalle uudelle toimintamallille, teknologialle yms. on annettava mahdollisuus sammua tai jatkua kokeilun edetessä. Jos kokeilua päätetään jatkaa, tavoitteena kannattaa olla jatkuvaan käyttöön päätyminen.

Robotassa pilotointijaksot ja digitiekartta ovat esimerkkejä välineistä, joilla uusia teknologioita voidaan ottaa osaksi arkea kokeilun kautta. On tärkeää jatkaa tällaista kehitystyötä ja löytää uusia tapoja, joilla teknologian käyttöönottoa voidaan helpottaa ja tehdä siitä osa arkipäivää. Lopulta, kun teknologia on osa arkea ja sen hyödyt ovat selvästi nähtävissä, sen käyttöönotto ja siihen liittyvä koulutus eivät enää tunnu ylimääräisiltä taakalta vaan välttämättömältä kehitykseltä.

LÄHTEET

van Aershot, L., Turja, T. & Särkikoski, T. 2017. Roboteista tehokkuutta ja helpotusta hoitotyöhön? Yhteiskuntapolitiikka. 82(2017):6. 630–640.

Innohoiva, 2023. Saatavissa: https://www.innohoiva.fi/wp-content/uploads/Paro_220919_Lores.pdf [Viitattu 29.3.2023]

Kangasniemi, A. & Andersen, C. 2016. Enemmän inhimillistä hoivaa. Julkaisussa Robotit töihin. Koneet tulivat, mitä tapahtuu työpaikoilla? EVA raportti 2/2016. Helsinki: Taloustieto Oy. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2016/09/Robotit-t%C3%B6ihin.pdf> [Viitattu 6.4.2023]

Rauttola, A-P., Halonen, J., Lukander, K., Passi, T., Uusitalo, A., Rauhamaa, S. & Virkkala, J. (2019). Puettavan teknologian hyödyntäminen työterveyshuolloissa ja työpaikoilla. Tampere: PunaMusta Oy. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:9789522619112> [viitattu 29.3.2023]

**VASTUULLISET
JA KESTÄVÄT
TULEVAISUUDEN
RUOKAPALVELUT**

LAAJA-ALAISTA VASTUULLISUUDEN KEHITTÄMISTÄ RUOKAPALVELUISSA

Teija Rautiainen

Kestävä ja vastuullinen ruokajärjestelmä edellyttää, että kaikilla ruokajärjestelmän osa-alueilla tehdään sitä edistäviä toimenpiteitä. Ruokapalvelujen vastuullisuus tarkoittaa, että ruoan valmistuksessa, tarjoilussa ja kulutuksessa huomioidaan erilaisia ympäristöön, yhteiskuntaan ja talouteen liittyviä näkökulmia. Vastuulliset ruokapalvelut -tutkimusryhmä on asettanut tavoitteeksi, että ”alueellisesti ruokapalvelut ovat entistä laadukkaampia, ekologisempia, taloudellisesti tuottavampia, eettisiä ja kulttuurisesti kestäviä”. Tavoitteeseen on sisällytetty isoja teemoja, joiden edistäminen ei ole yksinkertaista eikä nopeaa.

Ilmastonmuutoksen myötä ekologisesti kestävät toimintatavat, raaka-ainevalinnat ja ruokalistasuunnittelu ovat entistä tärkeämpiä. Valintoja on tehtävä esimerkiksi kasvis- ja kalapainotteisen ruokatarjonnan ja asiakkaiden makumieltymysten välillä. Silloin joudumme yhdessä pohtimaan ratkaisuja esimerkiksi kysymyksiin: Jos ruokalistamuutokset lisäävät ruokahävikin määrää, onko järkevämpää pitäytyä entisessä? Miten voisimme kannustaa ruokapalveluja ja asiakkaita tekemään muutoksen?

Etelä-Savon ja Kymenlaakson maakunnissa ikääntyvän väestön osuus on maan suurimpia (Etelä-Savon maakuntaliitto 2023). Ikääntyvien ihmisten hyvinvointiin ja toimintakykyyn on täällä siis kiinnitettävä huomiota. Ikääntyvien ruokailuun ja ruokaan liittyvien palvelujen kehittäminen edistäminen ylläpitää ikääntyvien hyvinvointia, parantaa elämänlaatua, vähentää sosiaalista eriarvoisuutta ja tukee osallisuutta. Näiden palvelujen kehittäminen yhdessä ikääntyvien kanssa on yksi tapa tuottaa laadukkaampia sekä eettisesti ja kulttuurisesti kestäviä ruokapalveluja.

Data ja digitaalisuus mahdollisuutena

Uusien teknologian, digitaalisten ratkaisujen ja datan avulla voidaan tehostaa ja helpottaa ruokapalvelujen toimintaa. Niiden käyttöönotto ei tapahdu itsestään vaan vaatii uudenlaista ajattelua, osaamista sekä toimintatapojen uudistamista ja muutoksen johtamista. Siksi tutkimus- ja kehittämishankkeissa keskeistä on dataan ja digitaalisuuteen liittyvien mahdollisuuksien hyödyntäminen.

Robottiikan, virtuaalitekniikan ja tekoälyn mahdollisuuksia on tunnistettu. Robottikeittiöitä, pizzarobotteja tai hotellin vastaanottorobotteja ei kuitenkaan Suomen matkailu- ja ravitsemispalveluissa juuri näy. Chatbotit-asiakaspalvelu, elämyksellinen markkinointi tai dynaaminen hinnoittelu ovat jo tutumpia käyttökohteita, ja tekoälyä opetellaan käyttämään muun muassa ruokalistasuunnittelun apuna. Esimerkiksi näiden teknologioiden käytön tueksi Xamkin Vastuulliset ruokapalvelut -tutkimusryhmä rakentaa yhdessä restonomi-koulutuksen kanssa Xamk RestoLabia, koulutus-, oppimis- ja tutkimusympäristöä.

Xamkin Restolabissa voidaan kokeilla, testata ja arvioida teknisiä ja digitaalisia sovelluksia ja ratkaisuja, kerätä dataa eri lähteistä ja esimerkiksi mitata ruokatuotannon prosessien toimivuutta oikeassa keittiöympäristössä tai digitaalisen mallinnuksen avulla. Hyviä kokemuksia on jo saatu pelillisten elementtien, sovellusten ja virtuaaliympäristöjen käytöstä

Kuva: Pexels-kuvapankki, Akyurt Egin

nuorten työntekijöiden perehdyttämisessä. Pelilliset elementit luovat perehtyjälle aktiivisen roolin, jossa uutta tietoa joutuu käsittelemään ja sisäistämään omakohtaisesti.

Datan hyödyntäminen ja tiedolla johtaminen tuo paljon mahdollisuuksia myös ruokapalvelualalle. Ongelmana tällä hetkellä on muiltakin toimialoilta tutut asiat: tietoa on liikaa tai liian vähän, tarvittava tieto on hajallaan eri järjestelmissä, tietoa ei voida siirtää järjestelmien kesken eikä tietoa pystytä analysoimaan tarkoituksenmukaisesti. Vastuulliset ruokapalvelut -tutkimusryhmän tehtävänä onkin kehittää keinoja oleellisen tiedon löytämiseen, keräämiseen ja analysointiin.

Alueen ruokajärjestelmä kehitty yhteistyöllä

Sitra (2023) kuvaa suomalaisen ruokajärjestelmän uhkia ja mahdollisuuksia tulevaisuudessa. Ruokajärjestelmässä tarvitaan muutoksia ruoan tuottamiseen, jalostamiseen, jakamiseen ja kuluttamiseen, koska luonnon kantokyvyn rajat ovat ylittyneet. Ruokajärjestelmä on laaja ja mo-

Kuva: Pexels-kuvapankki, Rumea Tamanna

nimutkainen kokonaisuus, jossa on paljon keskinäisiä riippuvaisuuksia. Sen muuttaminen vaatii erilaisten näkökulmien ja toimijoiden huomiointia, jotta muutos voidaan hyväksyä.

Alueellinen ruokajärjestelmä kehittyä ja pystyy vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin kokonaisuutena. Yhteiset ponnistukset esimerkiksi alueen tuottajien, tuotteiden ja palvelujen näkyvyyden nostamiseksi hiovat toimijoita yhteen. Paikallisilla yrityksillä on jo vastuullisia ja kestäviä toimintatapoja. Vastuulliset ruokapalvelut -tutkimusryhmä panostaa niiden esilletuomiseen sekä levittämiseen. Kehittämiseen on syytä vielä panostaa. Lisäksi tarvitaan uusia avauksia ja innovaatioita, joilla ruokajärjestelmän murrokseen voidaan vastata.

Klusteri on tietyllä alueella toimivien yritysten, TKI- ja julkisten toimijoiden verkosto. Etelä-Savoon vuonna 2021 perustettu ruokaklusteri tukee toiminnallaan ruoka-alan elinvoimaisuutta, innovatiivisuutta ja yhdessä tekemisen kulttuuria. Jäsenyys European Cluster Collaboration Platform (ECCP) -organisaatiossa tarjoaa mahdollisuuksia kansainvälistymiseen muun muassa yhteistyöverkostojen ja rahoituskanavien kautta.

Elinkeinokalataloudella on merkittävä rooli Itä-Suomessa. Sisävesien kalansaaliista 51 % tulee Itä-Suomesta. Moniammatilliset kehittämishankkeet luovat edellytyksiä uudistumiselle sekä mahdollisuuksia kokeilla ja testata uutta. Tutkimus, kehittäminen, avoin tiedonvaihto ja vuorovaikutus ovat keinoja tehdä arvoketjua ja sisävesien kalastajien tekemää työtä näkyväksi. Niiden rinnalla yhteistyöverkostot kalanjalostajien, kalastajien, kehittäjien ja tutkijoiden kesken luovat hyvät edellytykset kotimaisen kalan jalostusasteen nostamiselle ja lisäarvon tuottamisella.

Kehitämme tulevaisuuden ruokapalveluja

Tulevaisuutta ei voi ennustaa, mutta sitä voi ennakoida. Xamkin vastuulliset ruokapalvelut -tutkimusryhmän tehtävä ja samalla etuoikeus on olla mukana tulevaisuuden ennakoinnissa. Vuonna 2007 tein tulevaisuustutkimuksen suomalaisten ammattikeittiöiden tulevaisuudesta. Delfoi-tutkimuksen tuloksena kuvattiin neljä erilaista tulevaisuutta. Yhteistyötä, yhteiskunnallista arvokeskustelua, paikallisten tuotteiden laajamittaista käyttöä kuvaavaa ruokajärjestelmää pidettiin toivottuna ja samalla hyvin epätodennäköisenä tulevaisuutena.

Pitkään ruoka-alan ja erityisesti ruokapalvelujen kehitystä alueellisesti ja kansallisesti seuranneena uskon kuitenkin, että kehitystä tuohon toivottuun suuntaan on tapahtunut. Toisaalta samanaikaisesti ruokajärjestelmä kärsii maailmanlaajuisesti monista yhteen kietoutuneista kestävyysongelmista. Niiden ratkaisemiseksi tarvitaan koko ruokajärjestelmän perustavanlaatuisia muutoksia, ruokamurrosta. Just food Policy Brief (2023) toteaa, että reilu ruokamurros vaatii kaikkien ruokajärjestelmän toimijoiden osallistumista ja poliittista ohjausta. On myös tärkeää huolehtia, että kaikki toimijat pysyvät mukana ja alueelliset erot sekä yritysten ja ihmisten erilaiset valmiudet huomioidaan. Tärkeä, toimintaamme erityisesti koskettava tavoite on kannustaa ja mahdollistaa erilaisten toimijoiden kokeiluja ja helpottaa innovaatioiden leviämistä. Näin kehittämme tulevaisuuden ruokapalveluja ja alueellista ruokajärjestelmää yhdessä kokeillen ja innovoien.

LÄHTEET

Etelä-Savon maakuntaliitto. 2023. Tietoa Etelä-Savosta. Tilastot. Www-sivut. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20012826> [Luettu 27.8.23]

Just Food Policy Brief. 2022. Poliittikasuosituksia reiluun ruokamurrokseen Osa 2. Www-dokumentti. Saatavissa: https://issuu.com/suomenymparistokeskus/docs/justfood-policybrief_fi_10-2022_www [Luettu 27.8.23]

Pohjolainen P., Vinnari, M., Roitto, M., Ala-Harja, V., Järviö, N. & Tuomisto, H. 2022. Kasvipohjaiset ja solumaatalouden tuotteet suomen ruokajärjestelmän murroksessa Kohti vuotta 2050. Sitran selvityksiä 232. Pdf-dokumentti. Saatavissa: <https://www.sitra.fi/julkaisut/kasvipohjaiset-ja-solumaatalouden-tuotteet-suomen-ruokajarjestelman-murroksessa/> [Luettu 27.8.23]

TEKNOLOGIA RUOKAPALVELU- ALAN VETOVOIMAN JA TYÖ- HYVINVOINNIN EDISTÄJÄNÄ

Piia Mikonsaari ja Merja Ylönen

Aikamme globaalit haasteet – korona, Ukrainan sota ja ilmaston lämpeneminen – vaikuttavat vahvasti myös ruokapalveluiden toimintaan. Jo useamman vuoden ajan on kipuiltu työvoiman saatavuuden ja alan vetovoimaisuuden vähenemisen vuoksi, kun suuret ikäluokat ovat eläköityneet. Lisäksi kestävyys, kannattavuus, vastuullisuus, työvoiman ammattitaito ja työhyvinvointi sekä arvoa tuottava liiketoiminta haastavat ruokapalveluita.

Joukkoruokailuun painottuvia ruokapalveluita ei ole juuri luonnehdittu rajoja rikkovana, ketteränä, innovatiivisena tai uutta teknologiaa, osaamista ja tietoa hyödyntävänä toimialana. Aloilla, joissa ns. suuruuden ekonomia ja kustannustehokkuus ovat määrittäneet markkinaa, on usein myös suuria haasteita omaksua uusia, ketteriä ja yhteistyöhön perustuvia toimintamalleja. Haaga-Helia-ammattikorkeakoulun lehtori Aarni Tuomen mukaan kiinnostus ravintolarobotiikkaan kuitenkin lisääntyy. Investoinnit, teknologiset innovaatiot ja kustannustehokkuus antavat kehitykselle lisää vauhtia. (Rannisto 2022.)

Miltä siis näyttää ruokapalveluiden tulevaisuus? Mitä mahdollisuuksia teknologian ja robotiikan hyödyntäminen ruokapalveluissa mahdollistaa? Onko teknologia avain alan koulutuksen vetomaisuuden lisäämiseen?

Tulevaisuuden trendit

Sitran Megatrendit 2023 visiossa isojen kriisien aiheuttamat suuret haasteet antavat mahdollisuuden muutokseen. Meiltä edellytetään tulevaisuusajattelua ja muutoskykyä. Sitran visiona onkin: ”Suomi menestyy rakentamalla reilua, kestäväää ja innostavaa tulevaisuutta, jossa ihmiset voivat hyvin maapallon kantokyvyn rajoissa.”

Kuva: Pihla Liukkonen/ Kontrastia

Vastuullinen ja kestävä toiminta ruokapalveluissa edesauttaa ympäristön huomioimista toiminnassa. Julkinen ruokapalvelu on keskeisessä roolissa terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä. Lisäksi hyvä, maukas ja terveellinen ruoka sekä yksilöllisten ruokavalintojen mahdollistaminen liiketoiminnan lähtökohtana tarjoavat mahdollisuuden niin vastuullisuuden brändimielikuvan kuin asiakaskokemuksen kehittämiseen.

Kestävän, kannattavan, vastuullisen ja arvoa tuottavan liiketoiminnan edellytyksenä on, että työvoima on osaavaa ja sitä on saatavilla. Ruokapalvelualan houkuttelevuuden kehittäminen, työntekijäkokemuksen parantaminen sekä työhyvinvointiin ja työergonomiaan liittyvät osa-alueet ovat haasteita, joihin ruokapalvelualan toimijoiden on vastattava.

Viimeaikaiset kriisit ovat aiheuttaneet sen, että hintojen nousun vuoksi tuotannon resurssitehokkuutta on jouduttu tarkastelemaan yhä tarkemmin. Veden ja sähkön kulutus, toiminnassa olevat turhat työvaiheet, kuljetusten tehostaminen, henkilöstön hyvinvoinnin ja osaamisen edistäminen sekä tätä kautta osaltaan työvoiman pysyvyyden takaaminen ovat olleet ja ovat edelleen tarkastelun keskiössä.

Teknologian ja robotiikan mahdollisuudet

Työprosesseja tarkastelemalla sekä laiteteknologiaa hyödyntämällä voidaan kehittää käytännön ammattikeittiötyötä ja kehittää työergonomiaa sekä toiminnan vastuullisuutta. Tarvitaan kuitenkin jatkuvaa toiminnan

arviointia ja mittaamista. Taloudellisesti kannattavaan toimintaan tarvitaan realistisia tunnuslukuja, kuten menekit, hävikit, energian sekä veden kulutus, asiakasmäärät, työtyytyväisyys jne. Mututiedolla johtaminen ei enää riitä. Erilaiset tuotantoon, omavalvontaan sekä hävikkiin liittyvät ohjelmistot auttavat saamaan konkreettista tietoa toiminnan tueksi. Nykypäivänä ammattikeittiön tuotantoon ja toimintaan liittyvät järjestelmät ovatkin ruokapalveluiden toiminnan perusta.

Pereira ym. (2022) tutkimuksen mukaan laitteiden automatisoinnilla ja robotiikalla voitaisiin korvata puuttuvaa työvoimaa. Yhteistyö ihmisen ja koneen välillä mahdollistaisi ihmisen työmäärän keventämisen sekä poistaisi työntekijän yksitoikkoisia ja toistuvia työtehtäviä. Automaatio ja robotiikka voisivat myös helpottaa alalle tulevien uusien työntekijöiden työntekemistä sekä tukea vähemmän työkokemusta tai rutiinia omaavia työntekijöitä. Lisäksi jos keskitettäisiin tiettyjä tehtäviä robotin hoidettavaksi, se voisi toimia työtä tukevana ja fyysistä kuormitusta vähentävänä teknologiana.

Ammattikeittiöissä on jo olemassa teknologiaa, jota ehkä jopa tiedostamatta käytetään päivittäin. Käytössä on erilaisia tuotantoon, omavalvontaan ja hävikin hallintaan liittyviä ohjelmistoja, älyteknologiaa sisältäviä keittiölaitteita sekä erilaisia työtä keventäviä laitteita ja apuvälineitä. Robotiikka näkyy Suomessa tällä hetkellä etenkin sairaalamaailmassa siivousrobotteina ja kuljetusvaunuina.

Ammattikeittiöissä teknologiaa käytetään kypsennyslaitteissa ohjelmoituina (valmiina) kypsennysprosesseina, laitteissa olevina lämpötilan ja kosteuden säätöasetuksina, apuna käytettävänä massansiirtopumppuina ja pakkauskoneina. Myös IoT eli internet of things (esineiden / laitteiden internet) kasvaa edelleen ammattikeittiöiden laitteistoissa. IoT-teknologian avulla voidaan esimerkiksi etäohjata ammattikeittiöiden valmistuslaitteita tai jäähdytysjärjestelmiä.

Mathath ja Fernandon (2017) mukaan robotit soveltuvat hyvin ammattikeittiöön. Tuottavuuden näkökulmasta robotit ovat tehokkaita, sillä ne voivat suorittaa monia tehtäviä joustavasti, mikä helpottaa toimintaa esimerkiksi kiireaikoina. Robotit pystyvät käsittelemään raaka-aineita tarkemmin kuin ihminen, jolloin jälki on tasalaatuisempaa ja ruokahävikkiä syntyy vähemmän. Lisäksi robottien hygieniataso on parempi ruokatuotannossa, joten ruokaturvallisuus paranee. Olettaen kuitenkin, että niiden puhdistusjärjestelmät ovat tehokkaita. Kuvassa 5 on esimerkkejä teknologian ja robotiikan hyödyntämisestä ruokapalvelualalla.

**minileipomo droonikuljetukset
siivousrobotti pizza-automaatti
pikaruokarobotti
salaattiautomaatti virtuaalikeittiö
tarjoilurobotti haamukeittiö**

Kuva 5. Esimerkkejä teknologian ja robotiikan hyödyntämisestä ruokapalvelualalla. (Kuva: Meri Fagerholm)

Mahendran (2022) mukaan robotiikka, tekoäly ja koneoppiminen voivat tulevaisuudessa mahdollistaa täysin automatisoidut ammattikeittiöt. Koneoppimisen kautta robotti voi esimerkiksi oppia maun perusperiaatteet ja mahdollisesti ymmärtää eri raaka-aineiden koostumuksia. Tämä voi mahdollistaa sen, että robotti valmistaa ruokaa samalla tavalla kuin ihminen.

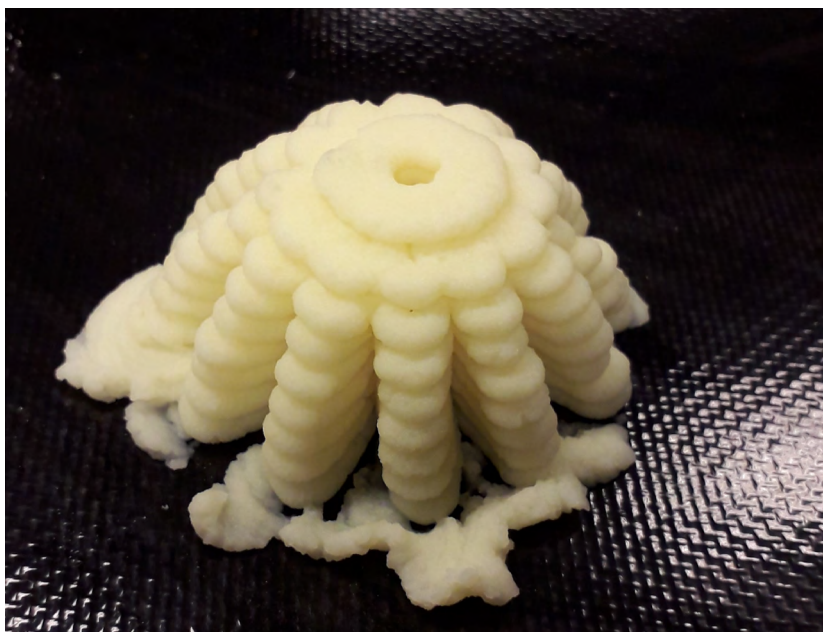
Kehityksen suunta Suomessa

Yhä uusia ratkaisuja kehitetään robotiikan ja keskenään kommunikoivien laitteiden saralla AR- ja VR-teknologiaa hyödyntäen. Virtuaalimaailma antaa mahdollisuuden perehdyttämiseen, ohjaamiseen sekä turvalliseen testiympäristöön. Siivousrobotiikkaa valjastetaan yhä enemmän tekemään perussiivoustyötä, jolloin työntekijät voivat keskittyä vaativimpiin työtehtäviin.

Myös tahtotilaa testata ja selvittää esimerkiksi robotiikan toimivuutta ammattikeittiöympäristössä on. Sairaalan keittiöympäristössä on mm. pilotoitu pienimuotoista robottia eli cobottia keskitettyssä ruoanjakelussa, jossa yksinkertaisia työvaiheita, kuten lasin siirtämistä tarjottimelle, testattiin konenäön avulla. Lisäksi konenäköä testattiin ateriakorttien lukemisessa kehitetyn QR-koodin avulla. Cobottin haasteena oli hitaus erityisesti tilanteissa, joissa piti tehdä useita asioita yhtä aikaa. Ne eivät myöskään pystyneet tarkistamaan astioiden puhtautta. Vahvuuksina oli konenäön hyödyntäminen sekä tarkkuus mm. erityisruokavalioiden annon-
nostelussa. (Lehikoinen & Kantala 2022.)

Ruokapalvelurobotiikan tulee perustua ihmiskeskeiseen kehitykseen. Ammattikeittiön prosessien kulku tulee miettiä uudelleen sekä se, mitä tehtäviä voidaan hoitaa robotiikan avulla työtä tukevasti. Automaation avulla voidaan parantaa työntekijöiden mahdollisuutta luovaan ja mielekkäämpään tuottavaan työhön sekä vuorovaikutukseen asiakkaan kanssa. Tekemisen päävastuu on ihmisellä ja robotti on avustajana ennalta ohjelmoiduissa tehtävissä. (Mathath & Fernandon 2017.)

3D ruokatulostin (kuva 6) on esimerkki automaatiosta. Ruokateollisuus hyödyntää 3D ruokatulostimia mm. kasvipohjaisten lihaa korvaavien raaka-aineiden valmistuksessa. Mitä mahdollisuuksia 3D ruokatulostin voisi tuoda ammattikeittiöön esimerkiksi rakennemuunneltujen ruokien osalta?

Kuva 6. 3D ruokatulostimella tulostettu perunasosekukka. (Kuva: Merja Ylönen)

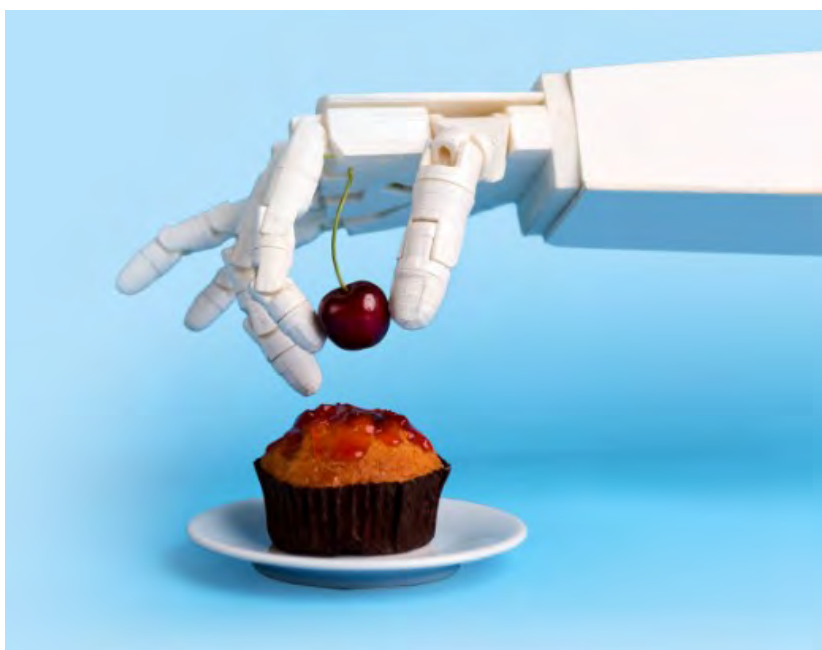
Haasteitakin teknologian ja robotiikan käyttöönotossa ja käytössä on. Eri ohjelmistojen välinen tiedonkulku on edelleen hankalaa, sillä eri järjestelmien välinen data ei siirry, ja tiedon kerääminen ja yhdistäminen eri järjestelmien kautta koetaan hankalaksi. Myös osaaminen ja uuden oppiminen on haasteellista. FoodRobon pilotointi osoitti, että osa varsinkin iältään vanhemmista työntekijöistä olivat robotiikan suhteen kriittisiä (Lehikoinen & Kantala 2022). Lisäksi uusi tekniikka, ohjelmistot ja laitteistot maksavat aina. Korkea hinta on varsinkin pienemmillä yrityksillä esteenä teknologian hyödyntämiseen. Teknologian nopea kehitys lisää entisestään eriarvoisuutta eri toimijoiden välille (Dufa & Rekola 2023).

Tulevaisuuden osaajat

Ammattikeittiöalan arvostus on kautta aikain ollut heikkoa. Sen imago raskaana ja matalapalkkaisena työpaikkana ei herätä mielenkiintoa edelleenkään, päinvastoin, alalle hakeutuvien määrä laskee edelleen. Työvoimapula koskee sekä ravintola-alaa että julkisia ruokapalveluita. Matkailu- ja ravintola-alan etujärjestö MaRa on arvioinut alkuvuodesta 2022, että koronan vaikutuksesta alalta on poistunut vähintään 10 000 työntekijää, mutta määrä voi olla myös paljon suurempi (MaRa 2023).

Ruokapalvelualan työntekijöiden tämän hetken ikärakenne on korkea, joten uusia ammattitaitoisia työntekijöitä tarvitaan kipeästi alalle. Ulkomaalaisista työntekijöistä kaavaillaan yhtä pelastusta työvoimapulaan, mutta myös teknologian ja robotiikan tuomat hyödyt otetaan varmasti käyttöön. Vahva teknologian hyödyntäminen suurissa ammattikeittiöissä etenee tulevaisuudessa.

Ammattikeittiöissä työskentelevät ovat nykypäivänä moniosaajia. Teknologia on jo nyt vahvasti läsnä arjessa. On kuitenkin hyvä muistaa, että teknologian hyödyntämisen taustalla vaikuttavat vahva raaka-aineiden tuntemus sekä ruoanvalmistuksen ja ravitsemuksen perusosaaminen. Tätä monipuolisuutta tulisi markkinoida yhä aktiivisemmin kuten myös yhteistyötä tutkimuksen, kehityksen ja koulutuksen kanssa.

Kuva: Vista Creator_Unlimited

Koulutusta tarvitaan alalla työskenteleville tiedon ja osaamisen syventämiseen. Lisäksi alan peruskoulutuksessa tulisi yhä vahvemmin näkyä olemassa olevan teknologian ja tulevien mahdollisuuksien tuomat hyödyt. Pereira ym. (2022) mukaan ruokapalveluille kohdennettu tutkimus ja kehittäminen robotiikan suhteen on vielä alussa. Voisiko robotiikan tutkimus ja kehittäminen yhteistyössä ruokapalvelualan ammattilaisten ja toimijoiden kanssa olla yksi keino ruokapalvelualan kiinnostuksen lisäämiseen työnä sekä työpaikkana?

Ruokapalvelualasta lähtevä tutkimus- ja kehittämistoiminta on avaintekijä alan robotiikan kehittämiseksi. Ruokapalvelualalle tulisikin tehdä perustutkimusta. Esimerkiksi Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa (Xamk) on mahdollista opiskella robotiikkaa ja tekoälyä insinöörikoulutuksessa. Tätä koulutusta ja osaamista voitaisiin tulevaisuudessa linkittää Xamkin restonomikoulutukseen. Näin saataisiin ruokapalvelualalle robotiikkaosaamista sekä asiantuntijuutta alan sisältä nouseviin kehitystarpeisiin ja tutkimustyöhön.

Ruokapalveluala ei kehity, jos tarvittavaa osaamista ja ymmärrystä robotiikan kehittämiseen ei ole alan sisällä. Tulevaisuudessa voidaan nähdä Xamkin vahva rooli ruokapalvelualan robotiikan tutkimus- ja kehittämissuhteissa yhdessä ruokapalvelualan toimijoiden sekä teknologiayritysten ja -tutkimuslaitosten kanssa Suomessa sekä kansainvälisesti. Yhdysvallat ja Japani ovat edelläkävijöitä tässä kehityksessä.

LÄHTEET

Dufa, M. & Rekola, S. 2023. Megatrendit 2023. Ymmärrystä yllätysten aikaan, Sitra. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.sitra.fi/julkaisut/megatrendit-2023/#data> [viitattu 19.4.2023]

Lehikoinen, H. & Takala, J. 2022. Savonia-artikkeli: Automaatiosta apua ammattikeittäisiin? WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.savonia.fi/artikkelit/savonia-artikkeli-automaatiosta-apua-ammattikeittäisiin/> [viitattu 11.4.2023]

Mahendra, S. 2022. The Future of AI Enabled Smart Kitchens. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.aiplusinfo.com/blog/ai-enabled-smart-kitchens/> [viitattu 11.4.2023]

MaRa 2023. Työvoiman saatavuus matkailu- ja ravintola-alan kohtalonkysymys – “saatavuusharkinnasta tulisi luopua kokonaan”. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.mara.fi/ajankohtaista/uutiset/2023/tyovoiman-saatavuus-matkailu-ja-ravintola-alan-kohtalonkysymys-saatavuusharkinnasta-tulisi-luopua-kokonaan.html> [viitattu 11.4.2023]

Mathath, A. & Fernando, Y. 2017. Robotic Transformation and its Business Applications in Food Industry. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.researchgate.net/profile/Yudi-Fernando/publication/313474243_Robotic_Transformation_and_its_Business_Applications_in_Food_Industry/links/5983d680a6fdccb3bfc5c3d2/Robotic-Transformation-and-its-Business-Applications-in-Food-Industry.pdf [viitattu 11.4.2023]

Pereira, D., Bozzato, A., Dario, P. & Ciuti, G. 2022. Towards Foodservice Robotics: a taxonomy of actions of foodservice workers and a critical review of supportive technology. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/9689063> [viitattu 11.4.2023]

Rannisto, T. 2022. Robotti voi pian kustomoida ravintola-annoksen sel-laiseksi kuin asiakas toivoo. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.avecmedia.fi/keittio/robotti-voi-pian-kustomoida-ravintola-annoksen-sel-laiseksi-kuin-asiakas-toivoo/> [viitattu 11.4.2023]

Vista Creater_Unlimeted (2023-03-27). WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://create.vista.com/photos/robot-cherry/> [viitattu 11.4.2023]

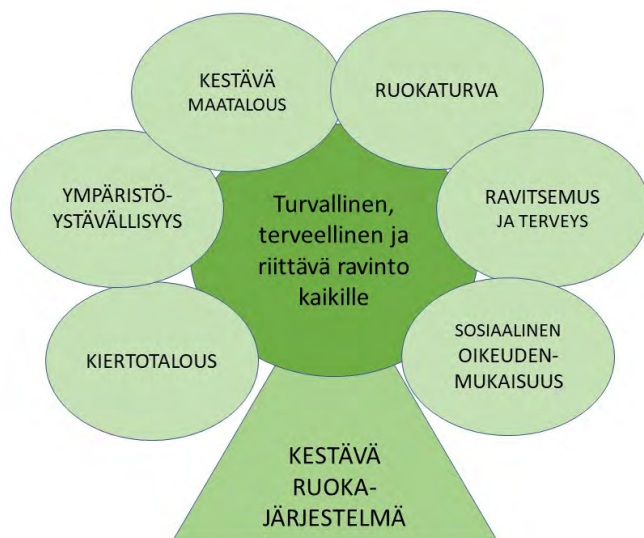
KESTÄVÄ RUOKAJÄRJESTELMÄ – MAHDOLLISUUS ALUEELLISELLE RUOKA-ALALLE

Taina Harmoinen

Ympäristömuutokset haastavat ruokajärjestelmäämme. Tulevaisuudessa ravinnon riittämättömyys maailman kasvavalle väestölle, sään ääriolojen myötä kuivuuden lisääntyminen ja nälänhätä horjuttavat ruokajärjestelmäämme. Toisaalla yltäkylläisyys näkyy lihan kulutuksen kasvuna ja yli puolella väestöstä ylipainona. Kestävyyden tavoittelu onkin keskeisenä teemana ruokajärjestelmässä, ja se on merkittävä mahdollisuus alueelliselle ruokajärjestelmälle.

Kestävässä ruokajärjestelmässä tuotettu ruoka edistää terveyttä, ja sitä tuotetaan ja kulutetaan luonnonvaroja säästäen sekä niitä optimaalisesti käyttäen ja kierrättäen (kuva 7). Tämä edistää kiertotaloutta sekä luo lisäarvoa ja kannattavuutta koko ruokajärjestelmään. (Sitra s.a.) YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestö FAO:n määritelmässä kestävä ruokajärjestelmän mukaisessa turvallisen ja terveellisen ruoan tuotannossa otetaan huomioon taloudellinen, sosiaalinen, ympäristöllinen ja kulttuurinen kestävyys (Kaila 2023).

Maa- ja metsätalousministeriön osastopäällikkö Minna-Mari Kaila (2023) linkittää ruokajärjestelmään myös politiikkaohjauksen ja tuki-instrumentit, jotka kestävä ruokajärjestelmän tavoitteluun tulevat pääasiassa Euroopan unionista. Euroopan unionin vuonna 2020 hyväksymän Pelloilta Pöytä -strategian tavoitteena on vähentää EU:n ruokajärjestelmän ympäristö- ja ilmastojalanjälkeä ja vahvistaa sen sietokykyä sekä varmistaa elintarviketurva ilmastonmuutoksen ja biologisen monimuotoisuuden häviämisen edessä. Strategian tavoitteena on varmistaa, että kaikilla on riittävästi turvallista, ravitsevaa ja kestävä ruokaa. (European Commission 2020.)

Kuva 7. Kestävä ruokajärjestelmä pyrkii tasapainottamaan ruoantuotannon, taloudelliset näkökohdat, ympäristövaikutukset ja ihmisten terveyden edistämisen.

Maailman väkiluku kasvaa ja ravittavia on entistä enemmän, mikä haastaa ruokajärjestelmäämme. Vuoden 2022 lopulla saavutettiin kahdeksan miljardin raja väkiluvussa, ja tuoreimpien ennusteiden mukaan väkiluku kasvaa kymmeneen miljardiin vuonna 2100. (United Nations...2022.) Samaa aikaa ilmastonmuutos supistaa viljelyalueita maailmalla.

Etelä-Savon ruoka-alan kehittämisohjelma vuosille 2021–2027 tukee vahvasti EU:n Pellolta Pöytään -strategian tavoitteita. Kehittämisohjelman visiona oleva ”Vastuullinen, menestyvä ja muutosjoustava Etelä-Savon ruoka-ala” linjaa alueellisen ruokajärjestelmän kehittämistä kohti kestävyyttä. Kehittämisohjelma laadittiin Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun hallinnoimassa Uudistuva ja kasvava Etelä-Savon ruoka-ala – URAKKA -hankkeessa laajasti maakunnan ruoka-alan toimijoita osallistaen. (Harmoinen ym. 2021.)

Ilmastopaineet haastavat ruokajärjestelmien kehittämistä

Kestävään ruokajärjestelmään siirtymiseen liittyy muutoksia, jotka tukevat alueellisen ruokajärjestelmän mahdollisuuksia kehittyä entistä vahvemmaksi Etelä-Savossa. Ilmastonmuutos haastaa paitsi ruoantuotannon kehittämistä, niin vaikuttaa mahdollisuuksiin tuottaa ruokaa entistä raja-

tummalla alueella. Yhteinen ruokapöytä -foorumin tulevaisuuskuvan mukaan vuonna 2030 ruoantuotanto on rajautunut suppeammalle alueelle ja ruoan turvallisuudesta sekä ilmastoystävällisyydestä on muodostunut globaali kilpailutekijä. Ruokatuotannon korkean omavaraisuuden merkitys nähdään tulevaisuudessa keskeisenä osana huoltovarmuutta. (Valtioneuvosto 2020.)

Kestävän ruokajärjestelmän kehittäminen on yhteinen tavoitetila Euroopassa, sillä se on osa EU:n ilmasto-ohjelmaa. Pellolta Pöytään -strategiassa korostuu ilmastonmuutokseen vastaaminen, sillä tällä hetkellä maailmanlaajuisesti lähes kolmannes kasvihuonekaasupäästöistä on peräisin ruokajärjestelmästä. (European Commission s.a.). Luonnonvarakeskuksen johtava tutkija Taru Palosuon mukaan ilmastokestävät kehityskulut ruoantuotannon osalta vaativat laaja-alaisia sopeutumisstrategioita, paikallisten ruokajärjestelmien vahvistamista sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden huomioimista (Luke 2022b).

Yhteinen ruokapöytä -foorumin tavoitelinjauksissa tuodaan esille Etelä-Savon kannalta tärkeä elementti – vesi. Puhdas vesi ja sen saatavuus luovat kilpailukykyä suomalaiselle ruokaketjulle sekä globaalia kysyntää vedelle. (Valtioneuvosto 2020.) Etelä-Savon runsas ja puhdas vesistö paitsi turvaa alueellista ruokajärjestelmää niin mahdollistaa myös uusien erityisesti vesi-intensiivisten liiketoimintojen kehittämistä.

Etelä-Savon mahdollisuutena luontaisesti monipuolinen raaka-ainetuotanto

Etelä-Savon raaka-ainetuotanto tarjoaa luontaisesti erinomaiset mahdollisuudet kestäväan ruokajärjestelmään (kuva 8). Suosituksissa ilmastoystävälliseksi ruoaksi on linjattu, että syödään ravitsevaa, kasvisvoittoista ja sesonginmukaista ruokaa: kokojyväviljoja, juureksia, kaalia, sipuleita ja muita avomaakasviksia, perunaa, palkokasveja, siemeniä, pähkinöitä ja kasviöljyä sekä luonnonkalaa (Luke 2020). Tuon suosituslistan raaka-aineita tuotetaan laajasti Etelä-Savossa ja kasvien syönti on osa ruokakulttuuriamme.

Lihan kulutuksen vähentäminen on yhtenä tarkastelukohteena kestävässä ruokajärjestelmässä. Suomalaiset syövät nykyisin paljon enemmän lihaa kuin muutama vuosikymmen sitten. Täytyy kuitenkin huomioida, että suomalaiset kuluttavat Euroopan maiden kansalaisista seitsemänneksi vähiten lihaa. (Lihatiedotus 2022.)

Ravitsemuksellisesti oikeanlaisten kasvispohjaisten ruokien saaminen niin julkisiin kuin yksityisiin ruokapalveluihin vaatii kehittämistyötä. Pelkkä kasvien syönti ei riitä, vaan pitää turvata myös riittävä proteiinien saanti. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun Vastuulliset ruokapalvelut -kehittäjätiimi on mukana kehittämässä ja kouluttamassa julkisia ruokapalveluja uusien kasvisproteiinien käyttöön.

Kuva 8: Kestävän alueellisen ruokajärjestelmän perustana on paikallinen ruoantuotanto, joka on tärkeä osa myös huoltovarmuutta. Kuva: Timo Vainikka / Darcmedia ja Taina Harmoinen.

Etelä-Savossa kestävän ruokajärjestelmän yhtenä etuna on runsas luonnonvarainen sisävesien kalantuotanto. Luonnonkalat aiheuttavat selvästi vähemmän kasvihuonekaasupäästöjä kuin viljeltyt kalat (Luke 2020). Etelä-Savossa kaupallisen kalastuksen saalis vuonna 2021 oli 1,2 miljoonaa kiloa, joka oli lähes neljäsosaa koko Suomen kaupallisen kalastuksen määrästä. Maakunnan sisävesien kalakanta on monipuolinen. Pääasiallinen saaliskala on muikku, jota saatiin yli 900 000 kiloa. Valtakunnallisesti merkittäviä määriä pyydetään myös lahnaa, särkeä ja madetta. (Kaipainen ym. 2022.)

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu on kehittänyt vahvasti sisävesikalastuksen saaliin kestävästä hyödyntämisestä viime vuosina. Kehittämiskohteina ovat olleet muun muassa hoitokalastuksessa saatavan saaliin lajittelu, kuljetusten logistiikka, Järvikala-sovelluksen rakentaminen saaliskalatietojen ilmoittamiseen ja kalan käyttö ruoanvalmistuksessa. Kotimaisen järvikalan määrä onkin kasvanut julkisten ruokapalvelujen ja ravintoloiden ruokalistoilta.

Uudet toimintamallit haastavat ja mahdollistavat

Etelä-Savon ruoka-alan kehittämishjelmassa 2021–2027 visiona on vastuullisuus, menestyksellisyys ja muutosjoustavuus, joiden saavuttamiseen on laadittu alueellisia kehittämiskohteita. Nämä tavoitteet tukevat maatalous- ja elintarviketuotannon tuotantotapojen kehittämistä ilmastoystävällisemmiksi. Maatalouden kasvihuonekaasujen päästövähennystoimia voidaan kohdentaa muun muassa eläintuotantoon, lannankäsittelyyn, lannoitukseen, peltojen kasvipeitteisyyteen ja maankäyttöön. Ilmastovaikutusta voidaan vähentää myös työkonien ja kasvihuoneiden ja tuotantoketjun energiavalinnoilla sekä energiatehokkuuden parantamisella. (Luke 2020.)

Tulevaisuudessa ruokajärjestelmän kehittämiseen liittyvät vahvasti datatalous, ruoka-alalla tuotetun sekä kerätyn tiedon hyödyntäminen ja uusien teknologioiden ja digitalisaation kehitys. Nämä synnyttävät uusia mahdollisuuksia tuottaa, hankkia ja valmistaa ruokaa sekä lisäävät toimialat ylittävää yhteistyötä. Tähän haasteeseen tartutaan entistä vahvemmin koko maakunnan ruoka-alaa yhdistävän Etelä-Savon ruokaklusterin toiminnassa.

Alkutuotannossa Etelä-Savon yhtenä etuna on vahva osaaminen luomutuotannossa, joka on kestävää ympäristön huomioon ottavaa tuotantoa. Alueella on luomutuotantoon liittyvää kehittämistoimintaa, johon luomu-

Kuva: Daircmedia

yrittäjät ovat vahvasti sitoutuneet. Etelä-Savossa luomuviljelyn peltoalan osuus käytössä olevasta maatalousmaasta on kasvanut viime vuosina ollen 18,5 % vuonna 2021, kun koko maan vastaava luku oli 14,5 %. Etelä-Savossa erityisen vahvaa on ruoanvalmistuksen perustuotteiden sipulin, porkkanan ja kaalin luomuviljely. (Kaipainen ym. 2022.)

Perinteisen alkutuotannon oheen pyritään löytämään uusia toimintamalleja, jotka ovat kestäviä sekä tehokkaita ja mahdollistavat tuotannon suppeammalla tuotantoalueella. Yhtenä vaihtoehtona on tutkittu soluviljelyä, joka tuotantomuotona olisi ympäristöystävällinen, mutta negatiivisina vaikutuksina ovat esimerkiksi heikko omavaraisuus, tieteen ja teknologian keskittyminen Suomen ulkopuolelle ja globaalit yritykset. Tuotannon keskittyessä isoihin tankkeihin lähelle kasvukeskuksia maa-seutu autioituu, ja tämä uhkaa myös perinneympäristöjä. (Pohjolainen ym. 2023.) Soluviljelyn haittavaikutukset eivät ole toivottu tulevaisuus Etelä-Savon tärkeälle elinkeinolle matkailulle. Etelä-Savon alueellisen ruokajärjestelmän perusta nojanneekin tulevaisuudessa vahvasti perinteiseen ruoantuotantoon, jalostukseen ja ravitsemispalveluihin, joihin toki kehitetään uusia toimintamalleja.

Ruokajärjestelmän kestävydessä valmiin ruoan päätyminen hävikkiin lienee kaikista suurinta tuhlausta taloudellisesti ja epäedullisinta ilmaston kannalta. Etelä-Savossa ruokahävikin vähentämiseksi on kehitetty uusia toimintatapoja ja systematisoitu ruokapalveluja. Parhaillaan Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu yhdessä paikallisten yrittäjien sekä valtakunnallisten kehittämisorganisaatioiden kanssa rakentaa vastuullisten ruokapalvelujen toimintamallia.

Kuluttajat tärkeässä roolissa ruokavalinnoissa

Ruoantuotannossa kuluttajien valinnat ohjaavat ruokaketjun kaikkien osien valintoja ja ovat merkittävässä asemassa kestävään ruokajärjestelmään siirtymisessä. Kuluttajien valinnat kohdistuvat monesti tuttuun ja turvalliseen tuotteeseen. Uusia vaihtoehtoja otetaan pikkuhiljaa vastaan. (Pohjolainen ym. 2023.) Kuluttajat ovat kiinnostuneita tekemään ympäristön kannalta hyviä valintoja, mutta esteinä nähdään vielä omat tavat ja tottumukset sekä tiedonsaannin puute niin tuotteista, resepteistä kuin ravitsemuksestakin (Tiilikainen ym. 2023). Etelä-Savon ruokaklusterin yhtenä tehtävänä on ruoka-alan laaja-alaisen uutuustiedon tuottaminen ja välittäminen.

Ruokajärjestelmässä keskeinen ongelma on ravinnon epätasainen jakautuminen. Noin puolet Euroopan Unionin jäsenvaltioiden väestöstä on ylipainoisia. Toisaalta 33 miljoonalla ihmiselle on mahdollisuus nauttia kunnollinen aterian vain joka toinen päivä. Jotta terveellistä ja turvallista ruokaa riittäisi kaikille, tarvitaan muutoksia ihmisten ruokavalioon. (European Commission 2020.)

Ruokaa ei riitä ja toisaalta syömäkelpoista ruokaa päätyy hävikkiin. Suomalaiset tuottavat vuodessa henkeä kohden 116 kiloa elintarvikejätettä, josta 46 % syntyy kotitalouksissa. Syötäväksi tarkoitettua ruokaa heitetään pois 65 kiloa henkeä kohti vuosittain. Ruokahävikistä kolmannes, 22 kiloa, syntyy kotitalouksissa. Lähes miljoona kiloa ruokaa päätyy ruokahävikkiin Suomessa joka päivä. (Luke 2022a.) Ruokahävikin vähentäminen kotitalouksissa on tehokas ja taloudellinen askel kohti kestävä ruokajärjestelmää.

LÄHTEET

European Commission. 2020. Farm to Fork Strategy. For a fair, healthy and environmentally-friendly food system. PDF-raportti. Saatavissa: https://food.ec.europa.eu/system/files/2020-05/f2f_action-plan_2020_strategy-info_en.pdf [Viitattu 25.4.2023]

European Commission. s.a. Farm to Fork strategy. Www-dokumentti. Saatavissa: https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en [Viitattu 25.4.2023]

Harmoinen, T., Kivijärvi, P. & Särkkä-Tirkkonen, M. 2021. Vastuullinen, menestyvä ja muutosjoustava Etelä-Savon ruoka-ala -Etelä-Savon ruoka-alan kehittämisohjelma 2021–2027. PDF-raportti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-344-318-1> [Viitattu 25.4.2023]

Kaila, M-M. 2023. Tarvitsemme kestävämmän ruokajärjestelmän. Www-dokumentti. Saatavissa: <https://mmm.fi/blogit/-/blogs/tarvitsemme-kestavamman-ruokajarjestelman> [Viitattu 25.4.2023]

Kaipainen, R., Harmoinen T. & Kivijärvi P. 2022. Tilastotietoja Etelä-Savon ruokasektorista. Uudistuva ja kasvava Etelä-Savon ruoka-ala – URAKKA -hanke. 79 s. PDF-raportti. Saatavissa: https://www.xamk.fi/wp-content/uploads/2020/02/tilastotietoja_etela_savon_ruokasektorista_2022.pdf [Viitattu 25.4.2023]

Lihatiedotus. 2022. Tilastotietoa Lihankulutus Euroopassa. Www-dokumentti. Saatavissa: <https://www.lihatiedotus.fi/tilastotietoa/lihankulutus-euroopassa.html> [Viitattu 25.4.2023]

Luke. 2020. Ilmastonmuutosta voi hillitä ilmastoystävällisellä ruokavaliolla. VILMA ja VILLE -hankkeet. Www-dokumentti. Saatavissa: <https://www.ilmasto-opas.fi/artikkelit/ilmastonmuutosta-voi-hillita-ilmastoystavallisel-la-ruokavaliolla> [Viitattu 25.4.2023]

Luke. 2022a. Elintarvikejätteen määrästä EU:ssa julkaistu ensimmäiset seurantatiedot. Www-dokumentti. Saatavissa: <https://projects.luke.fi/ruokahavikkiseuranta/tuloksia/> [Viitattu 25.4.2023]

Luke. 2022b. Ilmastonmuutokseen sopeutumiseen tarvitaan tehokkaampia toimenpiteitä – myös Suomessa varauduttava maatalouden tuotantoepävarmuuksien lisääntymiseen. Www-dokumentti. Saatavissa: <https://www.luke.fi/fi/uutiset/ilmastonmuutokseen-sopeutumiseen-tarvitaan-tehokkaampia-toimenpiteita-myo-suomessa-varauduttava-maatalouden-tuotantoepavarmuuskien-lisaantymiseen> [Viitattu 25.4.2023]

Pohjolainen, P., Vinnari, M., Roitto, M., Ala-Harja, V., Järviö, N. ja Tuomisto, H. 2023. Kasvipohjaiset ja solumaatalouden tuotteet Suomen ruokajärjestelmän murroksessa, Kohti vuotta 2050. Sitran selvityksiä 232. 85 s.

SITRA. s.a. Tulevaisuussanastoa. Www-dokumentti. Saatavissa: <https://www.sitra.fi/tulevaisuussanasto/kestava-ruokajarjestelma/> [Viitattu 25.4.2023]

Tiilikainen, S., Jalas, M., Lettenmeier, M., Kaljonen, M. & Salminen, J. 2023. Kansalaisten ruoka-aika. Tuloksia hiilikannustimen kehitysprosessista. Aalto-yliopiston julkaisusarja. TAIDE + MUOTOILU + ARKKITEHTUURI 2/2023. 64 s.

United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. 2022. World Population Prospects 2022: Summary of Results. UN DESA/POP/2022/TR/NO. 3. 52 p. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/wpp2022_summary_of_results.pdf [Viitattu 25.4.2023]

Valtioneuvosto 2020. Tulevaisuuskuva 2023 – millainen on Suomen ruokajärjestelmän toimijoiden toimintaympäristö 2030? PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://valtioneuvosto.fi/documents/1410837/20654099/YRP-ruokaj%C3%A4rjestelm%C3%A4n-tulevaisuuskuva-2030.pdf/aa64431a-040e-dec5-899b-972490032c53/YRP-ruokaj%C3%A4rjestelm%C3%A4n-tulevaisuuskuva-2030.pdf?t=1592299522000> [Viitattu 25.4.2023]

KOHTI KESTÄVÄÄ JA VASTUULLISTA ELINKEINOKALATALOUTTA

Antti Kinnunen

Elinkeinokalatalous nähdään yhtenä vastuullisten ruokapalveluiden kehittämisen osana. Kuuluuhan kotimainen kala olennaisesti suomalaiseen ruokajärjestelmään ja ruokahuoltovarmuuteen. Elinkeinokalatalouden arvoketju on monivaiheinen prosessi, joka koostuu kalastajista, kuljetuksesta, jalostajista, tukkukaupasta, ruokapalveluista, vähittäiskaupoista ja kuluttajista - vesialueiden omistajista. Vastuulliset ruokapalvelut pyrkivät kehittämään koko arvoketjua vastuullisemmaksi ja kestävämmäksi (kuva 9).

Kuva 9. Elinkeinokalatalouden kehittäminen Xamkissa.

Vastuullisissa ruokapalveluissa hyödynnetyt elinkeinokalatalouden kehittämisen menetelmät perustuvat digitaalisuuteen, dataan ja teknologiaan, yhteiskehittämiseen, asiakkaiden ja toimintaympäristön käyttäjien huomioon ottamiseen sekä prosessien toiminnan tarkasteluun. Xamkin vastuullisten ruokapalveluiden kehittämisvisioon on kirjattu elinkeinokalataloudesta seuraavaa: ”Yhteiskehittäminen avoimen tiedon avulla edistää taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävää sekä vas-

tuullista elinkeinokalataloutta, luoden samalla uutta yrittäjyyttä ja reilua data- sekä alustataloutta, joka hyödyttää kaikkia toimijoita ja varmistaa resurssien riittävyyden.”

Toiminnan tavoitteena on siis kehittää elinkeinokalataloutta niin, että se olisi avoimemmin kestävämpää ja vastuullisempaa. Todettakoon, että Suomen elinkeinokalatalous on vastuullista ja kestävä, joka varmistetaan viromaisten toimesta. Tietääkö kaikki tätä asiaa esimerkiksi kuluttaja taikka EU:n komissio? Tämä on tärkeä tavoite, sillä elinkeinokalatalous vaikuttaa monella tavalla ympäristöön, talouteen ja yhteiskuntaan sekä erityisesti ruokahuoltovarmuuteen. Vastuulliset ruokapalveluiden kehittämisen menetelmät perustuvat moderneihin teknologioihin ja yhteistyöhön eri toimijoiden välillä. Tämä luo hyvät edellytykset kestävän ja vastuullisen elinkeinokalatalouden kehitykseen Suomessa sekä erityisesti Xamkin toiminta-alueella, jossa jokainen arvoketjun osa voi hyvin.

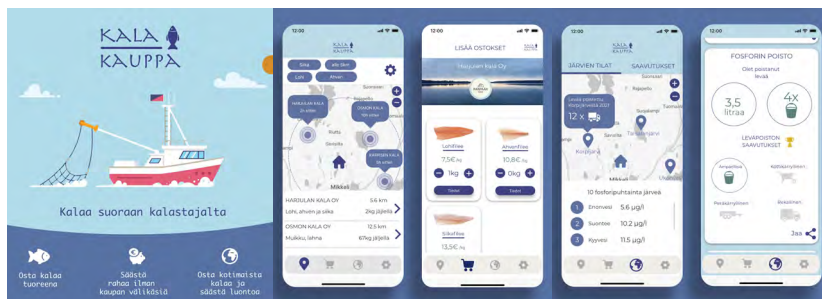
Jokaisella oma rooli vastuullisuuden ja kestävyuden kehittämisessä

Kestävän ja vastuullisen tulevaisuuden tavoittelu on yksi keskeisimmistä haasteista, joita ihmiskunta kohtaa tällä hetkellä. (Sitra). On selvää, että tarvitsemme uusia ja kestävämpiä tapoja tuottaa energiaa, kuluttaa resursseja, tuottaa ja kuluttaa ruokaa sekä hoitaa ympäristöä. Tärkeää on myös tunnistaa, jotta kestävän kehityksen tavoitteet eivät ole ristiriidassa kannattavuuden kanssa vaan voivat päinvastoin edistää sitä.

Yritykset ovat avainasemassa kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa. Niiden on otettava vastuuta ympäristöstä, yhteiskunnasta ja taloudesta. On tärkeää, että yritykset tunnistavat vastuunsa ja sitoutuvat kestäväan ja vastuulliseen liiketoimintaan. (Sitra.) Monet yritykset ovatkin jo käynnistäneet kestävän kehityksen ohjelmia, joilla ne pyrkivät vähentämään hiilijalanjälkeä, edistämään kiertotaloutta, parantamaan työntekijöiden hyvinvointia ja lisäämään yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Myös kuluttajilla on merkittävä rooli kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa. (Sitra.) Kuluttajat voivat äänestää teoillaan ja valita kestävämpiä tuotteita ja palveluita, välttää ruokahävikkiä ja edistää ekologisesti kestäviä ruokavalintoja. Kuluttajat voivat myös vaatia yrityksiltä vastuullisempaa liiketoimintaa ja olla aktiivisesti mukana edistämässä kestävä kehitystä. Valitettavasti usein hinta merkitsee kuluttajalle enemmän, kun inflaation ja ruoan hinnannousu vähentää ostovoimaa.

Ostetaanko kotimaista villikalaa entistä enemmän suoraan kaupalliselta kalastajalta tulevaisuudessa? Skenaario on hyvin todennäköinen vaihtoehto, jos halutaan, että Suomessa on edelleen pientuottajia ja elinkeinokalatalouteen halutaan uusia kaupallisia kalastajia. Katso, miltä tulevaisuus tämän osalta voisi näyttää (kuva 10).

Kuva 10. Tulevaisuuden digiratkaisu tuottajan haasteisiin – Kalakauppa konsepti.

Valtiot ja järjestöt ovat myös tärkeitä toimijoita kestävä kehityksen edistämässä. Kansainväliset sopimukset sekä normit voivat edistää kestävä kehitystä ja vähentää ympäristön kuormitusta. Valtioiden on myös tärkeää ottaa vastuu ilmastonmuutoksen torjunnasta ja edistää kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamista kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Valtioneuvosto linjasi (2021), että kotimaisen kala käyttö tuplataan vuoteen 2035 mennessä. Päätöksen terveyshyödyt ovat arvioilta 3–6 miljardin luokkaa, mikä tarkoittaa myös 5–6 % pienempää hiilijalanjälkeä suomalaisessa ruokavaliassa.

Avoimella yhteiskehittämisellä uusia innovaatioita

Tärkeitä keinoja kotimaisen kalan kulutuksen nostamiseen ovat villikalalan ja erityisesti vajaasti hyödynnetyjen kalojen hyödyntäminen kaupallisen kalastuksen kautta vastuullisesti ja kestävästi. Elinkeinokalatalouden arvoketjun vastuullisuus ja kestävyys tulee todentaa tiedolla aina kuluttajalle saakka, koska kuluttaja on samalla vesialueen omistaja, jolloin ympyrä sulkeutuu. Siten alan ydinhaasteita voidaan ratkaista tiedolla ja kaupalliset kalastajat pääsevät vesille (kalastusluvut), jolloin kotimaista villikalaa nähdään entistä enemmän ruokapöydässä. Jotta Suomen ruokahuoltovarmuus taataan, niin kaupallisten kalastajien työergonomian ja hyvinvoinnin ratkaisuihin kaivataan konkreettisia parannuksia ja tekoja. Apulaitteiden avulla voidaan keventää työn fyysisyyttä ja siirtyä isompiin

kalaeriin, jolloin kannattavuus nousee. Siten tulee mahdollisuus hyödyntää esimerkiksi mm. särkikaloja, joiden kaupallinen kalastus perustuu volyymiin ja tehokkuuteen. Samalla vesistöt hyötyvät ravinteiden poistumisesta ja uimarannat pysyvät uimakelpoisina, kun vesistöissä hillitään levän kasvua.

Uusien kustannustehokkaiden ratkaisujen löytäminen vesillä liikkumiseen ja kalan kuljettamiseen sekä käsittelyyn ovat keskiössä kustannuksien hillinnässä, jotta arvoketjun alkupään kannattavuus nousisi. Digitaalisilla logistiikkaratkaisuilla on suuri merkitys pitkien matkojen haasteiden selättämisessä. Kone pystyy laskemaan kompleksiset reitit ja kustannukset ihmistä paremmin. Automaattisen kalan lajittelun kehittyminen voidaan vähentää tulevaisuudessa kalastuksen fyysistä valvonnan tarvetta, kun kalan automaattinen lajittelu tuottaisi kuvadataa kalasaaliista valvonnan ja tutkimuksen tarpeisiin. Kuvadatan perusteella voidaan selvittää esimerkiksi kalalajit, kappale- ja kilomäärät sekä arvioida kalan fyysistä kuntoa yms. Samalla koko kalasaaliin hyödyntäminen tehostuisi ja sekakalasaaliit saataisiin lajiteltua, jolloin tuotanto olisi kannattavampaa. Elinkeinokalatalouden ammattilaiset voisivat keskittyä korkeamman arvon työhön, vaikkapa jalostaa herkullisia uusia tuotteita markkinoille. Näin myös valvontaresurseja voitaisiin kohdentaa itse alan kehittämiseen tai yrityksien investointeihin.

Uutta yrittäjyyttä syntyy, kun vesistöjen biomassoja ja sivuvirtoja hyödynnetään vastuullisesti sekä kestävästi osan kiertotaloutta. Käytännössä koko kala tulisi hyödyntää fiksummin ja luoda uusia ansaintamahdollisuuksia – vesistöjen ravinteet kiertoon pellolle ja ruokapöytään sekä vaikkapa biopohjaisiin kosmetiikkaan asti. Teknologia ja mahdollisuudet ovat jo olemassa, joten puuttuu vain itse tekeminen ja uusien arvoketjujen rakentaminen.

Vastuulliset ruokapalvelut haluavat myös edistää alueellisia ruokajärjestelmiä elinkeinokalatalouden avulla. Tämä tarkoittaa yhteistyön ja avoimuuden kehittämistä elinkeinokalatalouden toimijoiden kesken verkostomaisesti sekä vaikuttavaa viestintää, joilla edistetään kotimaisen kalan kulutusta. Tärkeä perusta kehityksen kokonaisuudessa on rakentaa yhteinen kalasovellus (it-järjestelmän), joka tuottaa ja välittää dataa elinkeinokalatalouden arvoketjussa ja sen ulkopuolelle aina kuluttajalle ja EU:n saakka. Uskomuksien tilalle tarvitaan siis avoimempaa vastuullisuus- ja kestävyystietoa. Tähän kokonaisuuteen liittyy myös reilu data- ja alustatalous, jossa alan pienimmät toimijat, mm. kaupalliset kalastajat, hyötyisivät jopa rahallisesti. Datatalouden ratkaisuja tarvitaan siis, jotta

elinkeinokalatalouden ja muiden alojen dataa hyödyntää entistä järkevämmin tulevaisuudessa. Pitää siis muistaa, että elinkeinokalatalouden arvoketjun ydintiedon, jota ei voida saada keneltäkään muulta, tuottavat kaupalliset kalastajat.

Kiteyttäen elinkeinokalatalouteen tarvitaan yhteinen digitalusta (kalasovellus ja välityspalvelin/ datatalous), jotta alustatalouden innovatiiviset tuotteet ja palvelut alkavat rakentumaan yli alojen. Avainasemassa ovat avoimen lähdekoodin ratkaisut, joissa on globaalin yhteisön tuki taustalla. Näin elinkeinokalatalouden rajalliset resurssit voidaan saada riittävästi paremmin ja mahdollistetaan vipuvoimaa eri aloilta.

Miltä elinkeinokalatalous näyttää vuonna 2030?

Vuonna 2030 elinkeinokalataloudessa digitaalisuuden ja teknologian kehitys on vienyt alaa eteenpäin, mikä on turvannut sen kannattavuuden, kestävyuden ja vastuullisuuden. Yksi keskeinen tekijä tässä kehityksessä on ollut digialusta (kuva 11), joka on toiminut elinkeinokalatalouden kehityksen moottorina.

Kuva 11. Elinkeinokalatalouden digialusta.

Digialusta on luonut uusia mahdollisuuksia kaupallisille kalastajille vesille pääsyyn (kalastusluvut), kalastuksen hallintaan ja valvontaan sekä vesien hoitoon. Kaupalliset kalastajat voivat hyödyntää älykkäitä järjestelmiä ja antureita, jotka auttavat heitä paikantamaan kalakantoja ja optimoimaan kalastustoimintaa. Tämä vähentää ympäristövaikutuksia ja auttaa säilyttämään kalakantojen kestävyuden.

Positiivisella viestinnällä on myös ollut merkittävä rooli elinkeinokalatalouden kehityksessä. Kuluttajille tiedotetaan faktojen avulla kotimaisen kalan terveellisyydestä ja kestävydestä. Tämä tiedonjakaminen edistää kotimaisen kalan kulutuksen kasvua ja samalla lisää elinkeinokalatalouden arvoketjun alkupään toimijoiden, kuten kaupallisten kalastajien ja kalankasvattajien, hyvinvointia.

Elinkeinokalatalouden kestävyden ja vastuullisuuden avoimempi todentaminen on merkittävästi vaikuttanut suomalaiseen huoltovarmuuteen ja ruokajärjestelmään. Kotimaisen kalan saatavuus ja laatu ovat parantuneet, mikä on vähentänyt riippuvuutta tuontikalasta ja turvannut suomalaisen ruokaturvan. Samalla elinkeinokalatalous on luonut uusia työpaikkoja ja tuonut taloudellista vaurautta yhteiskuntaan.

Kuluttajille tämä kehitys näkyy monin tavoin. Ensinnäkin kotimaisen kalan tarjonta ja sen monipuolisuus ovat kasvaneet. Kalatiskillä ja ruokakau-poissa on laaja valikoima tuoreita ja vastuullisesti pyydettyjä tai kasvatettuja kotimaisia kaloja. Kuluttajat voivat valita eri kalalajeja ja -tuotteita, jotka vastaavat heidän ruokailutarpeitaan ja -mieltymyksiään. Toiseksi kuluttajat voivat saada digitaalisuuden avulla enemmän tietoa kalastuksesta ja kalantuotannosta. Digialustoilla, kuten verkkosivuilla ja mobiilisovelluksissa, tarjotaan tietoa kalan alkuperästä, pyyntitavasta.

Miten tämä kaikki saavutetaan elinkeinokalataloudessa? Tietenkin sidosryhmien yhteistyöllä yhteisten päämäärien saavuttamiseksi ja avoimuudella sekä ripauksella kansainvälistä otetta. Sidosryhmien apu ja tuki ovat olennaisia tiekartan toteuttamisessa. Kaupallisten kalastajien, kalankasvattajien, tutkimuslaitosten, viranomaisten ja kuluttajien panos on tarpeen. Kaupallisten kalastajien ja kalankasvattajien on tehtävä kestäviä päätöksiä ja noudatettava vastuullisia käytäntöjä. Tutkimuslaitokset voivat tarjota asiantuntemusta ja tukea kehitystyössä. Viranomaisten rooli on luoda fiksua säädöksiä ja järkevää politikointia, jotka edistävät vastuullista kaupallista kalastusta ja kalankasvatusta. Kuluttajien tiedostaminen ja valintojen ohjaaminen ovat myös tärkeitä.

Tähän haasteeseen Vastuulliset ruokapalvelut vastaavat tiekartan kautta (kuva 12), ja tavoitteen saavuttamiseen tarvitaan sidosryhmien apua ja tukea. Tiekartta elinkeinokalatalouden kehittämiseksi on laadittu yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa, ja se on suunniteltu Vastuullisten ruokapalveluiden näkökulmasta vastaten siihen, miten elinkeinokalataloutta tulisi kehittää. Tärkeää on, että elinkeinokalatalous pysyy kaikilla

osa-alueilla kestävällä pohjalla pitkällä aikavälillä ja taataan arvoketjun kilpailukyky globaalissa toimintaympäristössä.

Kuva 12. Elinkeinokalatalouden kehittämisen tiekartta.

LÄHTEET

Etelä-Suomen Kalaleader. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://sepra.fi/attachments/article/63/Kalaleaderstrategia%2009.05.2022-compressed.pdf> [viitattu 4.4.2023].

Itä-Suomen Kalaleader. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://kalanvuoksi.fi/wp-content/uploads/2022/06/strategia.pdf> [viitattu 4.4.2023].

Kestävä maaseutu. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.kestava-maaseutu.info/kotimainenkala> [viitattu 4.4.2023].

Sisä-Suomen Kalaleader. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.paijanne-leader.fi/wp-content/uploads/2022/05/Sisa-Suomen_kala-leaderin_kehittamisstrategia_A4.pdf [viitattu 4.4.2023].

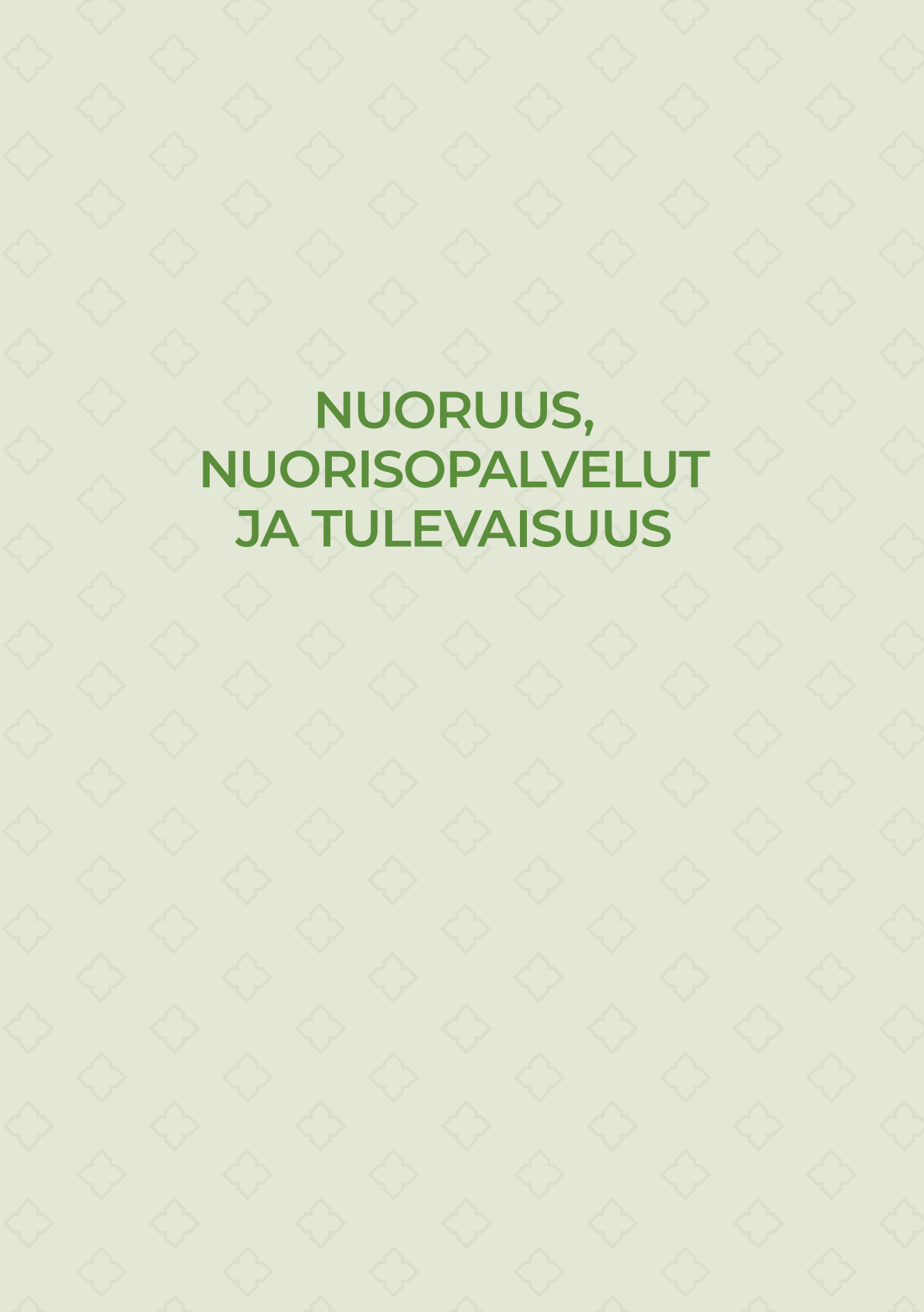
Sitra. Vastuullisuuden tulevaisuus. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.sitra.fi/app/uploads/2022/06/sitra_vastuullisuuden_tulevaisuus_fin_0822.pdf [viitattu 4.4.2023].

Sitra. Megatrendit 2023. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.sitra.fi/app/uploads/2023/01/sitra_megatrendit-2023_ymmarrysta-yllatysten-aikaan.pdf [viitattu 4.4.2023].

Tilastokeskus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.stat.fi/julkaisu/cl8bgop7h5dcy0bw0z0te2sni> [viitattu 4.4.2023].

Valtioneuvosto. Lisää kotimaista kalaa! WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://valtioneuvosto.fi/documents/1410837/1801447/Kotimaisen+kalan+edist%C3%A4misohjelma+valtioneuvoston+periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+8.7.2021.pdf/f8e4ed1a-c9c1-5f7e-7e6e-b7c2db47d058/Kotimaisen+kalan+edist%C3%A4misohjelma+valtioneuvoston+periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+8.7.2021.pdf?t=1656936411831> [viitattu 4.4.2023]

Xamk. Vastuulliset ruokapalvelut. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.xamk.fi/tutkimus-ja-kehitystoiminta/vastuulliset-ruokapalvelut/> [viitattu 4.4.2023].

**NUORUUS,
NUORISOPALVELUT
JA TULEVAISUUS**

JUVENIAN TIEKARTTA

Jussi Ronkainen

Nuorisoalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenia täyttää tänä vuonna 15 vuotta. ESR-kehittämishankkeena alkunsa saaneen Juvenian tavoitteena oli koota yhteen erityisesti itäsuomalainen nuorisoalan koulutus, tutkimus ja kehittämistyö. Tavoitteena oli edistää ja avata mahdollisuuksia myös korkeatasoiselle tutkimukselle ja kansainvälisyydelle. Tällä hetkellä Juveniassa työskentelee 32 alan tutkijaa ja kehittäjää noin kahdessakymmenessä vuosittaisessa tutkimus- ja kehittämishankkeessa, joista yleensä noin kolmasosa on kansainvälisiä t&k-hankkeita. Esimerkiksi Suomen Akatemian perustutkimushankkeita Juveniassa on ollut käynnissä koko ajan jo 12 vuoden ajan.

Toteutamme tutkimus- ja kehittämishankkeita sekä asiantuntijapalveluita, jotka kiinnittyvät nuorisotutkimukseen sekä nuorten palveluiden ja nuorisoalan menetelmien kehittämiseen ja arviointiin. Ydinosamistamme on erityisesti nuorilähtöisen tutkimuksen ja kehittämisen yhdistäminen ja tavoitteenamme on edelläkävijyys nuorilähtöisessä tutkimuksessa kohti yhdenvertaista ja osallistuvaa nuoruutta.

Nuorilähtöisyys ja osallistuva nuoruus

Nuorilähtöisyys on periaate, joka korostaa nuorten ryhmien ja yksilöiden tarpeiden ja näkökulmien keskeistä roolia sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa ja eri yhteisöissä. Nuorilähtöisyys liittyy keskeisesti nuorten hyvinvoinnin edistämiseen sekä osallisuuteen ja vaikuttamismahdollisuuksiin yhteiskunnassa, jossa he kasvavat ja jonka tulevaisuus myös heihin nojaa. Nuoret voivat olla mukana päätöksentekoprosesseissa, palveluiden kehittämisessä sekä erilaisten vaikuttamiskanavien ja ohjelmien suunnittelussa, kehittämisessä ja toteutuksessa. Tutkimusmetodologiassa nuorilähtöisyyttä kehitetään muun muassa niin, että nuoret ovat mukana sekä tutkimuksen suunnittelussa, toteutuksessa että tulosten analysoinnissa ja jalkauttamisessa. Tutkimuksen ja kehittämisen yhdistämisellä viitataan prosessiin, jossa tieteellistä tutkimusta käytetään sekä nuoria koskevan päätöksenteon pohjana (tiedolla johtaminen) että

esimerkiksi erilaisten palveluiden, menetelmien ja teknologioiden kehittämässä. Vastavuoroisesti toimivien ja kustannustehokkaiden palveluiden kehittäminen ja päätöksenteon prosessit nostavat esiin uusia tarpeita tutkimukselle ja tutkimuspohjaisille innovatiivisille ratkaisuille.

Osallistuva nuoruus tukee nuorten sosiaalista osallisuutta ja henkilökohtaista kasvua yhteiskunnassa ja perustuu ajatukseen siitä, että nuoret ovat yhteiskunnallisia toimijoita, joilla on oikeus tulla kuulluiksi ja vaikuttaa asioihin. Osallistuvan nuoruuden tukeminen vaatii sekä tutkimustietoa, rakenteellista tarkastelua että menetelmien ja nuorten omien taitojen kehittämistä yhteiskunnan eri sektoreilla (päättökenteko, yhteisöllinen osallistuminen, koulutus ja oppiminen, mediavaikuttaminen, liikunta ja kulttuuri jne.).

Yhdenvertaisuuden edistämisen ja eriarvoisuutta tuottavien mekanismien tunnistamisella pyritään varmistamaan, että eri nuorten ryhmät voivat saavuttaa oman potentiaalinsa ja toteuttaa omaa osallistuvaa nuoruuttaan ilman esteitä ja syrjintää yhteiskunnan eri osa-alueilla (koulutus, työelämä, muut palvelut, vapaa-aika, osallisuus ja vaikuttaminen jne.). Nuorten osallisuuden tavoitteena on edistää nuorten hyvinvointia, itsemääräämisoikeutta ja aktiivista kansalaisuutta. Osallisuus voi vähentää syrjäytymistä, auttaa nuoria kehittämään erilaisia taitoja ja antaa nuorille mahdollisuuden tuntee olevansa arvostettuja yhteiskunnassa. Näin se voi edistää myös positiivista yhteiskunnallista muutosta.

Vahvistamme nuorten yhdenvertaisuutta, osallisuutta, tulevaisuususkkoa sekä nuorisoalan osaamista

Olemme määritelleet Juvenialle tiekartan vuoteen 2027, jonka isona tavoitteena on jo aiemmin mainittu edelläkävijyys nuorilähtöisessä tutkimuksessa ja kehittämisessä kohti yhdenvertaista ja osallistuvaa nuoruutta. Ensimmäisenä tehtävänämme on vahvistaa nuorten yhdenvertaisuutta. Erityisesti perustutkimuksellisenä kysymyksenä tavoitteemme on tunnistaa nuoriin ja nuoruuteen liittyviä eriarvoistumisen muotoja ja pyrkiä kuroma niitä umpeen. Esimerkiksi alueelliseen eriarvoistumiseen liittyvät tekijät ovat muuttuvia sekä hyvin moninaisia ja vaativat jatkuvaa tutkimusta. Yksi keskeinen tutkimuskenttä on koulutus esimerkiksi osaamiseen, oppimiseen, alueellisuuteen, hyvinvointiin, osallisuuteen ja siirtymiin liittyvinä kysymyksinä.

Nuorten yhdenvertaisuus liittyy vahvasti myös esimerkiksi demokrati-an tulevaisuuteen. Aliedustetut ryhmät, yhteiskunnallinen polarisaatio, tekoäly ja muuttuva mediavalta horjuttavat perinteisiä demokratian rakenteita ja pakottavat kysymään, miten tulevaisuudessa taataan demokratian toimivuus ja legitimizeetti erityisesti eri nuorten ryhmien osalta. Miten vääjäämätön digivihreä siirtymä sen eri osa-alueilla tuottaa myös nuorten välistä eriarvoistumista, ja miten nuoret voisivat olla mukana kehittämässä ja omaksumassa uusia ratkaisuja?

Vahvistamme nuorten osallisuutta ja osallistumisen mahdollisuuksia eri yhteiskunnallisissa konteksteissa. Keskeistä on nuorilähtöisen tutkimus- ja kehittämistoiminnan vahvistaminen esimerkiksi eri palveluiden kehittämisessä sekä nuorisopoliittisessa vaikuttamistyössä. Myös nuorten rooli erilaisissa lähiyhteisöissä on merkittävä osallisuutta vahvistava kenttä. Nuorilähtöisen tutkimuksen ja kehittämisen osalta osallisuuden vahvistaminen kiinnittyy esimerkiksi erilaisten toiminnallisten menetelmien toteuttamiseen esimerkiksi vastuullisen ympäristökansalaisuuden viitekehyksessä.

Vahvistamme nuorten tulevaisuususkoa ja siirtymiä koulutukseen ja työelämään. Nuorten tulevaisuususkosta, toivosta ja tulevaisuusvalmennuksesta kirjoitetaan enemmän tämän julkaisun seuraavissa artikkeleissa. Yleisesti ottaen nuorten tulevaisuususko ja sen vahvistaminen on kuitenkin ehkä keskeisin ylläpidettävä ja vahvistettava tekijä, jolla voimme rakentaa vahvempaa, toimivampaa ja sosiaaliseen luottamukseen pohjautuvaa hyvinvointiyhteiskuntaa.

Juvenian toiminnassa tulevaisuususkon vahvistaminen kiinnitetään erityisesti nuorten siirtymiin koulutuksessa ja työelämässä sekä niihin linkittyviin tulevaisuusvalmennuksiin, ohjauksiin, koulutuksiin ja laajempaan tutkimustietoon. Keskeisiä kehittämiskohteita ovat nuorten työllistymishankkeet sekä nuorten koulutus- ja työllisyysmahdollisuuksien parantaminen muuttuvassa työelämässä ja yhteiskunnassa. Eri toimijoiden monialainen yhteistyö ja sen edistäminen on myös merkittävä kehittämiskohde. Huomioimme myös perhe- ja lähiyhteisöjen roolin näissä siirtymissä ja -valinnoissa.

Viimeisenä keskeisenä toimenpiteenä ja tavoitteena pyrimme vahvistamaan nuorisoalan osaamista. Nuorisoalalla viitataan Suomessa yleisesti nuorisopolitiikan, nuorisotutkimuksen ja nuorisotyön kolmioon. Viimeiset vuodet olemme toteuttaneet tätä konkreettisesti esimerkiksi osallistamalla nuorisoalan valtakunnallisten osaamiskeskusten toimintaan ja

hallinnoimalla koulu- ja oppilaitosnuorisotyön osaamiskeskus Nuoskaa. Kehitämme ja arvioimme nuorisotyön menetelmiä ja uusia työmuotoja (esim. digitaalisuus), teemme ennakointityötä ja tuemme myös alan kansainvälistymistä ja kansainvälistä yhteistyötä. Tässä tavoitteena on muun muassa jatkuvuus alan kansainvälisten kehittämishankkeiden koordinoinnissa ja nuorten ja nuorisoalan kansainvälisten hankkeiden tutkimuksellisissa arvioinneissa. Osallistumme nuorisopoliittisen päätöksenteon vahvistamiseen ja arviointiin. Osaltaan teemme myös nuorisoalan vaikuttavuuden arviointia, eli pyrimme auttamaan alan toimijoita arvioimaan, miten heidän toimintansa tuottaa haluttuja tuloksia ja vaikutuksia.

TOIVO JA TULEVAISUUS NUORTEN DIGITAALISISSA UTOPIOISSA

Kristiina Korjonen-Kuusipuro ja Sari Tuuva-Hongisto

Toivolla ja tulevaisuuden odotuksilla on erityinen rooli niin nuorten elämässä kuin nuorisotutkimuksessakin; nuoret ovat tulevaisuuden tekijöitä. Antropologi Ghassan Hagen mukaan yhteiskunnan tehtävä on tuottaa toivoa. Kollektiivisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta katsottuna toivossa on kyse kuulumisen ja hyvinvoinnin tunteesta. (Hage & Papadoupoulos 2004.)

Tässä artikkelissa tarkastelemme toivoa nuorten digitaalisessa arjessa. Nuorten digitaalinen arki on jatkuvassa muutoksessa, ja viimeaikaisten tutkimusten mukaan nuorten verkkokäytännöt ja tavat osallistua vaihtelevat merkittävästi, ja digitaalinen hyvinvointi nähdään tavoiteltavana asiana (boyd 2014). Olemme Dequal-hankkeessa havainneet, että nuoret itse puhuvat paljon verkkotoiminnan koukuttavuudesta ja verkossa kulutetusta ajasta. Siksi olemme tutkimushankkeemme haastatteluissa kysyneet yhdeksäsluokkalaisilta nuorilta digivisioita; heidän toiveitaan ja näkemyksiään siitä, millaiseksi he toivoisivat digitaalisen tulevaisuuden (ks. myös Korjonen-Kuusipuro & Tuuva-Hongisto 2023).

Toivo tulevaisuuden tekijänä

Toivon tunne voidaan nähdä yhtenä nuorten arjen peruselementtinä. Se liittyy tietoisuuteen jatkuvuudesta ja luottamukseen omien tavoitteiden saavuttamisesta. Toivo on henkilökohtaista ja sen voimakkuus vaihtelee, mutta yleisesti ottaen tämä tunne rohkaisee ja kantaa nuorta elämässä eteenpäin. Toivoa voidaan vahvistaa myös konkreettisella toiminnalla, joka liittyy esimerkiksi kulttuuriin, omaan luovuuteen, uskoon tai suhteisiin toiseen ihmiseen ja ympäristöön. (Tikkanen 2012, 7; 86.)

Nuorten toivoon liittyy Hannila ym. (2015, 49–50) mukaan tietoisuus toisten tuesta ja avusta, jota voi tarvittaessa saada. Näin toivosta tulee kollektiivinen ja jaettu saavutus tai tavoite. Pienetkin teot voivat lisätä ja vahvistaa toivoa, ja keskittymällä pieniin mutta merkittäviin tekoihin

voimme ymmärtää, mitä toivo tarkoittaa arkielämän kontekstissa. Toivo liittyy myös positiivisuuteen, koska molemmat ovat tulevaisuuteen suuntautuneita, mutta Bruininks ja Malle (2005, 354) ovat osoittaneet, että ihmiset ajattelevat toivosta ja positiivisuudesta eri tavoin. Erilaisia tulkintoja syntyy esimerkiksi siitä, kuinka tärkeänä tai todennäköisenä toivoa pidetään tai miten ajatus henkilökohtaisesta kontrollista kietoutuu toivoon.

Odotukset yhdistetään usein toivoon, mutta ”toivo perustuu koettuun henkilökohtaiseen toimijuuteen, kun taas odotukset perustuvat koettuun todennäköiseen lopputulokseen” (Dowling & Rickwoodin 2016, 63). Toisin kuin naiivi optimismi, toivo perustuu mahdollisuuteen, että asiat voivat kääntyä hyväksi (Reick 2023).

Psykologisesti toivo voidaan määritellä ”havaituksi kyvyksi rakentaa polkuja haluttuihin päämääriin ja motivoida itseään toimijuusajattelun avulla käyttämään näitä polkuja” (Snyder 2002, 249). Yhtäältä toivo on prosessi, jossa ajatellaan omia tavoitteita ja motivaatiota siirtyä näitä tavoitteita kohti (toimijuusajattelu). Toisaalta toivo kiinnittyy polkuajatteluun, jossa tärkeintä on suunnitella keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi. (Snyder 2002.)

Filosofi Stan van Hooft (2014, 15–20) korostaa, että toiveet suuntautuvat tulevaisuuteen, ja ne voivat viitata vain siihen, mikä on mahdollista tulevaisuudessa. Van Hooftille toivon (engl. hope) ja toivomusten (engl. wish) välillä näyttäisi olevan yhteys, mutta toivo eroaa toivomuksista siinä, että sen kohteena on toivovan henkilön tulevaisuus. Vaikka toivolla on merkitystä yksilöiden emotionaaliseen hyvinvointiin, toivo ei ole täysin sidoksissa henkilön omiin ponnisteluihin, ja on mahdollista, että se mitä toivotaan, ei koskaan toteudu (van Hooft 2014, 15–16, 20). Toivo voidaankin ymmärtää laajemmin kulttuurisesta näkökulmasta. Tällöin toivo ei ole prosessin päätepiste, vaan yksi tietämisen tapa; jos toivoa lähestytään päätepiirteenä, ”menetetään välittömästi se prospektiivisen hetken uutuus tai tuoreus, joka määrittelee tuon hetken ’toiveikkaaksi’”. (Miyazaki 2004, 8.)

Nuorten digitaaliset utopiat

Tutkimushaastattelujemme lopuksi pyysimme nuoria kuvittelemaan tai unelmoimaan, millainen olisi parempi digitaalinen tulevaisuus tai mitä he muuttaisivat, jos voisivat. Nämä unelmat voidaan nähdä eräänlaisina arjen digitaalisina utopioina, jotka korostavat sitä, että utopioita on

olemassa arjessa sellaisena kuin sen koemme uusien käytäntöjen muodostuessa (Kiilakoski & Piispa 2023, 214). Vaikka nämä arjen digitaaliset utopiat ovat kuviteltuja, ne ovat hyvin tiiviisti sidoksissa käytäntöihin, jotka haastavat nykyisiä epäoikeudenmukaisuuksia ja mahdollistavat digitaalisen arjen ajattelun eri tavalla. Nämä osoittavat myös, miten arjessa voidaan muodostaa uusia sosiaalisia malleja. (Ks. myös Kiilakoski & Piispa 2023.)

Digitaalisen tulevaisuuden pohtiminen oli nuorille vaikeaa, ja sitä seurasi usein naurua, huokauksia tai hiljaisuutta. Lyhyen pohdintahetken jälkeen monet osallistujista vastasivat toivovansa, että ihmiset olisivat ystävällisempiä toisilleen ja että ketään ei enää kiusattaisi. Tämä kuviteltu tulevaisuus kumpusi sosiaalisen median kontekstista, jota pidettiin tällä hetkellä jokseenkin ”valheellisena” ja jonka täytyi olla realistisempi, kuten seuraavissa lainauksissa kuvataan (haastateltavien nimet ovat pseudonyymejä):

”No [naurahtaa] no semmoista niinku aika samanlaista kuin nyttengin, mutta niinku ehkä enemmän niinku tuotais semmoista realistisempaa puolta maailmasta, koska esimerkiksi TikTokissa on tullut juuri esille niinku, että sosiaalinen media on niinku feikki, että siellä näytetään niinku, että miltä mallitkin näyttää niinku oikeasti. Että ne on vaan silleen photoshopattuja ne kuvat. Niin voisi olla enemmän semmoista realistisempaa.” (Aino)

”En mä oikein tiedä. Mä toivoisin, että siitä tulisi vähemmän addiktoitavaa, tai silleen, että siinä on niinku vähemmän haittavaikutuksia. Ja että niinku, ihmiset ei viettäisi niitten aikaa somessa tai niinku muuten vaan netissä, tai sitten luota niinku just, että Google tietää.” (Sofia)

”No semmoista, joka ei tuota kuitenkaan liikaa ohjailisi ihmisten elämää, mutta tietystihän se tuo aina paljon mahdollisuuksia, mutta myös siinä mahdollisuuksien saralla myös nuo riskit kasvaa.” (Matias)

Nuorten toive vähemmän riippuvuutta aiheuttavasta sosiaalisesta mediasta osoittaa, miten tulevaisuuden toiveet kietoutuvat tiiviisti nykyhetkeen, johon he kaipaavat muutosta. Tulevaisuuden toiveissa nousevat esille myös yksityisyyden suojaan ja turvallisuuteen liittyvät kysymykset. Näihin viittaisivat usein tutkimuksemme teknisesti suuntautuneemmat nuoret, joiden harrastukset liittyivät läheisemmin verkkoympäristöihin (esim. pelaaminen tai koodaaminen).

”Ehdottomasti yksityisempää. Että niin kuin tällä hetkellä se on ihan normaalia, että jotkut firmat myy kaiken sun tiedon eteenpäin mainostajille. Että mä toivoisin, että siihen tulisi jossain vaiheessa joku niin kuin ratkaisu, että jotain jotain, että niin kun sen tiedon myynti tai sen tiedon niin kuin kerääminen ei olisi ilmaista tai niin halpaa. Tai jotain muuta, että siinä olisi niinku joku, joka estää sitä tiedon keräämistä enemmän.” (Tuuli)

Aina tulevaisuuteen vaikuttamista ja sen muuttamista ei koettu tärkeäksi. Aleksin ja Oskarin haastattelussa nouseekin esille toive pysyvyydestä. Internet on Aleksin mukaan täydellinen, eikä sen tai digitalisaation muuttaminen tunnu hänestä tärkeältä. Oskari on periaatteessa samaa mieltä Aleksin kanssa, mutta hän korostaa myös, että:

”periaatteessa ei sille voi tehdä mitään. Sanot mitä sanot, niin et sä sille voi tehdä mitään. Siihen pitää vaan tottua silleen. Kaikkien pitää niinku tottua siihen mitä se on.”

Aleksin puheessa on kaikuja teknologisesta imperatiivista: hänen verkomaailmansa vaikuttaa välttämättömyydeltä, vaikka se sisältäisikin jotain sellaista, josta ei pidä. Oskari puolestaan tuo esiin, ettei kehitykseen voi vaikuttaa, siihen on vain sopeuduttava. Oskarille ja Aleksille digitalisaatio ja digitaaliset teknologiat näyttävät siis olevan jotakin sellaista, jota ei voi muuttaa tai johon ei voi vaikuttaa. Heidän puheensa linkittyvätkin teknologiseen determinismiin. (ks. Talsi & Tuuva-Hongisto 2009.) Toivo toisenlaisesta tulevaisuudesta ei ole heidän visioissaan läsnä eivätkä he koe, että nykytilannetta tarvitsisi muuttaa toisenlaiseksi.

Kuva 13. Kuva on luotu AI Art – Hotpot.ai -ohjelman avulla sanoista nuoret, toivo ja tulevaisuus.

Digivisioista toivon maisemiin

Toivoon liittyen on syytä tarkastella myös sellaisia asioita, joista nuoret vaikenevat. Tutkimuksessamme yksi tällainen oli verkkoympäristöissä tapahtunut oppiminen ja verkossa opitut taidot. Mediatutkimuksen emeritaprofessori Kirsten Drotner (2008) on kirjoittanut, että nuoret harvoin määrittelevät vapaa-ajan toimintaansa oppimisen kannalta, mutta he oppivat silti paljon verkkoympäristöissä esimerkiksi digitaalisesta lukutaidosta, sosiaalisista rooleista, suvaitsevaisuudesta ja keskinäisestä kunnioituksesta. Havaintojemme mukaan nuorten oli kuitenkin vaikea puhua digitalisaation ja digitaalisten alustojen käytön myönteisistä puolia, jos se ei ollut ”hyödyllistä”. Haastatteluissa nuoret myös mainitsivat usein, kuinka he käyttävät liikaa aikaa digitaalisten laitteiden käyttöön, vaikka he voisivat tehdä jotain hyödyllisempää. Kysyttäessä he eivät kuitenkaan osanneet tarkentaa, mitä tämä ”hyödyllisempi” voisi olla, tai mainitsivat esimerkiksi huoneen siivoamisen tai ulkoilun verkkokäyttöä

LÄHTEET

boyd, d. 2014. *It's Complicated. The Social Lives of Networked Teens.* New Haven & London: Yale University Press.

Bruininks, P. & Malle, B. F. 2005. Distinguishing Hope from Optimism and Related Affective States. *Motivation and Emotion* 29 (4): 327–355. Saatavissa: <https://doi.org/10.1007/s11031-006-9010-4> [viitattu 21.3.2023].

Dowling, M. & Rickwood, D. 2016. Exploring Hope and Expectations in the Youth Mental Health Online Counselling Environment. *Computers in Human Behavior* 55: 62–68. Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.08.009> [viitattu 21.3.2023].

Drotner, K. 2008. *Leisure is Hard Work: Digital Practices and Future Competencies.* Teoksessa Buckingham, D. (toim.) *Youth, Identity and Digital Media*, Cambridge and London: MIT Press, 167–184.

Hage, G. and Papadopoulos, D. 2004. Ghassan Hage in Conversation with Dimitris Papadopoulos: Migration, Hope and the Making of Subjectivity in Transnational Capitalism. *International Journal for Critical Psychology* 12: 95–117.

Hannila, P. & Hoisko, S. & Juurinen, H. 2015. Tutkimusmatka tarkoitusten merellä. Tarkoituskaskeinen menetelmä nuorten itsemurhien ehkäisemiseksi. Helsinki: NFG Non Fighting Generation ry.

van Hoof, S. 2014 (1. painos 2011). *Hope.* London & New York: Routledge.

Kiilakoski, T. & Piispa, M. 2023. *Facing the Climate Crisis, Acting Together: Young Climate Activists on Building a Sustainable Future.* Teoksessa Reimer, K.E., Kaukko, M., Windsor, S., Mahon, K. & Kemmis, S. (toim.) *Living Well in a World Worth Living in for All Volume 1: Current Practices of Social Justice, Sustainability and Wellbeing*, toimittaneet . Singapore: Springer, 211–224. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-981-19-7985-9>

Korjonen-Kuusipuro, K. & Tuuva-Hongisto, S. 2023. Landscapes of hope in young people's digital everyday. *Ethnologia Fennica*. (submitted)

Miyazaki, H. 2004. *The Method of Hope. Anthropology, Philosophy and Fijian Knowledge.* Stanford University Press.

Nikunen, K. & Valtonen, S. 2022. Precariousness and Hope: Digital Everyday Life of the Undocumented Migrants Explored Through Collaborative Photography. *Media and Communication* 10(2): 218–229. Saatavissa: <https://doi.org/10.17645/mac.v10i2.5036> [viitattu 20.3.2023].

Reick, P. 2023. From Hatred to Hope: Emotions, Memory and the German Labour Movement in the Late-nineteenth Century. *Memory Studies*, online first. Saatavissa: <https://doi.org/10.1177/17506980221150896> [viitattu 21.3.2023].

Snyder, C. R. 2002. Hope theory: rainbows in the mind. *Psychological Inquiry* 13(4): 249–275. Saatavissa: http://dx.doi.org/10.1207/S15327965PLI1304_01 [viitattu 12.2.2023].

Talsi, N. & Tuuva-Hongisto, S. 2009. “Ei vietetty sinä jouluna tekniikan riemujuhlaa.” *Teknologinen imperatiivi teknologiaelämäkerroissa. Kulttuurintutkimus* 26: 71–82. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1551839> [viitattu 1.3.2023].

Tikkanen, K. 2012. *15–20-vuotiaiden nuorten toivo, sen ylläpitäminen ja vahvistaminen.* Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

KOKEMUKSIA ETELÄ-SAVOLAISTEN NUORTEN TULEVAISUUSVALMENTAMISESTA

Ville Eerikäinen ja Antti Rantaniva

Suomalaisten nuorten tulevaisuususkko on herättänyt paljon keskustelua viime vuosina (ks. esim. Lasten ja nuorten säätiö & Evry 2022). Esimerkiksi vuosittain julkaistava nuorisobarometri tarjoaa tähän toisaalta helpotavia ja toisaalta taas huolestuttavia näkökulmia. Barometrasta voidaan päätellä, että keskimäärin nuorten optimismi sekä omaan, Suomen että koko maailman tulevaisuuteen on vahvistunut 2010-luvulta lähtien. Samaan aikaan barometri kuitenkin osoittaa, että meillä on myös merkittävä joukko nuoria, jotka näkevät tulevaisuuden erittäin pessimistisessä valossa. (Kiilakoski 2022, 75).

Nuorten näköalattomuus ja heikko tulevaisuususkko ovat merkittäviä yhteiskunnallisia haasteita ja niihin on kaivattu kipeästi ratkaisuja. Yhdeksi apuvälineeksi tähän olemme viimeisen kahden vuoden ajan kehittäneet nuorille suunnatun tulevaisuusvalmennuksen mallia, joka olisi sovellettavissa ohjaustyöhön sekä yksilöiden että ryhmien kanssa. Osana tätä Mikkelissä sekä muiden Etelä-Savon kuntien alueella tehtyä kehittämistyötä olemme järjestäneet tulevaisuusvalmennuksista lukuisia pilottiversioita, joihin on osallistunut pääasiassa työttömiä 18–29-vuotiaita nuoria. Näitä valmennuskokeiluja on toteutettu monialaisessa yhteistyössä alueen nuorten ohjauspalveluiden kanssa ja valtaosa valmennuksiin osallistuneista on ollut esimerkiksi etsivän nuorisotyön, nuorten työpajan tai sosiaalipalveluiden asiakkaita.

Yhtenä pohjana valmennustyössämme olemme käyttäneet Turun yliopiston tulevaisuuden tutkimuskeskuksen lanseeraamaa tulevaisuusohjauksen mallia, jota on kehitetty 2010-luvulta lähtien. Kyseinen malli yhdistää tulevaisuuskasvatusta, tulevaisuudentutkimusta sekä ohjausta, ja sitä käytetään nykyään useissa oppilaitoksissa esimerkiksi opintojen ja työurien suunnittelun tukena. (Ollila ym. 2022, 417–421). Me olemme kuitenkin halunneet jalostaa tulevaisuusohjausta nimenomaan nuorisotyön kentälle, jossa korostuu erityisesti non-formaali oppiminen. Valmentajina

tavoitteemme oli vahvistaa nuorten tulevaisuususkoa juuri nuorisotyöllisin menetelmin. Käytännössä tämä tarkoitti, etteivät tulevaisuusvalmennuksemme olleet luentomaisia vaan niissä korostuivat toiminnalliset ja luovat harjoitteet, vapaaehtoisuus, nuorten osallistaminen sekä heidän oman toimijuutensa tukeminen.

Tulevaisuusvalmennuksessa uhkakuvien rinnalle myös mahdollisuuksia

Päivittäinen uutisvirtamme on täynnä erilaisia dystopioita, uhkakuvia, kauhuskenaarioita ja pessimistisiä näkökulmia tulevaisuudesta. Esimerkiksi sotiin, ilmastoon, talouteen, demokratiaan, hyvinvointiin ja teknologiaan liittyvät suuret globaalit muutosilmiöt huolestuttavat aivan aiheellisesti sekä nuoria että aikuisia. Etelä-Savossa toteutetuissa tulevaisuusvalmennuksissa lähdimme tarkastelemaan yhteiskunnan tulevaisuutta koskevia näkymiä yhdessä nuorten kanssa sekä tukemaan heitä keskustelun avulla muodostamaan ajatuksia tulevaisuudesta. Lukuisten uhkakuvien rinnalle pyrimme tuottamaan positiivisia tulevaisuuskuvia sekä pohtimaan yhdessä erilaisia mahdollisia ja toivottavia tulevaisuuksia.

Erilaisten vaihtoehtoisten tulevaisuuksien ajattelu ja uhkakuvien kääntäminen päinvastaiseksi vaatii rohkeutta ja valmiutta kyseenalaistaa sekä vallitsevia yleisiä että henkilökohtaisia tulevaisuutta koskevia oletuksia. Omissa valmennuksissamme olemme kohdanneet ja käsitelleet nuorten tulevaisuutta koskevia tunteita, odotuksia ja toiveita. Valmennuksissa käydyissä keskusteluissa on pureuduttu myös siihen, millaisiin arvoihin nuorten tulevaisuutta koskeva ajattelu pohjautuu. Valmentajan roolissa emme missään nimessä ole lähteneet kiistämään nuorten kokemia uhkakuvia, pelkoja tai muita tulevaisuuden herättämiä ajatuksia, sillä ne ovat osaltaan kertoneet meille siitä, mitkä asiat nuoret kokevat tärkeinä ja säilyttämisen arvoisena.

Tulevaisuuden ajattelu kiinnostaa sekä nuoria että ammattilaisia

Valmennuksiimme osallistuneet nuoret ovat kokeneet kiinnostavana tulevaisuuden laajan pohtimisen niin henkilökohtaisella kuin koko maailmankin tasolla. Samoin valmennuksia kanssamme toteuttaneet nuorisoalan ammattilaiset ovat tunnistaneet tämän lähestymistavan erittäin toimivaksi myös niiden nuorten kohdalla, joilla on ollut erilaisia

haasteita esimerkiksi sosiaalisessa kanssakäynnissä, työllistymisessä tai opiskelualan valinnassa.

Tavoitteenamme on ollut löytää nuorille mielekkäitä tapoja kehittää omaa tulevaisuusajattelua, ja valmennuksissamme olemme tähän tarkoitukseen kokeilleet laajaa kirjoa erilaisia toiminnallisia harjoitteita. Olemme käyttäneet runsaasti esimerkiksi pelillistettyjä menetelmiä ja luovia harjoituksia. Erilaisia ajatuksia tulevaisuudesta on tuotettu valokuvaamalla, piirtämällä, tekemällä tulevaisuuden maailmaa ja sen haasteita kuvaava lyhytelokuva tai nuorten toiveiden mukaista maailmaa kuvaava yhteis-taideteos. Toiminnallinen lähestymistapa on helpottanut erilaisten tulevaisuuksien hahmottamista ja auttanut nuoria ilmaisemaan ajatuksiaan tekemällä ne konkreettisesti näkyviksi.

Tärkeintä on kohtaaminen

Tulevaisuususkon on yksi elämän kantavista voimista. Tulevaisuutta koskevien mielikuvien ja tunteiden lisäksi siihen vaikuttavat esimerkiksi elinolosuhteet, maailmantilanne, kokemus omasta osallisuudesta ja vaikuttamismahdollisuuksista. (Kasurinen 2019, 8.) Hyvinvoinnin ja ihmissuhteiden merkitys on myös olennainen. Tulevaisuusohjauksen sovellukset tuovat ehkä uusia näkökulmia tulevaisuususkon vahvistamiseen, mutta eivät yksinään ratkaise mitään. On tärkeää kehittää ja kokeilla erilaisia

harjoitteita ja menetelmiä, mutta ilman kohtaamisten ja keskusteluiden avulla muodostettua kokonaisvaltaista ymmärrystä nuorten tilanteesta nämä menetelmät jäävät irralliseksi.

On tärkeää ymmärtää, millaisia ajatuksia, tunteita ja mielikuvia tulevaisuus nuorissa oikeasti herättää. Nuorten palveluissa työskentelevien kanssa tarvitaan monialaista yhteistyötä, sillä tulevaisuususkon vahvistamisessa on kaikilla nuoria kohtaavilla aikuisilla erityinen rooli. Tulevaisuusvalmennustemme pilotoinneissa olemme painottaneet ryhmässä tekemistä ja vertaisoppimista. Vähintään yhtä tärkeää on käydä ryhmäsessioiden rinnalla kahdenkeskisiä keskusteluja yksilöllisen valmennuksen merkeissä.

Olemme huomanneet, että joskus toivotunlaisen tulevaisuuden miettiminen voi olla nuorille vaikeaa. Luottamuksellisen ilmapiiirin luominen on erityisen tärkeää, kun lähdetään pohtimaan, mikä tekisi tulevaisuudesta hyvän ja mielekkään. Jos nuori kokee, että hänen toiveensa ja ajatuksensa tulevaisuudesta saatetaan kokea liian vaatimattomiksi tai hölmöiksi, ei niitä välttämättä tohdita esittää lainkaan. Valmentajana on tärkeää korostaa, että kenelläkään ei ole faktatietoa tulevaisuudesta, eikä väärää ajatuksia tai vastauksia tulevaisuuden suhteen ole.

Tulevaisuusvalmennuksista saamiemme kokemusten perusteella on perusteltua sanoa, että tulevaisuusohjaus soveltuu hyvin osaksi nuorisotyön menetelmien kirjoa. Valmennuksista saamamme palautteen perusteella olemme onnistuneet löytämään tapoja edistää nuorten valmiuksia hahmotella itselleen mielekkäitä tulevaisuuksia sekä vahvistamaan käsitystä siitä, miten tulevaisuuteen voi vaikuttaa. Tulevaisuusaiheiset valmennukset ovat osoittautuneet myös potentiaalisiksi sosiaalisen vahvistamisen työkaluiksi esimerkiksi nuorten työpajoilla.

Nuorten tulevaisuususkon vahvistamisen ohella haluamme edistää tulevaisuusajattelua kansalaistaitona ja näemme nuorisotyön kentän tässä merkittävänä tekijänä. On tärkeää, että nuorille tarjotaan mahdollisuus kehittää tulevaisuusajattelua sekä -tietoisuutta myös formaalin koulutuksen ulkopuolella. Olisi ensiarvoisen merkittävää, että jokainen kansalainen voisi kokea osallisuutta yhteistä tulevaisuuttamme koskevassa keskustelussa.

LÄHTEET

Kasurinen, H. 2019. opiskelijoiden hyvinvointi ja tulevaisuususkko ammattikorkeakoulussa. Laurea-julkaisut 124. Laurea ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/262898/Laurea%20Julkaisut%20124.pdf?sequence=2&isAllowed=y> [viitattu 8.6.2023]

Kiilakoski, T. (toim.) 2022. Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021. PDF-julkaisu. Saatavissa: <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2022/03/nuorisobarometri-2021-web.pdf> [viitattu 27.4.2023]

Lasten ja nuorten säätö, Evry. 2022. ”Toiveikas ja pelottava” – Selvitys nuorten tulevaisuususkosta 2022. PDF-julkaisu. Saatavissa: <https://wordpress.nuori.fi/wp-content/uploads/2022/07/Selvitys-tulevaisuususkosta-2022.pdf> [viitattu 27.4.2023]

Ollila, J., Miittinen, S., Jokinen, L. 2022. Tulevaisuusohjaus: Välineitä tulevaisuusajattelun ja -taitojen kehittämiseen. Teoksessa: Aalto, H-K, ym. (Toim). Tulevaisuudentutkimus tutuksi – Perusteita ja menetelmiä. 416–427. Tulevaisuudentutkimuksen Verkostoakatemia julkaisuja 1/2022. Saatavissa: <https://tututopi.files.wordpress.com/2022/03/tva-1-2022.pdf> [viitattu 27.4.2023]

YHTEINEN TEKIJÄ ON NUORI

Helinä Juurinen

2020-luvun alun nuorisotyön ilmiö on koulunuorisotyön esiinmarssi. On synnytetty ja kokeiltu hyvinvointia, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä tavoittelevia uusia käytäntöjä ja vahvistettu nuorisotyön erilaisia tapoja olla läsnä koululaisten ja opiskelijoiden arjessa. Koulunuorisotyölle korvamerkityt rahoitukset ovat usuttaneet kehittämistyöhön ilman, että resurssit ovat pois muualta. Koronapandemian aikana yhteiskunta on nähnyt uudella tavalla nuorisotyön arvon ja muuntautumiskyvyn. Koulunuorisotyö on otettu vastaan nimenomaan pandemian haasteiden jälkihoitona - mutta se on ollut paljon enemmän.

Xamkin Nuorisualan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenian Yhessä eteenpäin -hanke ja Itä-Suomen aluehallintovirasto ovat koonneet itäsuomalaisia koulunuorisotyön tekijöitä ja yhteistyötahoja verkostoksi. Yksittäisten työntekijöiden ja hankkeiden toiminnasta on edetty laajempaan yhteiskehittämiseen, jossa nuorisotyöntekijät ovat voineet jakaa havaintojaan sekä kokemuksiaan kouluilla ja oppilaitoksissa työskentelystä; rehellisellä ja avoimella jakamisella on pohjustettu nuorisotyön muutosta ja tulevaisuutta. On tarkasteltu yhdessä työn saavutettavuutta ja syvällisiä ulottuvuuksia sekä havaittu, miten tärkeä ja kiivaasti kehittyvä osa koulunuorisotyö on nuorisotyön ja palveluverkostojen kokonaisuudessa.

Valmius yhteistyöhön ja ymmärrys nuorisotyöstä vaihtelee paljon eri koulu- ja oppilaitosyhteisöjen kesken. Erilaiset toimintaympäristöt, yhteisöllinen historia ja rakenteet heijastuvat uuden kehittämiseen. Nuorisotyö tunnetaan ilmiöihin nopeasti reagoivana toimialana, ja monesti nuorisotyöntekijän on monialaisessa yhteistyössä vaikea maltaa odottaa opetus- ja sotemaailman hitaammin kääntyviä rattaita. Tulevaisuutta rakennettaessa kohdataan aikaristiriita: rakenteelliset pysyvät muutokset vaativat aikaa ja nuorten nuoruus on juuri nyt. Vaikka koulunuorisotyön perinteet karttuvat ja opetusympäristöt kehittyvät kovaa vauhtia nuorisotyölle vastaanottavaisemmiksi, ei nuorisotyössä koskaan voida katsoa tulevaan ajatellen: ”Nyt tuli valmista!” tai ”Näillä raiteilla mennään seuraava vuosikymmen!”

Yhteisölliset suhteet tulevaisuuden määrittäjänä

Nuorilla on oikeus olla mukana kehittämässä nuorten palveluja – ja heidän nuoruuden asiantuntemuksensa käyttöönotto takaa myös paremmat palvelut (Siurala 2007, 51). Lapsuuden ja nuoruuden sosiaaliset verkostot ja ihmissuhteisiin liittyvät kokemukset rakentavat kasautuvasti nuoren käsitystä itsestä osana yhteisöä, yhteiskuntaa ja tulevaisuutta (Honkatukia, Kallio, Lähde & Mölkänen 2020, 59). Osallisuuden prosessit ja nuorilähtöisyys kehittämistyössä vahvistavat niin nuoria, yhteisöjä kuin tulevaisuuden palvelujakin.

Kouluhyvinvoinnin tulevaisuuden nuorisotyölliset ratkaisut tulee tehdä tämän päivän nuoria kuullen sekä erilaisia kysymisen, kuulemisen ja mukaan ottamisen tapoja luovasti kehittäen ja jatkuvasti päivittäen. Miten kysyä niin, että hauraimmin toiveisiinsa uskova uskaltaa niistä kertoa? Miten kuulla kaikkein hiljaisimman ääni? Läsnä oleva, mukaan kutsuva toiminnallisuus ja katseen kääntäminen sinne, missä epävarmat vastaukset vasta odottavat löytäjänsä ovat tulevaisuuden nuorisotyön ammattitaitoa.

Osa nuorten toiveista liittyy vahvasti aikaan ja muuttuu ikäluokkien vaihtuessa, eivätkä entiset vastaukset paljasta uuden ikäluokan ääntä. Tulevaisuuteen katsoessa tarvitaankin kysymisen, kuulemisen ja mukaan kutsumisen asiantuntijuutta sekä osallisuutta henkivää muutosvalmiutta. Vuorovaikutukselliset taidot sekä rohkeus ja kyky luoviin ratkaisuihin näyttäytyvät tulevaisuuden koulunuorisotyöntekijän ydinvahvuuksina.

Monet nuorten tarpeet kiinnittyvät pysyviin ihmisyiden syviin kerroksiin: tarve tulla tunnistetuksi, arvostetuksi ja hyväksytyksi vertaisryhmässä omana itsenään ja toive siitä, että on merkityksellinen osa yhteisöä. Näiden ikuisten inhimillisyyden teemojen äärelle johdattavia toiminnan rakenteita synnytetään eri aikoina eri tavoin eivätkä ne koskaan voi olla yksittäisen työntekijän vastuulla vaan on kyse koko yhteisön vuorovaikutuksesta.

Nuoren tulevaisuutta ja kiinnittymistä yhteiskuntaan määrittävät monella tavoin hänen yhteisölliset kokemuksensa. Olenko saanut kuulua joukkoon? Olenko voinut tulla osaksi yhteisöä? Onko minut jätetty ulkopuolelle? Onko minut tunnettu omana itsenäni? Nuorisobarometrissä 2022 nuoret kertoivat, mitkä asiat olivat auttaneet heitä selviytymään vaikeista tilanteista ja yksi vastaus toistui useimmin: ystävät (Kivijärvi 2023, 27).

Vaikka vuorovaikutuksen kanavat muuttuvat, vertaissuhteiden elämässä kannatteleva voima laittaa liikkeelle muutoksia sukupolvi toisensa jälkeen.

Samalla tavalla koulunuorisotyön tulevaisuutta ja kiinnittymistä yhteiskuntaan määrittävät kollegiaaliset suhteet ja monialaiset yhteisölliset kokemukset. Kokevatko koulunuorisotyöntekijät kuuluvansa koulun ammatilliseen yhteisöön? Saavatko he muiden nuorisotyöntekijöiden tukea toimiessaan kenties ammattikunnan ainoina edustajina koulu yhteisöissä? Onko rakenteellisten ratkaisujen puitteissa mahdollista toteuttaa nuorisotyöllistä työtettä? Onko koulunuorisotyö jäänyt muun kouluissa tapahtuvan työn ulkokehälle? Tunnetaanko koulunuorisotyö omana itsenään?

Yhteisöhenki nuoren polulla

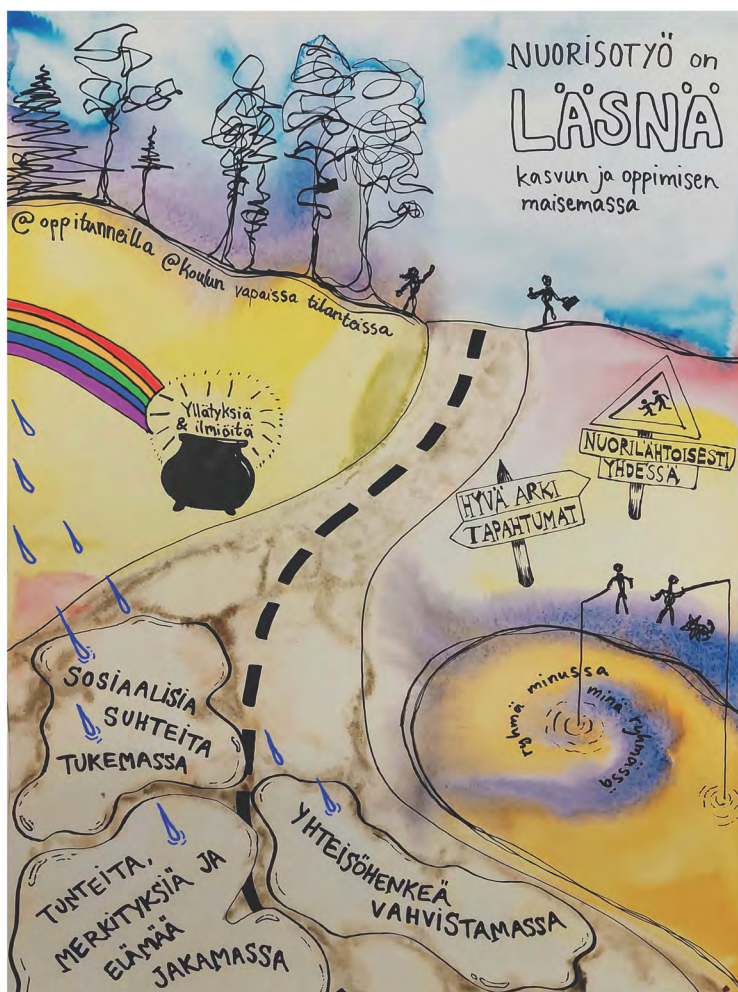
Jokapäiväisestä arjesta tekevät merkityksellisen erilaiset yhteydet ja suhteet. Yhessä eteenpäin -hankkeessa kohdatut nuoret pitivät sosiaalisten suhteiden tukemista yhtenä koulu- ja oppilaitosnuorisotyön merkittävimpänä tehtävänä. Vuoden 2022 valtakunnallisissa barometri-tutkimuksissa yhteisöön liittymisen ongelmat nousivat esiin.

Lukiolaisbarometrissä 28% lukiolaisista pitää opiskelutovereihin ja yleensä ihmisiin kontaktien luomista todella vaikeana (Suomen Lukiolaisten Liitto 2022). Amisbarometrissä vain 40% vastaajista oli mielestään tutustunut riittävästi muihin opiskelijoihin (SAKKI ry Suomen ammattiin opiskelevien liitto 2022). SPR:n Yksinäisyysbarometri kertoo yksinäisyyttä koetun eniten ja voimakkaimmin alle 25-vuotiaiden tutkimusjoukossa (Suomen Punainen Risti 2022).

Vuoden 2023 Kouluterveyskyselyssä elämän merkityksellisyyden kokemisen kehityskulut ovat huolestuttavia. Samantyyppinen laskeva trendi löytyy yläkoululaisten, ammattikoululaisten ja lukiolaisten kokemuksissa; entistä harvempi ”Kokee kuuluvansa itselleen tärkeään ryhmään tai yhteisöön”, ”Kokee olevansa tarpeellinen muille ihmisille”, ”Kokee päivittäiset tekemiset merkityksellisiksi” ja ”Kokee, että elämällä on tarkoitus” (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023). Näitä kehityskaaria vasten on huutava tarve työlle, joka lisää merkityksellisyyden kokemuksia; auttaa tutustumaan, ystävystymään ja tulemaan tärkeäksi osaksi ryhmää ja yhteisöä.

Vuorovaikutuksessa opittavat sosiaaliset ja kommunikatiiviset taidot ovat nykytodellisuudessa entistä merkittävämmässä roolissa (vrt. Antikainen, Rinne & Koski 2021, 339). Opetusympäristöissä nuorisotyö voi tukea näiden taitojen kehittymistä mm. ryhmässä tapahtuvan toiminnallisuuden kautta. Toiminta voi avata keskustelua, rentouttaa tunnelmaa, rikkoa synyneitä roolituksia, olla itsessään palkitsevaa tai synnyttää tunteen siitä, että on osa porukkaa tai ylipäänsä olemassa.

Nuoruudessa ihminen tutustuu omaan tapansaan kokea asioita ja elää elämäänsä osana ryhmää ja yhteisöä. Mitä minä olen ryhmässä? Mitä ryhmä merkitsee minulle? Mihin yhteisöihin olen osallinen? Nuorisotyön

erityisyytenä voi nähdä dialogisuuden ja avoimen ilmapiirin, jossa nuoren ymmärtäminen on ensiarvoista, yhteisöllisyys on sekä lähtökohta että tavoite (Cederlöf 2017, 53 ja 58). Nuorisotyö tuo tulevaisuudessakin mukanaan opetuksen arkeen ryhmässä toimimiseen liittyvää ymmärrystä, yhteisöllisten tarpeiden tajua ja tukea nuoruuden näkökulmasta.

Yhteisöhenki käsitteenä haastaa näkemään oppimisympäristön ennen kaikkea merkityksellisten suhteiden verkostona, johon jokainen tuo oman ainutlaatuisen panoksensa ja jossa syntyy yksilöitä vahvempi kokonaisuus. Nuoren arjen yhteisöt tuottavat merkityksiä hänen maailmassa olemisensa eri ulottuvuuksille. Tulevaisuuden oppilaitos- ja koulunuorisotyössä yhteisöhenki voi nousta työtä määrittäväksi käsitteeksi, jonka kautta korostuvat yhteisölliset toimintatavat sekä työkenttä suhteessa muihin hyvinvointityötä koulussa toteuttaviin, enemmän yksilöauttamiseen keskittyviin ammattilaisiin.

Kasvun ja oppimisen maisemassa

Uudet opetussuunnitelmat korostavat opetuksen nivoutumista ympäröivään maailmaan. Nuorisotyö voi tukea kehitystä, jossa oppimista tunnistetaan tapahtuvan yhä enemmän ryhmässä ja opetuksen sisällöt löydetään erilaisissa ympäristöissä, suhteissa ja yhteisöissä. Ryhmätoiminta voi myös jättää ulkopuolelle, saada opiskelijan ”lukkoon”, ”kipsiin” tai levottomaksi. Ryhmä psyykkisenä rakenteena on sen luonteinen, että se nostaa jäsenissään esiin varhaisia käyttäytymismalleja (Nikkola & Elmgren 2017, 130). Jännitys ja levottomuus ovat jossain määrin aina läsnä, kun koetaan uutta yhdessä tai kun siirrytään eri ympäristöihin oppimaan. Miten sitten järjestää eri ympäristöihin levittyvää pedagogista toimintaa ja uusia kokemuksia ilman, että porukka ahdistuu liikaa tai levottomuus ottaa vallan?

Kysymys on niistä tekijöistä, jotka luovat turvaa ja purkavat tilanteeseen liittyviä paineita. Tuttujen aikuisten merkitys on suuri, koska he parhaimmillaan kuljettavat mukanaan pelisääntöjä, käytäntöjä, tukea, turvaa ja kannustavaa asennetta. Siirryttäessä eri ympäristöihin nuoret tarvitsevat rinnalla kulkijoita, jotka lisäävät turvallisuuden tunnetta valitulla reitillä. Rinnalla kulkijoina toimivat kasvattajayhteisön lisäksi myös vertaiset. Huumori ja hyväksyvä ilmapiiri ovat Yhessä eteenpäin -hankkeessa kohdattujen nuorten sanoittamia toiveita omalle ryhmälle – ja toimivat nimenomaan paineita ja stressiä purkavasti vaihtuvissa tilanteissa.

Nuorisotyöntekijät määrittävät nuorisotyön yhdistelmänä non-formaalia ja arkioppimista (Kiilakoski & Kauppinen 2021, 106). Tavoitteena on, että tilanteisiin voi osallistua omana itsenään eikä ohjaaja ole arvioivassa asemassa osallistujiin nähden. Nuorisotyön tilanteet voivat yhtä hyvin kiinnittyä opetusympäristöjen perusarjen vapaisiin ja pedagogisiin tilanteisiin kuin vaihtelua tuoviin tapahtumiin ja retkiin. Vierailut erilaisiin ympäristöihin tukevat nivelvaiheita oppimisen poluilla sekä siirtymiä harjoittelujaksoille ja työelämään. Yksi retkipäivä tai tapahtuma ei voi paikata perusarkeen kiinnittyvää yhteisöllistä, vuorovaikutuksellista oppimista, mutta oivalluksia ja havaintoja ryhmän ja yksilöiden toimintatavoista saadaan varmasti, kun lähdetään uusiin ympyröihin tai rakennetaan vaihtelua tapahtumilla.

Koulutuksen tulevaisuusvisioita on monenlaisia. Tekoäly haastaa koulutusympäristöjen pedagogisia käytäntöjä; ehkäpä opitun sisäistämistä tullaan arvioimaan yhä vuorovaikutteisemmin, yhdessä luovasti soveltaen ja havainnoiden. Nuorisotyöllä sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksellisten taitojen tukijana on suora yhteys pedagogiseen suunnitteluun ja toteutuksiin. Koulutus tarvitsee nuorisotyötä pedagogisen kehittämisen ja nuorten elämysmaailman yhteen kytkijänä, joka auttaa ymmärtämään ja syventämään nuorten kokemusmaailmaa osana pedagogisia ratkaisuja.

Verrattaessa nykykoulun tavoitteita nuorisotyön perussuunnitelmiin voidaan nähdä sopusointua niin tavoitteiden kuin työmuotojenkin suhteen (Penttinen 2023, 11). Kasvun kontekstissa koulutus ja nuorisotyö eivät näyttäyty erillisinä vaan tavoitteet ovat yhteneväiset. Motivoitumista liikkeelle lähtöön, ryhmään liittymiseen, oppimiseen ja itsetutkiskeluun tuetaan nuorilähtöisen kohtaamisen kautta ja tunnustamalla nuoren yhteisölliset ja identiteetin kehittämiseen liittyvät tarpeet. Koulutuksen ja nuorisotyön risteävillä pinnoilla yhteinen tekijä on nuori.

Nuoruus elämänvaiheena tulee olemaan tulevaisuudessakin. Murros lapsesta aikuiseksi ei tapahdu suoraviivaisesti vaan omaa identiteettiä eri tavoin etsien ja löytäen. Se, miten identiteettityö saadaan kytkettyä pedagogiseen toimintaan, tulee osaltaan ratkaisemaan yhteiskunnan polarisoitumiskehitystä. Jos nuori saa pedagogisessa viitekehyksessä kokeilla, keksiä, epäonnistua, yrittää uudestaan, sählätä porukassa, opetella yhteistyötä ja kommunikointia nuoruuden sisäisiä ylläkkeitä huomiolla tavalla, hänen ei tarvitse etsiä motivaatiota tulla kouluun pelkästään suoritusten ja tavoitteiden kautta. Sen sijaan nuori haluaa tulla ja laittaa itsensä likoon, koska koulu on muuttuvassa maailmassa turvallinen paikka, jossa on tilaa tutustua mielenkiintoisiin ihmisiin ja ympäristöihin sekä omaan kehittyvään persoonallisuuteen.

LÄHTEET

Antikainen, A., Rinne, R., & Koski, L. 2021. Kasvatussosiologia. PS-kustannus.

Hoikkala, T. & Kuivakangas, J. (toim.) 2017. Kenen nuorisotyö? Yhteisöpedagogiikan kentät ja mahdollisuudet. Artikkelit: Cederlöf, P. Eetos, ihminen ja etiikka – näkökulmia nuorisotyöstä ja nuorisotyölle. Nikkola, T. & Elmgren, H. Ryhmän pimeä puoli – miten elää ryhmän arvaamattomuuden kanssa? Nuorisotutkimusseura ry.

Honkatukia, P., Kallio, J., Lähde, M. & Mölkänen, J. Omana itsenä osa yhteiskuntaa - itsenäistyvät nuoret aikuiset kansalaisina. ALL-YOUTH-tutkimushanke, Punaisen Ristin Nuorten turvatalo. Saatavissa: [Omana itsenä osa yhteiskuntaa – Itsenäistyvät nuoret aikuiset kansalaisina \(tuni.fi\)](#) [viitattu 18.10.2023].

Hännikäinen-Uutela, A. & Penttinen, P. (toim.) 2023. Koulunuorisotyö. Artikkelit: Penttinen, P. Esipuhe - nuorisotyötä koulussa vai koulunuorisotyötä? Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu.

Kiilakoski, T., & Kauppinen, E. (2021). Oppiminen nuorisotyössä. Kiistanalainen käsite käytännössä. Sosiaalipedagoginen Aikakauskirja 22, 85–111.

Kivijärvi, A. (toim.) 2022. Läpi kriisien. Nuorisobarometri 2022. Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://tietoanuorista.fi/nuorisobarometri/nuorisobarometri-2022/> [viitattu 23.5.2023].

Tarvainen, T., Pietiläinen, V. & Kuure, T. (toim.) 2007. Nuoret eivät odota. Palvelurakenteen muutos nyt. Artikkelit: Siurala, L. Nuorille suunnattujen palvelujen koordinointi kunnassa. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. Kouluterveyskysely. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely> [viitattu 18.10.2023]

Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry. Amisbarometri 2022. 2022. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://sakkiry.fi/wp-content/uploads/2022/05/amisbarometri2022.pdf> [viitattu 23.5.2023]

Suomen Lukiolaisten Liitto. Lukiolaisbarometri 2022. 2022. WWW-dokumentti. Saatavissa: www.lukiolaisbarometri.fi [viitattu 26.8.2022].

Suomen Punainen Risti. Yksinäisyysbarometri 2023. Tutkimusraportti. 2023. Taloustutkimus Oy. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.punainenristi.fi/globalassets/13.-uutiset/2023/yksinaisyys-koskettaa-yha-useampaa-suomessa/spr_yksinaisyysbarometri_2023_raportti.pdf [viitattu 22.5.2023]

NUORISOTYÖN MERKITYS JA ROOLI TULEVAISUUDEN PIENISSÄ KUNNISSA

Essi Helin ja Marja Moisala

Nuorisoalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenian Kunnallisen nuorisotyön osaamiskeskustoiminnassa on tarkasteltu pienten kuntien nuorisotyötä nuorisopoliittisessa viitekehyksessä. Artikkelin pohjaa tutkimusprosessin synnyttämiin havaintoihin nuorisotyön tulevaisuuden roolin rakentumisesta monialaisessa yhteistyössä.

Reilu kolmannes Manner-Suomen kunnista on alle 5 000 asukkaan kuntia. Asukasluvultaan pieniä kuntia on Suomessa runsaasti, mutta vuoden 2018 lopulla niissä asui vain 6 prosenttia väestöstä. (Valtiovarainministeriö 2020.) Pienissä maaseutumaisissa kunnissa palveluita on vähemmän saatavilla kuin kaupungeissa. Pitkät välimatkat ja julkisen liikenteen harvat yhteydet vaikuttavat nuorten mahdollisuuksiin käyttää palveluja.

Nuorisotyön ja monialaisen yhteistyön merkitys nuorten hyvinvoinnin edistäjänä korostuu, kun resurssit ovat pienet ja toimijoiden joukko harvalukuinen (Moisala 2022). Samaan aikaan pienten kuntien nuorisotyössä kuitenkin koetaan, että resurssi ei ole riittävä nuorten hyvinvoinnin vahvistamiseksi. Nuorisotyötä on pystyttävä perustelevaan merkityksensä rahakirstun päällä istuville. Yhteistä ymmärrystä työn tavoitteista ja roolista on rakennettava jatkuvasti alati muuttuvassa monialaisten yhteistyökumppaneiden verkostossa.

Nuorisotyön yhteiskunnallisen tehtävän kirkastaminen

Nuorisotyön yhteiskunnallisen tehtävän sanoittaminen on tärkeää, jotta nuorisotyön rooli ja asema kirkastuvat osana monialaista palvelukokonaisuutta. Nuorisotyötä sanoitetaan jo nyt esimerkiksi nuorisotyön perussuunnitelmien (NUPS) avulla. Siinä keskitytään kuvaamaan nuorisotyön käytäntöä prosessina, ei niinkään lopputuloksina tai tavoitteina (Kauppi-

nen ym. 2021). NUPS antaa hyvän työkalun pohtia, miten ja miksi nuorisotyötä tehdään.

Tulevaisuuden rakentamisen näkökulmasta on kuitenkin oleellista suunnata ajattelua lisäksi nuorisotyön tavoitteisiin ja haluttuihin lopputuloksiin. Pelkän tekemisen kuvaaminen ei aina avaa nuorisotyön merkitystä alan ulkopuolelle. Keskustelu tavoitteiden määrittämiseksi tulee käydä monialaisesti yhdessä nuorisotyön yhteistyökumppaneiden kanssa. Nuorisotyön tulevaisuuden rooli ja asema osana monialaista palveluverkostoa rakennetaan dialogissa muiden toimijoiden kanssa.

Yhteiseksi kieleksi ja ymmärryksen rakentamiseksi tarvitaan ”nuorisopolitiikan kieli”. Nuorisopolitiikan kielellä sanoittaminen keskittyy löytämään nuorisotyön yhteiskunnallisia tehtäviä nuorten hyvän elämän edistämiseksi. Nuorisotyön roolia nuorisopolitiikan toteuttajana tulee myös vahvistaa. Tällöin nuorisotyön yhteiskunnallinen tehtävä kirkastuu sekä nuorisotyölle itselleen että nuorisotyön yhteistyökumppaneille ja päätöksentekijöille. Määrittämällä nuorisotyön tavoitteita sanoitetaan nuorten hyvää tulevaisuutta.

Nuorisotyö tuo elinvoimaa kuntaan

Kunta, joka tarjoaa nuorelle ympäristön, johon nuori kokee kuuluvansa ja jossa nuori haluaa myös aikuisuutensa elää, on todennäköisemmin tulevaisuuden elinvoimainen kunta (Valtiovarainministeriö 2017). Nuorisotyö on kunnissa avainasemassa tämän tehtävän toteutumisessa. Se vaatii nuorisotyöltä kuitenkin samalla kriittistä tarkastelua, mitä yhteiskunnallisia tavoitteita työssä halutaan saavutettavan, kenelle nuorisotyötä tehdään ja kenen ehdoilla.

Näitä nuorisotyön toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia tulee myös arvioida säännöllisesti. Tutkimukset nuorisotyöstä korona-aikana ovat osoittaneet nuorisotyön kyvyn muutokseen (esim. Laine ym. 2023; Manu ym. 2021). Nuoruus korona-ajan kaupungissa -julkaisussa pohditaan muun muassa, miten nuorisotyö pystyisi myös jatkossa toimimaan tehokkaasti monialaisessa yhteistyössä (Laine ym. 2023).

Onnistunut monialainen yhteistyö vaatii nuorisotyölle selkeästi määritellyn tehtävän ja tavoitteen. Nuorisotyötä pitää johtaa suunnitellusti, tavoitteellisesti ja kokonaisuuden tulee kytkeytyä osaksi isompia kokonaisuuksia. (Helin 2022.) Nuorisotyön merkityksen näkyväksi tekeminen

monialaisessa yhteistyössä on keskeistä tulevaisuuden elinvoimaisessa kunnassa.

Nuorisotyö kulkee rinnalla ja haastaa rakenteita

Tulevaisuuden kunnassa nuorisotyö voisi olla vielä vahvemmin se palvelu, joka kulkee nuorten rinnalla alakoulusta aikuisuuteen saakka. Se olisi vahva alueellinen toimija ja läsnä jokaiselle nuorelle niin koulussa kuin vapaa-ajalla. Tehtävänä on olla yhteisesti sovittujen arvojen kautta toimiva ja nuoren rinnalla kulkeva tuki.

Nuorisotyön tulee tarvittaessa myös haastaa vallalla olevia käsityksiä yhdessä nuorten kanssa. Se toimisi tulevaisuudessa vielä vahvemmin alueen nuorten ja nuoruuden näkökulmasta. Nuorisotyön on tärkeää olla osana rakenteita mutta myös haastaa niitä toimimaan nuoria parhaiten palveleviksi. Tämän kaiken toteutuminen vaatii keskustelua alan arvoista sekä osaamisen kehittämistä.

Nuorisotyön tulevaisuus rakentuu kriittisesti keskustellen

Nuorisotyön sanoittaminen nuorisopolitiikan kielelle, nuorisotyön ja nuorisopolitiikan yhteyden vahvistaminen sekä nuorisotyön strateginen johtaminen vaativat kaikki asiantuntijuutta ja erityistä osaamista. Jos tätä osaamista ei ole saatavilla myös pienten kuntien nuorisotyöhön, alan sisäinen eriytyminen on vaarassa syventyä pienten ja isojen kuntien välillä. Samalla eriytyvät nuorten kasvu- ja elinolot eri puolilla Suomea.

Luodaksemme toivottavan tulevaisuuden nuorille tarvitsemme tämän päivän nuorisotyön toimintaympäristöjen tarkastelua ja kriittistä keskustelua. Keskusteluun on osallistettava laajasti eri toimintaympäristöissä työtä tekeviä ammattilaisia, asiantuntijoita ja nuoria. Yhteisen keskustelun myötä nuorisotyö ei pirstaloidu jokaisen kunnan omalla tavallaan määrittelemäksi. Paikalliset erot huomioiva, mutta valtakunnallisesti yhtenevä nuorisotyön yhteiskunnallisen tehtävän sanoittaminen luo yhteistä hyvää tulevaisuutta nuorille asuinpaikasta riippumatta.

LÄHTEET

Helin, E. 2022. Kenen vastuulla ovat julkisen tilan nuoret? Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Tutkimus- ja kehitystoiminnan blogi. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.xamk.fi/tutkimus-ja-kehitystoiminnan-blogi/kenen-vastuulla-ovat-julkisen-tilan-nuoret/> [Viitattu 2.5.2023].

Kauppinen, E., Kiillakoski, T., Kinnunen, V. & Perho, S. 2021. Omasta yhteiseksi: Miten hyödyntää nuorisotyön opetussuunnitelmaa nuorisotyön kehittämisessä? Teoksessa Hoikkala, T. (toim.) Mitä Jyväskylä tarkoittaa? Nuorisotyön yhteisötietokirja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 303–331.

Laine, S., Kauppinen, E., Malm, K., & Hoikkala, T. (toim.) 2023. Nuoruus korona-ajan kaupungissa. Tutkimus nuorten vapaa-ajasta, jalkautuvasta nuorisotyöstä ja huolikasuumista. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 176. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/verkkokauppa/verkkojulkaisut/2837-kaupungissa> [Viitattu 2.5.2023].

Manu, S., Puuronen, A. & Ranta, T. 2021. Selvitys koronakriisin vaikutuksista nuorisotoimialaan. Valtion nuorisoneuvosto. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://tietoanuorista.fi/julkaisut/arvioinnit-valtionhallinnon-toimenpiteista/> [Viitattu 3.5.2023].

Moisala, M. 2022. Toimenpidesuosituksset: Lapin pienten kuntien nuorisotyö valtakunnallisessa nuorisopolitiikassa. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Tutkimus- ja kehitystoiminnan blogi. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.xamk.fi/tutkimus-ja-kehitystoiminnan-blogi/toimenpidesuosituksset-pienten-kuntien-nuorisotyö-nuorisopolitiikassa/> [Viitattu 2.5.2023].

Valtiovarainministeriö 2017. Tulevaisuuden kunnan skenaariot ja visiot 2030. Parlamentaarisen työryhmän väliraportti tulevaisuuden kunnasta. Valtiovarainministeriön julkaisu 9a/2017. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-251-833-0> [Viitattu 2.5.2023].

Valtiovarainministeriö 2020. Kunnat käännekohdassa? Kuntien tilannekuva 2020. Valtiovarainministeriön julkaisu 2020:13. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-065-5> [Viitattu 2.5.2023].

OSAAMISEN JA KOULUTUKSEN TULEVAISUUS

TIEKARTTA KOHTI UUDISTUVAA TYÖELÄMÄÄ

Laura Kuismala

Suomi on nimetty maailman onnellisimmaksi maaksi kuudetta kertaa peräkkäin, vaikka viime vuosien yllättävillä globaaleilla kriiseillä onkin ollut syvä vaikutus myös Suomeen ja suomalaisiin. Kansainvälisessä vertailussa todettiin, että myös kriiseissä onnellisuutensa säilyttäneillä valtioilla ja kansalaisilla on vahva resilienssi. He siis pystyvät joustamaan ja mukautumaan eteen yllättäen tulevissa muutoksissa ja kriiseissä (Helliwell ym. 2023).

Kyky uudistua onkin tärkeä ominaisuus jatkuvasti muuttuvassa maailmassa, on kyse sitten yksilöstä tai yhteisöstä. Muutoskyvykkyys ja jatkuva osaamisen kehittäminen kulkevat käsikädessä, ja työikäisen väestön jatkuvaan oppimiseen panostaminen onkin nähty Suomessa ensisijaisena tekijänä Suomen kilpailukyvyn, talouden ja tuottavuuden kehittämisessä. Suomessa on käynnissä monia jatkuvan oppimisen uudistuksia, joilla pyritään vahvistamaan tutkintoa pienempien jatkuvan oppimisen toteutusten merkitystä. Korkeakoulujen osalta yksi keskeisimmistä on joulukuussa 2022 julkaistu Maailman osaavimman ja sivistyneimmän kansan kotimaaksi, Kansallinen korkeakoulujen jatkuvan oppimisen strategia (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022).

Kuva: Laura Kuismala

Uusi normaali -käsitteen nopea yleistyminen osoittaa kuitenkin, että pyrimme muutosten ja kriisien jälkeen jälleen palaamaan johonkin staatitiseen (uuteen) normaaliin. Tällainen retoriikka olettaa, että muutokset tapahtuvat vaiheissa ja että meillä on hyvin aikaa sopeutua uusiin muutoksiin. Digitalisaation mukanaan tuoma kiihkeä muutosvauhti on kuitenkin tehnyt ”normaalista” jatkuvaa muutosta, myös ilman suurempia kriisejä. Tulevaisuus on siis epävarma, joten meidän tulisi myös sisäistää tarve jatkuvaan osaamisen kehittämiseen vahvistaaksemme muutostykyvykkyttämme. Kyse ei tällöin ole yksittäisten tietojen, taitojen tai osaamisen kartuttamisesta vaan elinikäisen oppimisen asenteen omaksumisesta sekä kykyjen ja valmiuksien vahvistamisesta (Su 2011, 400).

Työelämä jatkuvan oppimisen ekosysteemissä

Yksilön elinikäisen oppimisen asenne ei riitä, ellei työelämässä tunnisteta osaamisen kehittämisen merkitystä yksilölle ja työnantajalle. Kiihkeätempoisessa työelämän arjessa oppimiselle voi jäädä kuitenkin vain vähän tilaa, vaikka tahtotila olisikin olemassa. Tarve uusien joustavien ja työelämälähtöisten osaamisen kehittämisen tapojen sekä korkeakoulun ja työpaikkojen yhteistyömallien luomiseen onkin ilmeinen.

Myös ennakointi ja tulevaisuusvisiointi ovat keskeisiä osia työelämän resilienssiä. Osaamis- ja kehittämistarpeiden tunnistaminen ja tulevaisuusajattelun vahvistaminen auttavat katsomaan nykypäivää pidemmälle. Tulevaisuuden visioiden rakentamisessa korkeakoulujen TKI-toiminnalla tulisi olla merkittävä rooli, paitsi osaamisvisioinnin ja uudenlaisten yhteistyömallien rakentamisen myötä, mutta erityisesti uuden tiedon ja osaamisen tuottajana ja syöttäjänä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022).

Tulevaisuuden korkeakoulutus, ohjaus ja opiskelijahyvinvointi

Monet globaalit ja yhteiskunnalliset muutosvoimat haastavat myös korkeakoulutoimijoita tarkastelemaan omaa asemaansa ja rooliansa yhteiskunnassa. Työelämä tarvitsee nopeaa ja joustavaa osaamisen päivittämistä ja kehittämistä, ja YouTuben, LinkedIn Learningin ja Alisonin kaltaiset toimijat tarjoavat osaamisen kehittämisen sisältöjä nopeasti, helposti ja usein edullisesti tai jopa kokonaan ilman kustannuksia. Kuppallisilla toimijoilla on myös usein suuremmat resurssit hyödyntää vii-

meisintä teknologista kehitystä, eikä heitä rajoita korkeakoulujen tavoin toiminnan ja sisältöjen perustuminen tieteeseen ja tutkimukseen, mikä on nähtävissä esimerkiksi tekoälykehityksen nopeassa hyödyntämisessä (kaikkine riskeineen). Oppijalle kaupalliset alustat ja sisällöt näyttäytyvätkin houkuttelevilta, moderneilta ja helpoilta käyttää.

Samalla kun osaamisen hankkimisen tavat ja työurat moninaistuvat, vaaditaan korkeakouluilta uudenlaisia panostuksia jatkuvan oppimisen ohjaukseen ja uudenlaisten oppimispolkujen, asiantuntijana kehittymisen polkujen, rakentamiseen. Korkeakoulutus onkin muuttumassa entistä yksilö- ja oppijakeskeisemmäksi. Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen, joustavuus ja yksilölliset opintopolut pakottavat korkeakoulut muokkaamaan toimintatapojaan.

Fokuksen siirtyminen tiedosta (sisältökeskeinen) ja oppimisesta (toimintakeskeinen) oppijaan (yksilökeskeinen) vaikuttaa myös korkeakoulun tapaan kohdata opiskelija. Tällöin oppiminen ei ole vain tiedon rakentamista tai ongelmanratkaisua vaan merkityksellisyyden etsimistä ja itsensä löytämistä. Tietoa hyödynnetään luonnollisesti yhtenä resurssina, mutta jotta oppimisesta tulisi aidosti uudistavaa ja merkityksellistä, tarvitaan entistä enemmän panostusta oppimisprosessin suunnitteluun ja ohjaukseen. (Mezirow 1997, 10; Su 2011, 405–408).

Myös työelämässä hankitun osaamisen arvostus on nousussa, ja tahotilla onkin pystyä tunnistamaan ja sertifoimaan myös tätä niin sanottua informaalia oppimista. Eurooppalaisen korkeakoulualueen vastaus työelämän nopeaan kehittämiseen ja osaamisen arvon nostamiseen on ollut yhtenäisen standardin kehittäminen tutkintoa pienempiin osaamiskokonaisuuksiin. Eurooppa-neuvoston suositus pienistä osaamiskokonaisuuksista elinikäisen oppimisen ja työllistyvyyden tukemiseksi julkistettiin kesällä 2022 (Council of the European Union 2022). Jos tulevaisuudessa osaaminen on sertifoitua valuuttaa, voidaankin pohtia, tulisiko korkeakoulutuksen rooli laajentua koulutuksen tuottajasta myös muualla hankitun osaamisen tunnistajaksi, arvioijaksi ja validoijaksi.

Kuva: Anne Nygård

Työyhteisöjen moninaisuus ja hyvä työelämä

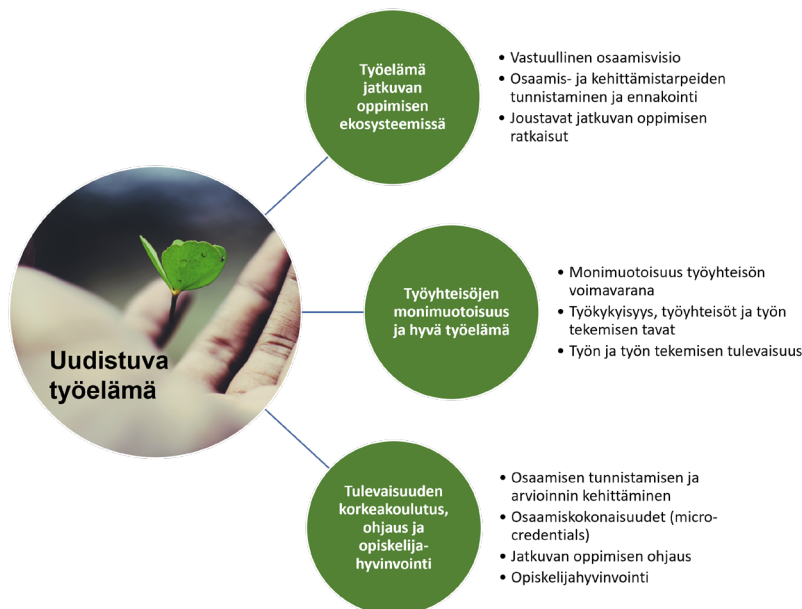
Osaamisella on yhteys paitsi uudistumiskykyyn myös työkykyyn ja -hyvinvointiin. Osaaminen määritellään eurooppalaisessa sanastoluokituksessa seuraavasti: Todistettu kyky hyödyntää tietoja, taitoja ja henkilökohtaisia, sosiaalisia ja/tai menetelmällisiä kykyjä työ- tai opiskelutilanteissa ja ammatillisessa ja henkilökohtaisessa kehityksessä (ESCO-käsikirja 2018, 12). Toisin sanoen osaaminen sisältää sekä kyvykkyyden suoriutua nykyisistä työtehtävistä mutta myös valmiuden itsensä kehittämiseen. Mikäli jommassakummassa osaamisen ulottuvuuksista on haasteita, on sillä vääjäämättä vaikutuksia myös työssä menestymiseen ja muutoksista selviytymiseen.

Oppivassa työyhteisössä osaamista jaetaan ja syvennetään vuorovaikutuksessa työkavereiden kanssa. Työyhteisöt muuttuvat entistä moninaisemmiksi työntekijöiden erilaisten taustojen, työn tekemisen tapojen ja työsuhteiden kautta, joten työtehtävien sisältöosaamisen rinnalle nousee uudenlaisia osaamistarpeita. Tästä on hyvänä esimerkkinä työyhteisön kieli- ja kulttuuritietoisuuteen liittyvä osaaminen. Työyhteisö, joka arvostaa erilaisuutta ja näkee moninaisuuden voimavarana, on vahvempi myös muutostilanteissa. Työyhteisö kannattelee ja nostaa työntekijää myös erilaisissa osatyökykyisyyteen johtavissa tilanteissa.

Työn tulevaisuus ja työn tekemisen tavat tulevaisuudessa jäävät arvailujen varaan. Tekoälykehitys on ottanut isoja harppauksia, ja erityisesti chat-käyttöliittymä on jo muutamassa kuukaudessa saanut aikaan muutoksia työn tekemisen tapoihin. Varmaa siis lienee ainakin se, että muutostyökykyä työyhteisöiltä vaaditaan tulevaisuudessakin.

Uudistuvan työelämän tiekartta

Uudistuvan työelämän osaamiskärjen rakentaminen alkoi syksyllä 2022. Osaamiskärjen tavoitteena on edistää TKI-toiminnan keinoin tulevaisuuden hyvää työelämää ja tulevaisuuden korkeakoulutuksen kehittämistä (Kuva 15). Osaaminen toimii kehittämisen punaisena lankana ja työelämä viitekehystenä. Tiekartan rakentamiseen on osallistunut TKI-toimijoiden lisäksi myös korkeakoulutuksen ja jatkuvan oppimisen asiantuntijoita.

Kuva 15. Uudistuva työelämä -osaamiskärjen keskeiset teemat. Photo by name_ gravity on Unsplash.

Monet tiekartan teemoista ovat läpileikkaavia ja myös riippuvuussuhteissa toisiinsa. Tiekarttaa kannattaakin tarkastella kokonaisuuden näkökulmasta hahmottaen teemat osana suurempaa kokonaisuutta. Kehittämistä tehdään kuitenkin pala kerrallaan, ja siksi keskeisten teemojen listaaminen auttaa hahmottamaan kokonaisuutta eli sitä työelämän uudistamisen tematiikkaa, johon tämän osaamiskärjen toiminnalla pyritään vaikuttamaan.

Tiekarttaa ei ole suinkaan rakennettu staattiseksi, elämehän jatkuvasa muutoksessa. Ennakointitiedon, hiljaisten ja vähän äänekkäämpien signaalien, tutkimusten sekä alueellisten, kansallisten ja kansainvälisten verkostojen kautta esille nousevien kehittämissuuntien seuraaminen auttaa pitämään yllä tilannekuvaa uudistuvan työelämän tulevaisuuden tarpeista.

Osaamiskärjen seuraavina askeleina onkin rakentaa ja laajentaa osaamiskärjen asiantuntijuutta sekä luoda kestäviä kehittämiskumppanuuksia ja -verkostoja. Tulevaisuutta ei voi kukaan ennustaa, mutta tulevaisuusajattelu ja jatkuva osaamisen kehittäminen auttavat meitä valmistautumaan eteen tuleviin muutoksiin. Virta vie, elleimme yhdessä melo sen mukana, luottaen kumppaneihimme ja ennakoiden eteen tulevat kivet ja putoukset.

LÄHTEET

ESCO-käsikirja. 2018. Eurooppalainen taito-, osaamis-, tutkinto- ja ammattiluokitus. KEHA-keskus. Saatavissa: https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/163479/Esco-kasikirja_s.pdf?sequence=5&isAllowed=y [Viitattu 12.4.2023].

Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., Neve, J.-E. D., Akinin, L. B., & Wang, S. 2023. World Happiness Report 2023. Saatavissa: <https://worldhappiness.report/ed/2023/> [Viitattu 6.4.2023].

Mezirow, J. 1997. Transformative Learning: Theory to Practice. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 1997(74), 5–12. <https://doi.org/10.1002/ace.7401> [Viitattu 6.4.2023].

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2022. Maailman osaavimman ja sivistyneimmän kansan kotimaaksi, Kansallinen korkeakoulujen jatkuvan oppimisen strategia 2030. Saatavissa: https://okm.fi/documents/1410845/4392480/Kansallinen+korkeakoulujen+jatkuvan+oppimisen+strategia_1.0.pdf/22fd6ebf-1a3a-cdf3-b14d-4aa32bf2aaf0/Kansallinen+korkeakoulujen+jatkuvan+oppimisen+strategia_1.0.pdf?t=1670581872127 [Viitattu 6.4.2023].

Council of the European Union. 2022. Proposal for a Council Recommendation on a European approach to micro-credentials for lifelong learning and employability, 2021/0402(NLE) (2022). Saatavissa: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9237-2022-INIT/en/pdf> [Viitattu 6.4.2023].

Su, Y.-H. 2011. The constitution of agency in developing lifelong learning ability: The ‘being’ mode. *Higher Education*, 62(4), 399–412. <https://doi.org/10.1007/s10734-010-9395-6> [Viitattu 6.4.2023].

TULEVAISUUDEN OSAAJAT RAKENTAVAT KESTÄVÄMPÄÄ MAAILMAA

Marianne Heikkinen

Toimintaympäristön muutos vaikuttaa siihen, millaista osaamista tulevaisuudessa tarvitaan. Yhtenä suurimpana muutosvoimana voidaan tarkastella pyrkimystä kestävään elämäntapaan ja tulevaisuuteen. Kestäväällä tulevaisuudella tarkoitetaan yhteiskunnallista muutosta, jonka tarkoituksena on turvata hyvät elämisen mahdollisuudet nykyisille ja tuleville sukupolville (Ympäristöministeriö 2023). Opetushallituksen tuottama Osaaminen 2035 -raportti (2019) listaakin kestävä kehityksen tunnetuimman tärkeimmäksi generiseksi tulevaisuuden osaamistarpeeksi. Etelä-Savossa tulevaisuutta voidaan tarkastella strategisten painopisteiden kautta, joiden läpileikkaavana teemana on vihreä siirtymä. Tässä artikkelissa tarkastellaan Etelä-Savon tulevaisuuden osaamista pohtimalla erilaisia tulevaisuuskuvia painopisteiden ja tulevaisuuden ammattien kautta.

Kestävä kehitys ohjaa toimintaa

Uusin IPCC raportti (2023, 12) kertoo tyhjentävästi, että maapallon lämpötila nousee nykyisestä +1.1 asteesta +1,5 asteeseen jo 2030-luvun alussa. Suomessa lämpötilan nousu on ollut ja tulee olemaan kaksi kertaa suurempi (Hakala 2023). Aiempiin laskelmiin poiketen nykyinen raportti kertoo vakavasta ilmaston hätätilasta, johon tulee tarttua toimenpitein heti. YK:n jo vuonna 2015 tekemä globaali Agenda 2030 on linjannut 17 tavoitetta, joilla pyritään saavuttamaan kestävä kehityksen tavoitteet maailmassa 2030 mennessä. Suomessa tavoitteiden toteutumista on ohjannut kansallinen toimeenpanosuunnitelma, jota Sipilän ja Marinin hallitukset ovat vuorollaan edistäneet.

Euroopan unioni on määritellyt alueilleen myös älykkään erikoistumisen politiikkaa, jossa alueet tunnistavat ja kehittävät omaa kilpailukykyään omia vahvuuksiaan huomioiden. Etelä-Savossa vahvuuksiksi eri

sidosryhmien kanssa yhteistyössä on tunnistettu viisi eri painopistettä, joita ovat metsä, vesi, ruoka, matkailu ja hyvinvointi. Lisäksi strategian läpileikkaaviksi teemoiksi on nostettu vihreä siirtymä ja ratkaisut, digitalisaatio, osaaminen sekä yrittäjyys, ekosysteemit ja klusterit. (Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategia 2022–2027, 16–17). Aiemmassa maakuntastrategiassa Etelä-Savon Maakuntaliitto on tehnyt myös oman lupauksensa vastuullisuuteen liittyen. Lupaus liittyy Etelä-Savon tulevaisuuteen kestäväen matkailun mallimaakuntana, ja siinä painotetaan vastuullisen matkailun kehittämistä Saimaan alueella. (Etelä-Savon maakuntaliitto 2019).

Siirtymä kestävyteen voi olla maaseudulle mahdollisuus

Vaikka tulevaisuudesta ei voida varmasti tietää, erilaisten tulevaisuuksien kuvittelu luo merkityksiä ja lisää kykyä sietää muutoksia. Ennakoidulla erilaisia tulevaisuuksia voidaan hahmotella tulevaisuuskuvia, jotka auttavat meitä ymmärtämään tulevaisuuden trendejä ja mahdollisuuksia esimerkiksi osaamisen kehittämisessä.

Tulevaisuudentutkija Tuomas Kuhmonen (2022) puhuu yhtenä toivottavana tulevaisuutena kohtuulliseen tulevaisuuteen siirtymisestä, jossa kuluttamista pienentämällä ja vakiintuneita instituutioita ravistelemalla voidaan siirtyä tulevaisuuteen, joka luo mahdollisuuksia monipuolisempaan ja rikkaaseen elämään maaseudullakin. Järvi-Suomen alue luokin Kuhmosen mukaan puitteet nykyistä paikallisemmalle, omavaraisemmalle ja monimuotoisemmalle ruoka-, energia- ja yhdyskuntajärjestelmälle. Fossiilisesta maailmasta luopuminen ja kohtuullisuuteen siirtyminen voi avata maaseudulle uusia mahdollisuuksia esimerkiksi liittyen uusien energiamuotojen tuottamiseen, ruoan tuotantoon, metsien monikäyttöisyyteen, käsityöläisyyteen tai elämänlaadun parantamiseen. (Kuhmonen 2022).

Samaa aihetta pohtii Etelä-Savon Elyn, Järvi-Suomen maaseudun ympäristö- ja ilmasto-ohjelman koordinaattori, Harri Hakala (2023). Erilaiset kriisit ovat herätelleet miettimään ruuan huoltovarmuutta ja tehokasta sekä kestävää tuottamista. Kiertotalouteen sekä paikallisten ja uusiutuvien resurssien käyttöön perustuva ruuantuotanto sopii huonosti metro-poleihin.

Maaseudun erilaisten tulevaisuuksien ajattelu tällaisessa valossa voi antaa raameja myös tulevaisuuden osaamisen pohtimiselle. Uudenlaisia töitä voi syntyä ja ennakoimalla voidaan pohtia omia toiveita ja taitoja suhteessa erilaisiin ammatteihin. Savostamon tulevaisuuden ammatit (ks. www.savostamo.fi/tulevaisuuden-tyo) maalaavatkin kuvaa alueen tulevaisuudesta, jossa kestävyys nähdään kilpailuelementtinä tulevaisuuden osaajille. Kestävyyden ajatusta voisi tukea myös uusi tekeillä oleva tutkimus, jossa ennustetaan nuorten olevan tulevaisuudessa halukkaita muuttamaan maaseudulle (Vironen 2023).

Savostamon tulevaisuuden ammatit auttavat ajattelemaan toisin

Savostamo-verkkosivu on koulutusviestintään tehty sivusto (ks. www.savostamo.fi), joka koostaa Etelä-Savon koulutusmahdollisuuksia ja jota ylläpitää 16 eteläsavolaista oppilaitosta. Savostamon Tutkaile tulevaa – maailmassa voi päästä vilkaisemaan, millaisille osaajille Etelä-Savossa voisi olla tulevaisuudessa tarvetta. Savostamon kuvitteelliset tulevaisuuden ammatit on rakennettu sivustolle huomioiden Etelä-Savon maakunnan kilpailukyvyyn kärkiteemat metsä, ruoka, vesi, hyvinvointi ja matkailu.

Ammatteihin perustuen rakennetaan nyt myös Savostamosta ekosysteemistä ajattelua –hankkeessa työkalua, jota voidaan hyödyntää uraohjauksessa eri asteilla. Tulevaisuuden ammattien valossa Etelä-Savo nähdään kestävä kehityksen toimintaympäristönä, jonka elinvoimassa tulevaisuuden ammattilaisilla on iso rooli.

Luonnon kestävä hyödyntäminen luo monenlaista työtä

Etelä-Savon alueella metsä on merkittävä elinvoimatekijä metsäbiotalouden, kantorahatulojen ja puuteollisuuden kautta. Metsä muodostaa suuren osan (87%) Etelä-Savon pinta-alasta ja alueen metsä on hyvin uusiutuvaa. (Etelä-Savo ennakoi 2023). Metsät sitovat paljon hiiltä ja näin muodostaisivat varteenotettavan hiilinielun. Kasvu on kuitenkin viime vuosina hyödynnetty kokonaan ja hiilinielut ovat pienentyneet (Hakala 2023). Uusia kestäviä keinoja metsän hyödyntämiseen tarvitaan tulevaisuudessa paljon. Toisaalta metsät tarjoavat ympäristön myös aineettoman hyvinvoinnin luomiselle, ja niinpä niillä on monipuolisesti merkitystä myös alueen hyvinvoinnin tuottajana. Lisäksi Etelä-Savossa on vettä pinta-alaltaan runsaasti ja järvien ekologinen tila alueella on erinomainen (Etelä-Savo ennakoi 2022). Puhdas vesi tarjoaa matkailumielessä monenlaisia mahdollisuuksia.

Kestävyys näkyy myös osaamisen kehittämisessä alueella. Esimerkiksi Xamkin Savonlinnan kuitulaboratoriossa kehitetään vettä ja energiaa säästäviä ratkaisuja, pilotoidaan uusia menetelmiä vesien ja lietteiden käsittelyyn sekä edistetään puun kuidun pidempää jalostamista. LUT-yliopiston maisteriohjelmassa vesiteknologiaosaaminen valjastetaan ratkomaan puhtaan veden riittävyyteen liittyviä ongelmia.

Uusille kiertotalouden osaajille ja luonnon uudistamiselle on tilausta, joka voisi määrittää jopa uuden alueellisen trendin. Uudistamisessa pyritään siihen, että kun luontoa hyödynnetään, sitä samalla parannetaan. Maanviljelyssä termi on tarkoittanut sitä, että viljeltäessä esimerkiksi pellon

monimuotoisuutta samalla parannetaan eikä sen tila huonone. Matkailun uudistamisessa tällä voitaisiin tarkoittaa toimenpiteitä, joilla matkailu jättäisi ympäristöön myönteisen jäljen. Uudistaminen voisi olla myös matkailun uusi trendi. (Hakala 2023).

Kiertotalouskumppani

Hyvänä esimerkkinä luonnon parissa työskentelevästä ammattilaisesta voidaan tulevaisuuden ammattien valossa pitää Savostamon kiertotalouskumppania, joka pystyy neuvomaan yhteisöjä ja yrityksiä uusien energiaratkaisujen hyödyntämisessä tai materiaalien uusiokäytössä hankinnoista loppusijoitukseen. Kiertotalouskumppani voi toimia esimerkiksi metsän hyödyntämisen asiantuntijana tai vesiteknologian tuntijana opastaen veden kierrättämiseen ja säästämiseen liittyvissä tarpeissa.

Vaurauttaja

Kiertotalouskumppania laajemmin talouden uudistamisessa yrityksiä osaa neuvoa vaurauttaja. Vaurauttajan toimet tähtäävät liiketoiminnan uudistamiseen siten, että tehdyt ratkaisut ovat taloudellisesti, ekologisesti, kulttuurisesti ja sosiaalisesti kestäviä. Vaurauttajan työssä haasteellista on se, että kuinka luodaan talouskasvua samalla kestäviä arvoja toteuttaen. Niinpä vaurauttaja voi pohtia yritysten kanssa niiden aineettoman pääoman hyödyntämistä. Aineetonta pääomaa yrityksessä voivat olla esimerkiksi työntekijöiden osaaminen ja motivaatio, yrityksen rakenteet ja arvot tai yrityksen tekemä suhdetoiminta (Talvela 2023).

Ruoka ja matkailu luovat uusia elinkeinoja

Alueellisen matkailutilinpidon ennakkotietojen mukaan vuonna 2021 matkailun osuus bkt:sta oli suuri, Etelä-Savossa 4,7 %, kun koko maan vastaava luku oli 1,6 % (Etelä-Savo ennakoi 2023). Kestävään matkailuun siirtyminen alueella on käynnissä: muutos vaatii osaamista myös palveluiden tarjoajilta nyt ja tulevaisuudessa. Visit Finlandin mukaan vastuullisesti toimivien matkailuyrityksien asiakastyytyväisyys on parempi ja yritykset tuottavat säästöjä mm. energiansäästökustannusten kautta.

Elämysmuotoilija

Etelä-Savon tulevaisuuden ammattiteistä elämysmuotoilija toimii matkailun puolella erilaisia elämyksiä muotoillen. Etelä-Savolla on vahvaa kokemus-

ta ruuan luomutuotannosta, ja matkailupuolella elämyksiä voidaan tuottaa vaikkapa Saimaan järviluonnossa retkeillen tai tuoden asiakkaita maistuvan ja puhtaan lähiruuan pariin. Elämymuotoilija voi työskennellä miltei millä alalla vain, mutta tärkeää elämymuotoilijalle on luovuus ja empatia, joiden avulla hän saa selville asiakkaidensa tarpeet ja osaa tuottaa tarpeisiin vastaavia palveluita. Tärkeää elämymuotoilijalle on myös ymmärtää palveluiden tuottaminen ympäristön kannalta kestävästi.

Hyvinvointia synnyttävät ammattilaiset osaavat ajatella suuria kokonaisuuksia

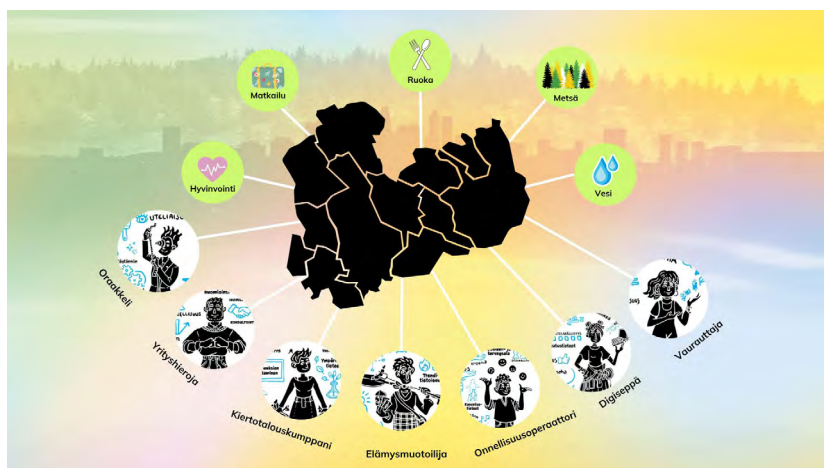
Etelä-Savon väestö vanhenee, ja tämä rakenne aiheuttaa meille väkisin painetta hyvinvoinnin erityisosaamiseen. Sote-ala on maakunnan työllistävin ala tarjoten yli 12 000 työpaikkaa (Etelä-Savo ennakoi 2023). Toisaalta maakunnan luonto ja osaaminen tarjoavat hyvinvoinnin rakentamiseen hyvät puitteet.

Onnellisuusoperaattori

Sote-alan erityisosaajana Savostamon ammattilaisena toimii onnellisuusoperaattori. Onnellisuusoperaattori omaa laaja-alaista ja monipuolista osaamista hyvinvoinnin eri osa-alueista ja pyrkii löytämään asiakkailleen sopivan tasapainon onnellisuuden tavoittelussa. Hän voi toimia esimerkiksi sairaanhoitajana tai vaikkapa eräoppaana. Olennaista on, että hän pyrkii näkemään esteiden sijaan mahdollisuuksia ja vaikuttaa positiivisesti siihen, että ihmiset löytävät oikeiden palvelujen pariin. Onnellisuusoperaattori tuntee luonnon hyvinvointia edistävät mahdollisuudet ja osaa vaalia hyödyntämäänsä ympäristöä työssään sitä samalla myös vaalien.

Digiseppä

Toinen ammatti, joka pystyy myös vaikuttamaan hyvinvointiin kaikilla osa-alueilla, on digiseppä. Tulevaisuudesta puhuttaessa digitaalisuus koetaan usein läpileikkaavana teemana kaikilla aloilla. Digiseppä toimii tulkkina ihmisten ja koneiden välillä ja pystyy tuottamaan digitaalisuuteen liittyviä ratkaisuja niin älykodeissa, terveystalalla kuin viestinnän, markkinoinnin ja talouden parissakin. Kestävää tulevaisuutta digiseppä toteuttaa tukevat auttamalla fossiilisuudesta eroon pääsemistä uusien digitaalisten innovaatioiden avulla. Digiseppää saattaa työssään mahdollistaa palveluiden laajenemisen pienempiin kuntiin ja tätä kautta vaikuttaa positiivisesti vanhusten ja nuorten palveluihin maaseudulla.

Kyky tunnistaa trendejä saa yritykset kukoistamaan

Kaikilla aloilla toimivat yritysieroja ja oraakkeli toimivat yhteisöissä tai yrityksissä ja osaavat tunnistaa olennaisia signaaleja. Molemmilla yrittäjämäinen asenne tukee uusien ideoiden synnyttämistä.

Yrityshieroja

Yrityshieroja sparraa yrityksiä kestäviin ratkaisuihin ja jumppaa pois toiminnassa syntyneet jumit. Hän toimii myös konsulttina saaden uudenlaiset kestävyteen perustuvat innovaatiot alulle yrityksissä. Yrityshieroja saattaa johdattaa yrityksiä uusien matkailupalvelujen tuottajiksi tai sparraa ideat uusiksi asiakaslähtöisiksi paketeiksi.

Oraakkeli

Oraakkeli toimii luovana innostajana, joka näkee muutosilmiöt laajemmassa kuvassa ja ymmärtää kompleksisia haasteita. Oraakkeliilla voi olla annettavaa myös yksittäisiä ihmisiä ja organisaatioita laajemmille joukoille. Hänen asiantuntijuudestaan voivat hyötyä vaikkapa yhdessä kestävästi ruokaa tuottavat maatilojen yhteisöt tai uudelleen maaseudun ekosysteemiseen rakentamiseen tähtäävät yritykset. Molempien osaamisessa tärkeäksi nousee myös kyky ennakoita ja muodostaa maailmasta tulevaisuuskuvia, joiden avulla voidaan rakentaa toivoa ja luoda parempaa maailmaa.

LÄHTEET

Etelä-Savo ennakoi. 2023. WWW-julkaisu. Päivitetty 2/2023. Saatavilla: <https://www.esavoennakoi.fi/> [viitattu 2.5.2023].

Etelä-Savon maakuntaliitto. 2020. Etelä-Savon maakuntastrategia 2030. Puhtaasti paras. PDF-dokumentti. Saatavilla: https://www.esavo.fi/resources/public/Kehittaminen/Maakuntastrategia/ES_maakuntastrategia_2030_25112020.pdf [viitattu 2.5.2023].

Etelä-Savon maakuntaliitto. 2020. Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategia 2022-2027. PDF-dokumentti. Saatavilla: https://www.esavo.fi/resources/public/Tietoa-Etela-Savosta/Julkaisut/Julkaisut%202022/EtelaSavonAlykkaanErikoistumisenStrategia2022_2027_digiversio.pdf [viitattu 2.5.2023].

Etelä-Savon maakuntaliitto. 2019. Kestävän kehityksen lupaus. PDF-dokumentti. Saatavilla: https://strategia.esavo.fi/resources/public/2019/Maakuntaliiton%20verkkoisivut%202019/Kest%C3%A4v%C3%A4n%20kehityksen%20lupaus/Esavo_KestavanKehityksen_LUPAUS_v3.pdf [viitattu 2.5.2023].

Hakala, H. 2023. Järvi-Suomen maaseudun ympäristö- ja ilmasto-ohjelma. Koordinaattori. Haastattelu 29.4.2023. Etelä-Savon Ely.

Kuhvonen, T. 2022. Järvi-Suomen ympäristö- ja ilmasto-ohjelma, hiili-neutraali Järvi-Suomi, webinaari. Youtube-video. Saatavilla: <https://www.youtube.com/watch?v=-Vhq0x32cQE> [viitattu 2.5.2023].

Opetushallitus. 2019. Osaaminen 2030- Osaamisen ennakointifoorumin ensimmäisiä ennakointituloksia. Verkkojulkaisu. Saatavilla: <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/osaaminen-2035> [viitattu 2.5.2023].

Talvela, J. 2023. IP:n ja IPR:n merkitys liiketoiminnassa. Xamkin Innostu Innovaatiosta -seminaari 26.4.2023.

The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). 2023. Climate Change 2023, Synthesis Report. PDF-dokumentti. Saatavilla: https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_Longer-Report.pdf [viitattu 2.5.2023].

Vironen, P. 2023. Pankit ja poliisi katosivat kylistä 30 vuodessa, mutta nyt odotetaan käännettä: Tutkija ennustaa, että nuoret haluavat pian muuttaa maalle. WWW-artikkeli. 3.5.2023. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20029491> [viitattu 3.5.2023].

Visit Finland. Vastuullinen matkailu. WWW-julkaisu. Saatavilla: <https://www.visitfinland.fi/liiketoiminnan-kehittaminen/vastuullinen-matkailu> [viitattu 2.5.2023].

Ympäristöministeriö. 2023. Mitä on kestävä kehitys? WWW-dokumentti. Päivitetty 15.3.2023. Saatavilla: <https://ym.fi/mita-on-kestava-kehitys> [viitattu 2.5.2023].

PELILLISYYS UUDEN OPPIMISESSA – CASE SUKELLUSVENE JA RUOKAPALVELUT

Katariina Kovanen ja Laura Pulkkinen

Verkko-opetus on joustavaa saavutettavuutensa vuoksi, koska verkossa voidaan opiskella ajasta ja paikasta riippumatta. Tulevaisuudessa matkailu- ja ravitsemisalan opetuksessa on taattava mahdollisuus hyvään ja innostavaan opetukseen myös verkkokurssien kautta (Leveälähti 2019, 132). Tulevaisuuden opetusta rakennetaan nyt, ja muutokseen sopeutumisen tarve on suuri kautta ammattialojen. Digivisio 2030 -hankkeen (2022) tulevaisuuskuvasssa opetus on jatkuvaa ja osaamisen täydentäminen luonteva osa yhteiskuntaa.

Verkko-opetuksen haasteena on vuorovaikutuksellisuus ja käytännön työn vaatimusten opettaminen verkkovälitteisesti. Verkko-opetuksessa tarvitaan laadukasta digipedagogiikkaa. Maailman paras digipedagogiikka elää ja rakentuu ajassa sekä palvelee erilaisten oppijoiden tarpeita (Maailman parasta digipedagogiikkaa 2023). Verkko-opetuksessa tulee huomioida erilaisien oppijoiden tarpeita monipuolisien opetusmenetelmien, kuten pelillisyyden antamien eri mahdollisuuksien avulla.

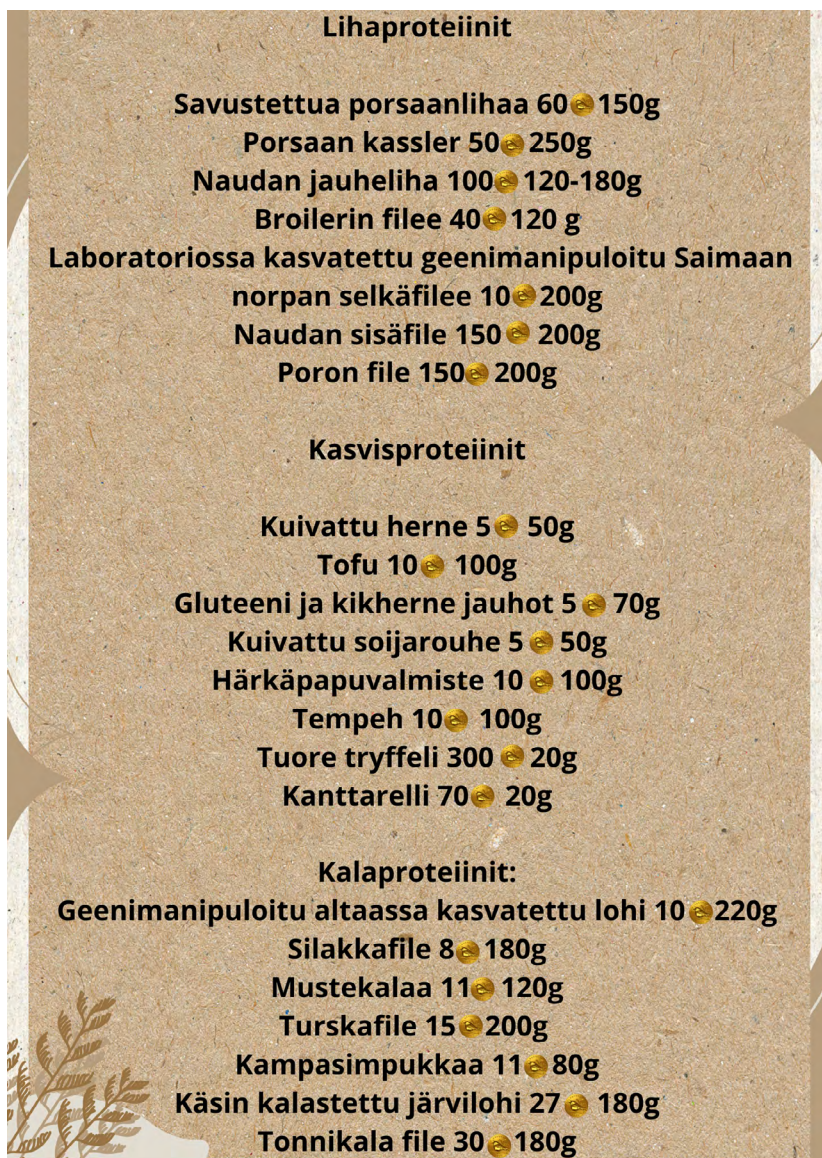
Pakopelejä on nähty opetuksessa viime vuosina enenevässä määrin. Pakopelit perinteisesti ovat loogisen päättelykyvyn tehtäväketjuista koostuva peli, jota pelataan yleensä pienryhmissä. Metropolian kirjaston teettämässä pakopelitestauksessa oppimistulosten koettiin olleen rohkaisevia ja peliä pidettiin luentoa mielekkäämpänä tapana oppia. Testauksessa korostui tärkeänä pakopelin mekaniikan soveltuminen haluttuun oppimiseen, eli hyvin valitulla pelimekaniikalla voidaan luoda innostava oppimispelikonaisuus. Tällöin pelaaminen tukee lähtökohtaisesti oppimista samalla tavalla kuin muutkin opettamisen menetelmät. (Koiranen 2022.) Pelillisyyden vaikutuksesta opetukseen on samansuuntaisia tuloksia nähtävissä Michael Sailerin ja Lisa Homnerin (2019) artikkelissa, jossa tarkastellaan meta-analyysin tuloksia. Tuloksissa on viitteitä siitä, että pelillisuus on kokonaisuudessaan hyvä oppimismenetelmä mutta epäselvyyttä on varsinkin kognitiivisessa oppimisessä. Kuitenkin pelillisyydellä oli selkeitä positiivisia viitteitä yhteistyötaitojen paranemiseen. (Sailer & Homner 2019.)

Yhteistyö on yksi viidestä Opetushallituksen Osaamisrakenne 2035 -raportin eniten kasvavista osaamistarpeista ammattialoilla. Kaikki viisi osaamistarvetta ovat luovuus, kokonaisuuksien hallinta, monikulttuurisuustaidot, aktiivisen kuuntelun taidot ja yhteistyötaidot (Leveälahti ym. 2019, 49). Tässä artikkelissa pohdimme pelillisyyden mahdollisuuksia verkko-opetuksessa kuvaamalla restonomiopiskelijoille toteutetun audiopakopelin kokemuksia. Vahvistaako pelillisuus ammattiosaamista ja syventääkö se opetetun aiheen oppimista? Entä voidaanko ruokalistasuunnittelua oppia pelaamalla?

Ruokalistasuunnittelua tulevaisuuden sukellusveneessä

Keväällä 2023 Ruokapalvelujen suunnittelu -opintojaksolla Xamkin restonomi (AMK) -opiskelijoille rakennettiin mahdollisuus suorittaa ruokalistasuunnitteluun liittyvä tehtävä audiopakopelissä. Opintojaksolla opiskeltiin ruokapalvelujen suunnittelua ja ammattikeittiön erilaisia prosesseja. Opintojakso oli jaettu kuuteen eri osaan ja osaamista testattiin erilaisien tehtävien ja tenttien avulla. Viimeinen tehtävä liittyi ruokalistasuunnitteluun ja siihen liittyviin tekijöihin. Vahvana näkökulmana oli vastuullinen ruokalistasuunnittelu. Opiskelija pystyi valitsemaan kuuden eri case-tehtävävaihtoehdon välillä, joista yksi vaihtoehto oli audiopakopeliin osallistuminen. Audiopakopeli on pakopelimäinen, pelinohjaajan kanssa etäyhteydellä pienryhmissä pelattava peli. Case-tehtävän suoritti opintojaksolla 33 opiskelijaa, joista 16 suoritti audiopakopelitehtävän.

Suoritettava peli oli opintojaksolle tuotettu Submarine-audiopakopeli. Se sijoittui tulevaisuuteen, jossa ilmastonmuutos oli muokannut maailmaa. Pelaajat päätyivät pelissä työskentelemään sukellusveneen ravintolaan, joka teki elämysmatkoja meren syvyyksiin. Pelissä pelaajilla oli mahdollisuus tehdä perinteisestä pakopelistä poiketen melkein mitä tahansa. Pelin alussa pelaajat kuulivat tarinan, joka siivitti heidät keskelle pelimaailmaa. Käytännössä peli eteni siten, että pelaajat kuvasivat pelinohjaajalle, mitä halusivat tehdä. Tämän jälkeen pelinohjaaja kuvasi, mitä valinnoista seurasi, ja vei tarinaa eteenpäin. Pelaajat saivat välittömästi palautteen päätöksistään. Yksi pelihetki kesti 1,5 tuntia, ja peliä pelattiin noin neljän henkilön pienryhmissä.

Osaamisen vahvistaminen

Matkailu- ja ravitsemisalalla tarvitaan vahvaa geneeristen taitojen osaamista kuten myös substanssiosaamista. Tämä osaaminen kuvastaa yleisesti ennakoitua osaamisen tarvetta tulevaisuudessa. Nyssölän (2022) mukaan koulutuksen tulevaisuutta ennakoissa merkitystä kasvattavat geneeriset osaamiset, kuten ongelmaratkaisutaidot, itseohjautuvuus ja kyky oppia. Vahvasti tarvitaan myös substanssin yleisosaamista (Nyssölä 2022, 128). Submarine-audiopakopelin pedagoginen käsikirjoitus perustui substanssiosaamisen, ongelmaratkaisutaitojen ja yhteistyötaitojen vahvistamiseen pelin avulla.

Pakopelit ovat pelaajille perinteisesti sarja haasteita. Pakopelin pelimekaniikassa pelaajat saavat pelistä tietoa, jota he hyödyntävät tehtävien ratkaisussa, sekä soveltavat aikaisemmin oppimiaan tietoja. Submarine-audiopakopelissä pyrittiin tällä mekaniikalla saamaan aikaan oppimista siten, että pelaajat joutuivat hyödyntämään opintojaksolta aikaisemmin saamiaan tietoja ruokalistasuunnittelusta ja soveltamaan niitä pelin uudenaikaisessa toimintaympäristössä. Pulmiin ei ollut yhtä oikeaa vastausta kuten perinteisissä pakopeleissä on totuttu näkemään, vaan työelämästä tuttujen tilanteiden ratkonnassa pelaajilla oli mahdollisuus päättää täysin itse, miten he tilanteessa etenevät. Peliä pelattiin Teams-alustalla pelinohjaajan kanssa pienryhmissä, mikä tarkoitti sitä, että peliympäristö aiheutti haasteita vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön. Pelaajat saivat alkuun tehtäväkseen suunnitella sukellusveneen henkilöstön lounaat kolmeksi päiväksi ja aluksen elämysmatkailijoiden à la carte -tyyppisen kolmen ruokalajin illallisen. Pelaajien piti tehdä raaka-ainetilaus ennen aluksen lähtöä satamasta eli varata tarvittavat raaka-aineet suunnittelemaansa menuun.

Tehtävä itsessään oli ongelmanratkaisuvaihtoehtoiltaan monipuolinen ja rakennettu kuvaamaan matkailu- ja ravitsemisalalla tarvittavaa osaamista. Pelaajien tuli huomioida suunnittelussa resurssit, keittiön varustelu, asiakkaiden ja miehistön lukumäärä, valmiiksi keittiössä olevat raaka-ai-

ESIMERKKI PELIN AIKANA SUUNNITELUSTA RUOKALISTASTA

Pelin aikana huomioitiin:

Lähirooka

Hiilijalanjälki

Kustannukset

Miehistön lounas päivä 1:

Hernekeitto ja leipää

Miehistön lounas päivä 2:

Broileria riisillä

Miehistön lounas päivä 3:

Järvilohi ja perunaa

Fine Dine illallinen:

Alkuruoka: kanttarellikeitto

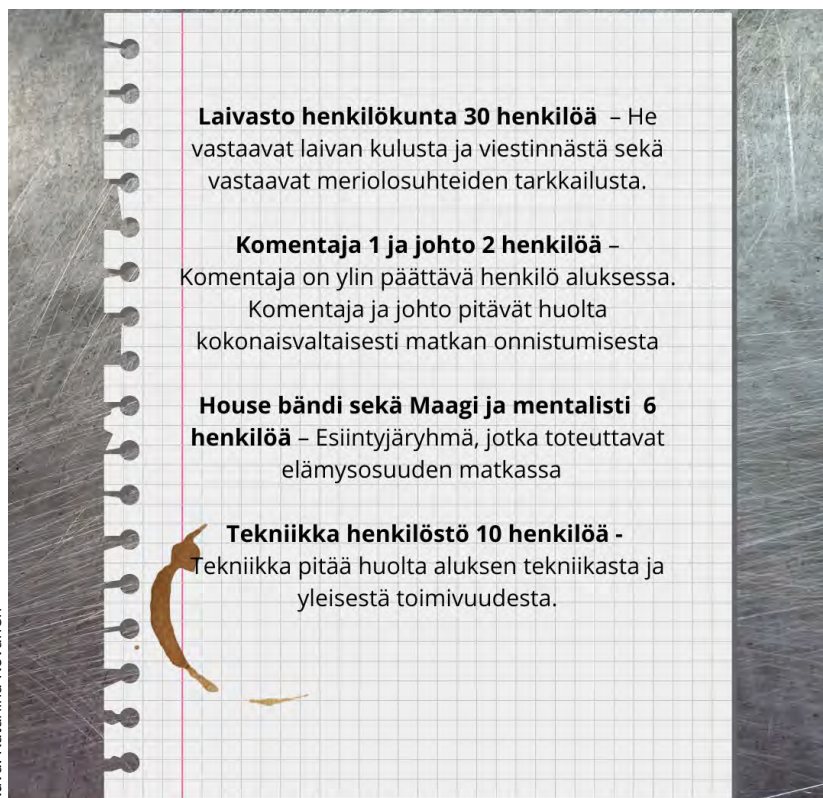
Pääruoka: Turskaa ala Submarine

Jälkiruoka: konjakkipäärynää ja

mascarpone vaahto

neet sekä pelin tarinan ajankuvan mukainen ruokalistasuunnittelu. Peli huipentui elämysmatkalla esiintyvän maagin ja mentalistin aluksen kaappausyritykseen, jonka estämisessä pelaajat olivat avainasemassa.

Pelillisuus luo mahdollisuuksia opettaa tulevaisuuden osaamista. Tulevaisuuden restonomikoulutus kaipaa kehittämistä vastatakseen työelämän tarpeisiin. Restonomikoulutuksessa kaivataan esihenkilökoulutuksen vahvistamista ammattikeittiöympäristöön sekä yleisesti sosiaalisen johtamisen taitoja, työyhteisötaitoja ja liiketoimintaosaamista. Restonomikoulutuksen pedagogiikkaa tulisi kehittää. (Levälahti ym. 2019, 129.) Restonomikoulutus toimii alalla, jossa kaivataan tekijöitä ja tekijöiden hyvää johtamista. Esihenkilöiden osaamisessa korostuvat vuorovaikutusosaaminen ja substanssiosaaminen. Näiden kahden opettaminen verkkovälitteisesti on tulevaisuudessa ratkaistava pedagogisesti laadukkaalla ja hyvin saavutettavalla tavalla. Kokemukset pelillisyydestä ovat olleet rohkaisevia, ja opiskelijoiden kokemuksista nousee esiin selkeä motivaatio sekä mielekkäys hyötypelejä kohtaan. Tästä kuvaavana on keskustelu, joka käytiin audiopakopelin pelanneen opiskelijan kanssa. Opiskelija epäili pelin mielekkyyttä tai hyödyllisyyttä, mutta totesi pelin jälkeen pelin vieneen mennessään ja käsien kotona hikoilleen jännityksestä, kun pelin ongelmia ratkaistiin.

Kuva: Katriina Kovanen

Pelillisuus ei aukottomasti tukenut tässä kokeilussa oppimista. Peliohjaaja havainnoi esimerkiksi, että jos ryhmässä oli henkilö, jolla oli aikaisempaa kokemusta ruokalistasuunnittelusta, ryhmä tukeutui voimakkaasti tämän henkilön osaamiseen. Tämänkaltaisessa tilanteessa pelaajaryhmän tiedonhankinta jäi vähäisemmäksi kuin ryhmissä, joissa kukaan ei ilmaissut suoraan aikaisempaa osaamista ruokalistasuunnittelussa. Tätä havaintoa tukee myös opiskelijoilta saadut palautteet, joissa 16:sta pelin pelanneesta palautteen antajasta neljännes koki oppineensa hyödyllisiä taitoja työelämään ja neljännes koki tehtävän olleen ammatillisesti hyödyllinen. Suurin osa vastaajista koki oppineensa uutta, ja alle puolet vastaajista koki, että tehtävä havainnollisti hyvin matkailu- ja ravitsemisalalan työhön vaadittavia tietoja ja taitoja. Pelin pelanneista suurimmalla osalla oli aikaisempaa työkokemusta matkailu- ja ravitsemisalalta, mikä on voinut vaikuttaa palautteessa annettuun koettuun ammatilliseen hyödyn saamiseen.

Pelilliset menetelmät ja oppimispelit voivat hyvinkin toimia innostajina ja aktivoijina sekä olla hyödyllinen osa opetusta, mutta kaikkea opetuksessa ne eivät korvaa. Nyssölä (2022) toteaa, että pelaaminen ja verkkotestit tulee nähdä muunakin kuin viihdyttävänä lisinä, ne voidaan nähdä koulutuksen vetovoimatekijöinä. Submarine-peli tarjosi pelaajille uudenlaisen tilan ja tavan tehdä ryhmänä yhteistyötä ja ratkoa eteen tulevia työelämälähtöisiä pulmia hausalla tavalla. Kyselyyn vastanneista pelanneista henkilöistä puolet piti uudennlaisista ja luovuutta vaativista tehtävistä ja lähes kaikki vastaajat pitivät moninaisia tapoja oppia tärkeinä. Pelimekaniikka vaati pelaajilta aktiivista vuorovaikutusta ja ryhmätyötaitoja. Pelin alussa ohjeissa ja säännöissä painotettiin yhteistyön merkitystä ja sitä, että päätösten pitää olla ryhmän tekemiä, ei yksilön. Peliohjaaja havainnoi, että tämä toteutui suurimassa osassa peleistä todella hyvin. Pelaajat huomioivat ryhmän ja siinä olevat erilaiset yksilöt päätöksenteossa, ja jokaiselle annettiin tilaa ilmaista mielipide. Joissain pelitilanteissa pelin flow ja immersio veivät pelaajat mennessään, jolloin ei aina maltettu odottaa omaa puheenvuoroa.

Hyötypelien kiinnostavuus koulutuksen vetovoimatekijänä

Case-tehtävänä Submarine-peli tuki hyvin tehtävän tavoitteita. Opiskelijoiden kokemusten perusteella voidaan todeta pelillisyyden vahvistaneen ruokapalvelujen suunnittelun opintojaksolla muita tehtäviä enemmän opetettavan aiheen substanssiosaamista. Submarine-peli loi

kiinnostavia mahdollisuuksia ryhmätyöhön ja vuorovaikutukseen. Ammatillisen osaamisen kasvua ei pelien avulla kuitenkaan saavutettu, eikä peli opiskelijoiden mielestä täysin tukenut heidän oppimistaan.

Tulevaisuudessa opetuksessa korostuvat moninaiset ja luovat menetelmät oppia uutta. Elinikäinen oppiminen ja oppijoiden erilaiset tarpeet tulee huomioida joustavassa sekä työelämää tukevassa opetuksessa. Pelillisyyden ja erilaisien hyötypelien hyödyt ovat selkeitä, vaikka niiden hyöty oppimisessa on epäselvää. Submarine-pelin kokeilusta voidaan todeta, että peli ei tue hyvin tarkkojen yksityiskohtien oppimista, mutta pelin avulla voidaan simuloida ja opettaa työelämästä tuttujen tilanteiden ongelmanratkaisua, vuorovaikutustaitoja sekä ryhmätyötä. Pelistä voi jäädä oppijalle mieleen työelämään liittyviä kokonaisuuksia, kuten tässä tapauksessa ruokalistasuunnitteluun vaikuttavat asiakokonaisuudet ja niissä huomioitavat asiat. Pelinohjaajan havainto ja myöhemmin saadut palautteet vahvistavat tulkintaa siitä, että peli koettiin mielenkiintoiseksi, eikä yksikään pelaaja kokenut peliä huonoksi. Pelillisuus kiinnostaa ja voi toimia yhtenä matkailu- ja ravitsemisalalan koulutuksen vetovoimatekijänä. Opiskelijoiden rohkaisevat palautteet osoittavat hyötypelleillä olevan paikkansa, kun ne suunnitellaan tukemaan opettavaa aihetta pedagogisesti sekä laadukkain pelimekaniikoin.

Pelillisyydessä on paljon mahdollisuuksia tulevaisuuden opetuksessa. Pelillisyyden vaikutusta on hyvä tarkastella kriittisesti ja tutkia lisää, jotta käsityksemme paranee pelillisyyden käytön hyödyistä. Pelillisyyden käytön ja pelimekaniikkojen valinnan tulee tukea opetettavaa aihetta ja osaamista. Muistipeli voi olla hyödyllinen ulkoa oppimisessa, kun taas pakopeli ryhmätyötaitojen harjoittelussa.

LÄHTEET

Digivision. 2023. Perustietoa Digivisio 2030 -hankkeesta. WWW-dokumentti. Saatavilla: <https://digivisio2030.fi/perustietoa-digivisio-2030-hankkeesta/> [viitattu 18.5.2023]

Koiranen, J. 2022. Pedagogiset pakopelit tiedonhankinnan opetuksessa. *Signum* 3/2022. PDF-dokumentti. Saatavilla: <https://journal.fi/signum/article/view/122343/72662> [viitattu 25.8.2023]

Leveälahti, S., Nieminen, J., Nyssölä, J., Suominen, V. & Kotipelto, S. 2019. Osaamirakenne 2035. Alakohtaiset tulevaisuuden osaamistarpeet ja koulutuksen kehittämishaasteet – Osaamisen ennakointifoorumien ennakointituloksia. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2019:14. PDF-dokumentti. Saatavilla: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/osaamirakenne_2035.pdf [viitattu 18.5.2023]

Maailman parasta digipedagogiikkaa, 2023. Digivisio. WWW-dokumentti. Saatavilla: <https://digivisio2030.fi/oppimisen-tulevaisuus/> [viitattu 18.5.2023]

Nyssölä, K. 2022. Koulutus tulevaisuudessa. Ennakointinäkökulmia koulunkäyntiin, kehittämiseen ja osaamiseen. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2022: 1. PDF-dokumentti. Saatavilla: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Koulutus_tulevaisuudessa.pdf [viitattu 18.5.2023]

Sailer, M., Homner, L. 2019. The Gamification of Learning: a Meta-analysis. WWW-dokumentti. Saatavilla: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10648-019-09498-w> [viitattu 18.5.2023]

MIHIN MENET, OPISKELUHYVINVOINTI?

Essi Kähkönen, Kirsi Kämäräinen ja Elina Ylönen

Opiskeluaika on elämän parasta aikaa! Mielikuva opiskelujasta on rento, hyväntuulinen ja pysyy lähes muuttumattomana vuodesta toiseen. Kysytään keneltä vain, vastaus on kutakuinkin sama. Se on vapautta päättää omista asioistaan, luoda uusia ihmissuhteita, juhlia, käydä loputtomia keskusteluja, iloa, ystävyyttä... ja siinä sivussa saada tutkinto ja ammattitaito. Opiskeluhaalarit ja niiden tuoma yhteisöllisyys kiehtoo monia. Moni odottaa kokemusta kuulua porukkaan, olla osa yhteisöä.

Kaikille opiskeluaika ei tätä kuitenkaan ole. Elämme maailmanpoliittisestikin kuormittavaa aikakautta, turvallisuustilanne maailmalla heiluu, ympäristökriisi ahdistaa ja talous kiristyy. Tehokkuutta ihannoiva yhteiskunta aiheuttaa monille riittämättömyyden ja kelpaamattomuuden tunteita.

Nykyhetki ei anna mahdollisuutta pysähtyä

Korkeakouluopiskelu, työssäkäynti, taloudellinen pärjääminen ja sosiaalisen elämän vaatimukset uuvuttavat. Opiskelijoiden jaksaminen on koetuksella. Opintojen aikainen työssäkäynti ei ole uusi ilmiö. Tilastokeskuksen mukaan korkeakouluopiskelijoiden työssäkäynti on yleistä. 53 prosentilla ammattikorkeakouluopiskelijoista oli vuonna 2020 työsuhde opintojen ohessa (Tilastokeskus 2020). Nuoret ovat ristipaineessa yksilökeskeisen opiskelun, vapaa-ajan sosiaalisen elämän osallisuuden sekä työelämän muuttuvien vaatimusten välillä (Ritschkoff ym. 2022).

Ajanhallinnan haasteet ja taloudellisen toimeentulon turvaaminen vaikuttavat opintoihin ja samalla opiskelijakulttuuriin sekä opiskeluelämään osallistumiseen. Kouluista on tullut paikkoja, joissa opiskelut suoritetaan ja sosiaaliset suhteet jäävät toissijaiseen asemaan. Hektisessä arjessa tingitään usein hyvinvoinnin peruspilareista, kuten unesta ja liikunnasta.

Kuva: Sauli Serjus

Liikkumattomuus haastaa fyysistä terveyttä ja vain alle puolet korkea-kouluopiskelijoista liikkuu terveystieteiden suositusten mukaan riittävästi (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022). Digitalisaatio on vähentänyt fyysistä aktiivisuutta ja digitalisaatiosta toivotaan myös löytyvän ratkaisut fyysisen aktiivisuuden lisäämiseen. Jatkuvasti kehitetään erilaisia sovelluksia ja mittareita, jotka kannustavat liikkumaan ja joiden kautta voi saada yksilöllistä palautetta ja tietoa. Toisaalta mittaaminen ei motivoi kaikkia. Lisäksi esillä oleva liikuntadiskurssi on usein suorituskeskeistä, ja siitä unohdetaan liikunnan psyykkiset ja sosiaaliset ulottuvuudet kuten liikunnan ilo, mielekäs vapaa-ajan tekeminen ja yhdessä olo. (Parkkinen ym. 2019, 17–19.) Voisiko edes vapaa-ajalla olla suorittamatta? Mitä tulee korkeakouluopiskeluun ja oppimiseen, jo hyvin pienellä liikkumisella on myös merkittäviä vaikutuksia oppimiskyvylle ja vireydelle (mm. Huotilainen 2022; Syväoja 2021).

Opiskelijalta vaaditaan erilaisia taitoja selvitäkseen korkeakoulussa. Toimintaympäristön ja työympäristön jatkuva muuttuminen vaatii opiskelijalta resilienssiä, muutosvalmiutta ja muutoskykyä. Jatkuva muutos kuormittaa ja haastaa omaa kokemusta pystyvyydestä. Vaikeista sukupolvikokemuksista yhdessä selviäminen vahvistaa tulevaisuususkoa. Tutkimusten mukaan nuorten tulevaisuususkon on kaikkein huolimatta hyvä (Kivijärvi 2022).

Tulevaisuuden opiskeluhyvinvointi ei vaadi ihmeitä

Myös tulevaisuudessa ihminen on psyykkis-fyysis-sosiaalinen kokonaisuus. Toimintaamme ja hyvinvointiimme vaikuttavat kaikki nämä osa-alueet. Jos jollain osa-alueella on haasteita, kokonaisvaltainen hyvinvointi vaarantuu. Tarvitsemme toisia ihmisiä ympärillemme, vuorovaikutustaitoja, riittävästi fyysistä aktiivisuutta ja lepoa sekä aikaa mukaville asioille ja palautumiselle. Tarvitsemme kohtaamisia ja keskusteluja. Opiskelijoiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen vaatii siis moniammatillista yhteistyötä hyvinvoinnin eri osa-alueiden huomioimiseksi.

Hyvinvoinnin tulevaisuudessa pysyviä ovatkin ihmiset ja ihmisen perustarpeet. Kaikki muu ympärillä muuttuu. Vahvistaaksemme hyvinvointia tulee vahvistaa kestävyystaitoja eli ajattelua, yhteisöllisyyttä, turvallisuutta, sekä ympäristöosaamista. Nämä edellyttävät jatkuvaa oppimista ja vahvaa monialaista yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Tulevaisuus haastaa meitä valintojemme vaikutusten arviointiin (Sitra 2023).

Opiskeluhyvinvoinnin tulevaisuutta tulee tarkastella monitasoisesti niin opiskelijan, korkeakoulun hyvinvointipalveluiden kuin yhteiskunnankin näkökulmasta. Opiskelijan arjen ja hyvinvoinnin näkökulmasta opiskelijalla on oltava mahdollisuus suorittaa tavoittelemansa tutkinto sekä viettää mielekästä ja palauttavaa vapaa-aikaa, joka tukee kokonaisvaltaista hyvinvointia. Opiskelu on joustavaa ja opiskelija voi tehdä opintoihin liittyviä yksilöllisiä valintoja. Opiskelijan päätyö korkeakoulussa on edelleen opiskella ja saada tutkinto, jolla pääsee kiinnittymään työelämään.

Joustavien opiskelumuotojen myötä korkeakoulun hyvinvointipalveluilta odotetaan yksilöllisiä, joustavia, ajasta ja paikasta riippumattomia palveluita. Tästä syystä on tarpeen pohtia, millaisten palveluiden tarjoaminen on mahdollista ja tarkoituksenmukaista. Tukipalveluita tulee olla saatavilla kampuksilla ja verkossa. Digitaalisia ratkaisuja hyödynnetään osana opiskeluhyvinvointityötä palvelujen laajentamiseksi. Opiskelijoiden hyvinvoinnin edistäminen on kuitenkin kohtaamistyötä, jossa tarvitaan myös läsnäoloa. On eri asia jutella chatbotin kanssa tai osallistua liikuntahetkeen ruudun välityksellä kuin tavata kasvokkain ja olla osa harrasteryhmää. Todennäköisesti tulevaisuudessakin halutaan löytää harrastusyhteisöjä, joissa voi pelata esimerkiksi jalkapalloa yhdessä muutenkin kuin konsolipeleillä. Korkeakoulu tarjoaa opintojen ohjauksen rinnalla jaksamista ja resilienssiä tukevia palveluita, itsensä johtamisen

taitojen vahvistamista ja hyvinvoivan, tasapainoisen arjen rakentamisen palikoita. Hyvinvointia tuetaan osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamisella. Kampukset ovat eläviä ja yhteisöllisiä.

Yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta on varmistettava, että korkeakoulusta valmistuu työkykyisiä työntekijöitä. Opiskelija pystyy keskittymään päätyönään opiskeluun. Jatkuvan oppimisen uudistamisessa taas tulee huomioida, että tulevaisuudessa työ ja opiskelu sekä osallisuuden kokemukset yhteiskunnassa on mahdollista yhdistää joustavasti (Ritschkoff ym. 2022). Opiskelijoille tarjottavissa yhteiskunnan monialaisissa hyvinvointipalveluissa on riittävät resurssit ja palveluihin pääsee nopeasti. Yhteiskunnan tulee nähdä opiskelijat tulevaisuuden rakentajina, joista huolehditaan ja joiden siirtymistä työelämään tuetaan.

Tulevaisuuden kestävä hyvinvointi rakentuu yksilön, yhteiskunnan ja ympäristön vuorovaikutuksesta. Tulevaisuutta ei pitäisi rakentaa uhkakuvilla ja uusilla säännöillä. Sen sijaan tulevaisuutta tulisi rakentaa positiivisen kautta ja nuorten ehdoilla. Aikuisen ja ohjaajan rooli on olla mahdollistamassa se. Korkeakoulujen ei kannata jämähtää staattiseen tilaan ohjauksen ja hyvinvoinnin suhteen. Korkeakoulun tulee elää ajan mukana.

LÄHTEET

Huotilainen, M. 2022. Kognitiivinen ergonomia, liikkuminen ja oppiminen –webinaari. Opiskelijoiden Liikuntaliitto. Youtube. Videoleike. Julkaistu 9.12.2022. Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=F5ntzmdpnp-s&t=11s> [viitattu 7.5.2023].

Kivijärvi, A. (toim.) 2022. Läpi kriisien. Nuorisobarometri 2022. Verkkojulkaisuja (Nuorisotutkimusseura), nro 243. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 71. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura & opetus- ja kulttuuriministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://tietoa-nuorista.fi/nuorisobarometri/nuorisobarometri-2022/> [viitattu 27.4.2023].

Parkkinen, M., Ahokas, I., Kiviluoto, K., Saarimaa, R. & Tapio, P. 2019. Liikunnallisen elämäntavan haasteita ja ratkaisuja: STYLE-hankkeen sidosryhmätyöpajojen tulokset. Tutu eJulkaisuja 13/2019. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.utupub.fi/handle/10024/148675> [viitattu 27.4.2023].

Ritschkoff, A-C., Simola, K., Aarikka-Stenroos, L., Blomberg, A., Heikkinen, A. & Jokinen, A. 2022. Kestävä ja uudistuva yhteiskunta: White Paper. Keys to Sustainable Growth (GROWTH) programme. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://doi.org/10.32040/2022.Growth.Whitepaper> [viitattu 27.4.2023]

Sitra. 2023. Megatrendit 2023. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.sitra.fi/aiheet/megatrendit/> [viitattu 27.4.2023].

Syväoja, H. 2021. Liikkuva keho, tehokkaat aivot. Liikkuminen kognitiivisen toiminnan ja aivojen terveyden tukena – webinaari. Opiskelijoiden Liikuntaliitto. Youtube. Videoleike. Julkaistu 17.12.2021. Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=bhVAflk348U> [viitattu 7.5.2023].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2022. Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimus (KOTT). WWW-dokumentti. Päivitetty: 4.8.2022. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/korkeakouluopiskelijoiden-terveys-ja-hyvinvointitutkimus-kott-> [viitattu 20.4.2023].

Tilastokeskus. 2020. Opiskelijoiden työssäkäynti 2020. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.stat.fi/til/opty/2020/> [viitattu 27.4.2023].

EUROOPPA-YLIOPISTO INGENIUM TULEVAISUUDEN KORKEA- KOULUTUKSEN KEHITTÄJÄNÄ

Eeva Kuoppala

Eurooppa-yliopistot ovat eurooppalaisen korkeakoulutuksen kehittämisen lippulaiva. Tavoitteena on kehittää korkeatasoista eurooppalaista koulutusta, tutkimusta ja innovaatioita sekä lisätä liikkuvuutta. Yhteinen pitkän tähtäimen strategia koulutuksen ja TKI-toiminnan kehittämiseksi on liikkuvuuden sisäänrakentaminen opintoihin, sekä korkeatasoiset ja monialaiset opinto-ohjelmat, joissa hyödynnetään innovatiivista pedagogiikkaa ja yhteiskunnallisten haasteiden ratkomista. (Opetushallitus 2023)

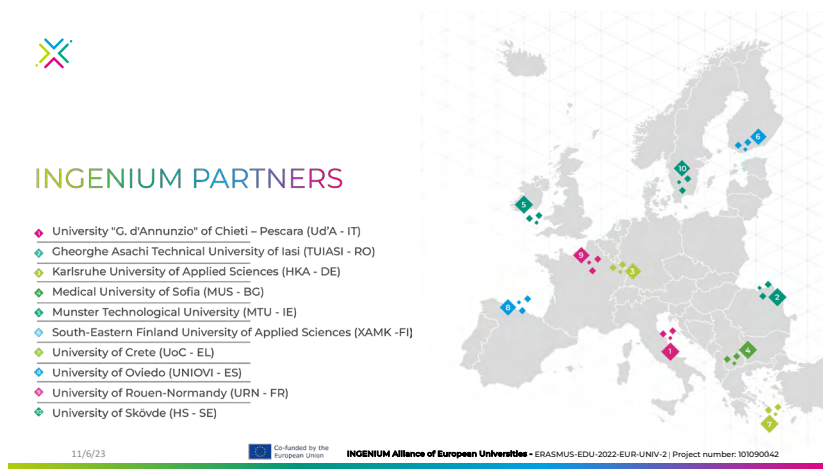
Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu Xamk on yksi Eurooppa-yliopisto INGENIUMin 10:stä korkeakoulusta (Kuva 16). INGENIUMin keskeisenä tavoitteena on kehittää yhteinen, eurooppalainen kampus. Opiskelijalle tämä näyttäytyy yhtenäisenä kokonaisuutena, joka toimii 10 eri maassa. Yhteisen INGENIUM-kampuksen toteuttaminen konkretisoituu pitkälti avointen tutkintojen kautta, joiden kehittäminen on toinen keskeinen

Kuva: Karlsruhen ammattikorkeakoulu (HKA)

tavoite. Avoimet tutkinnot tarjoavat opiskelijoille enemmän mahdollisuuksia rakentaa tutkintojaan entistä profiloitummin valitsemalla opintoja laajasta kansainvälisestä tarjonnasta. Yhteistyön keskeisiä teemoja ovat pedagogiset innovaatiot, yrittäjyys, osallisuus ja kestävä kehitys. (INGENIUM 2023).

Eurooppa-yliopisto yhteistyö tarjoaa korkeakouluille ennennäkemättömiä mahdollisuuksia opetuksen ja tutkimuksen kansainvälistämiseksi, mutta samalla se haastaa jo olemassa olevia rakenteita ja pedagogiikkaa.

Kuva 16. INGENIUM verkoston korkeakoulut.

Pedagogiikka kansainvälisessä yhteistyössä

Digitaaliset ympäristöt ovat keskeisessä roolissa kansainvälisen opintotarjonnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tällöin ratkaistavia kysymyksiä ovat verkko-oppimiseen liittyvät yhteisöllisyyden edistäminen sekä materiaalien selkeys ja sopivuus osaamistavoitteiden saavuttamisessa. Kansainvälisessä kontekstissa tähän yhdistyvät myös kielen ja kulttuurin haasteet. Miten eri ilmiöt näyttävät kunkin maan kontekstissa ja sekä miten niitä sanoitetaan ovat keskeisiä kysymyksiä.

Eurooppa-yliopisto INGENIUMin opintotarjonta tulee sisältämään niin tutkintokoulutuksen laajempia kokonaisuuksia kuin jatkuvan oppimisen pienempiä osaamiskokonaisuuksia (micro credentials). Erityisesti laajemmissa, kansainvälisissä osaamiskokonaisuuksissa yhteisöllisyyden rakentaminen oppimisen tueksi on yksi isoista pedagogisista kysymyksistä (mm. Keskitalo 2021; Oliphant & Branch-Mueller 2016).

Reaalimaailman tapaan, myös verkossa yhteisöllisyys rakentuu suhteiden luomisen kautta. Suhteilla tarkoitetaan tässä yhteydessä sekä yhteyttä kanssaopiskelijoiden että opettajien ja opiskelijoiden välillä. Opintokokonaisuuden rakenne ja sisältö, samoin kuin koulutukseen ja ammattiin sosiaalistamisen prosessi ovat keskeisiä tekijöitä yhteisöllisyyden synnyttämisessä. Digitaalisissa ympäristöissä näitä voidaan tukea hyödyntämällä yhteisöllisyyttä edistäviä teknologioita. (Oliphant & Branch-Mueller 2016.)

Samoin kuin yhteisöllisyyden rakentaminen opetuksessa, myös erilaisen oppijoiden huomioiminen on keskeistä pedagogiikassa niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Kansainvälisessä kontekstissa kulttuuriset ja kielelliset erot tuovat siihen oman ulottuvuutensa, jotka on kyettävä huomioimaan niin opintotarjonnan suunnittelussa kuin pedagogisissa ratkaisuisssakin.

Eurooppa-yliopisto INGENIUMin myötä opiskelijoille avautuu uusia mahdollisuuksia profiloida tutkintoaan haluamaansa suuntaan, mikä tekee tutkinnoista entistä joustavampia. Valinnanvapauden lisääntyessä ohjauksen rooli korostuu merkittävästi. Mikä osa ohjauksesta voidaan tuottaa hyödyntäen teknologiaa esim. robotiikkaa ja milloin henkilökohtainen ohjaus on välttämätöntä, ovat pohdittavia kysymyksiä. Oppimisteknologiaan liittyvän avun saatavuus korostuu verkossa tapahtuvassa oppimisessä.

Edellä mainitut pedagogiikan osa-alueet ovat osaltaan myös laadukkaan opintojakson tekijöitä. INGENIUM yhteistyössä tavoitellaan myös yhteisiä laatuikäytänteitä kartoittamalla kunkin maan EU-linjauksiin pohjautuvat laatuikäytänteet sekä yhteistyöhön liittyvät esteet. Myös työelämä- ja sidosryhmäyhteistyö linkittyvät vahvasti laadukkaaseen oppimiseen INGENIUM-yhteistyössä.

Työelämäyhteistyö ja kansainvälisyys – mahdollon yhtälö?

Eurooppa-yliopistoissa tavoitellaan oppimisen tiivistä yhteyttä työelämän, yhteiskunnan, tutkimuksen ja opetuksen välillä. Työelämäpedagogiikka pyrkii edistämään tätä yhteyttä. Opiskelijat saavat mahdollisuuksia soveltaa teoreettista tietoa käytäntöön ja pohtia käytännön kokemuksiaan käsitteellisen ja teoreettisen tiedon valossa. Oman toiminnan reflektointi käsitteellisen tiedon avulla kehittää myös opiskelijan oman toiminnan ohjaamista. (Tynjälä, Helin & Virtanen 2020).

Kuva: Karlsruhen ammattikorkeakoulu (HKA)

Pedagogisesti työelämäyhteistyö edellyttää opetuksen yhteissuunnittelua tiiviissä yhteistyössä niin tutkimuksen kuin työelämäedustajienkin kanssa. Tämänkaltainen yhteissuunnittelu mahdollistaa tulosten nopean tuomisen koulutukseen, testaamisen sekä koulutusten nopean vastaamisen työelämän todellisiin haasteisiin. INGENIUMissa tätä yhteyttä tullaan toteuttamaan kehittämällä Education Lab -konsepti. Education Lab on verkoston hajautettu TKI-yksikkö. Se tekee saavutettaviksi korkeakoulujen virtuaalisia ja fyysisiä tiloja, joissa henkilöstö, opiskelijat ja työelämän edustajat voivat yhdessä etsiä ratkaisuja aitoihin yhteiskunnan haasteisiin samalla oppien toisiltaan. (INGENIUM hakemus 2022).

INGENIUM edistää myös korkeakoulujen henkilöstön yhteistyötä linkittyen mm. työelämäpedagogiikkaan. Staff Academy -toimintamallin kautta henkilöstölle luodaan kohtaamisia ja yhteistyön mahdollisuuksia huipentuen kaksi kertaa vuodessa järjestettäviin tapahtumiin, joissa kustakin korkeakoulusta edustajat esittelevät innovatiivisia opetuskäytänteitään. Esittelyyn valittavissa opetuskäytänteissä painotetaan opetuksen, tutkimuksen ja työelämän yhteistyötä, opiskelijakeskeisyyttä sekä innovatiivisia opetusmenetelmiä. Tavoitteena on systemaattisesti luoda ja tukea korkeakoulujen välisten yhteisten opetuskokeilujen syntyä.

Ammattikorkeakoulupedagogiikassa yhteistyö työelämän kanssa on merkittävässä roolissa. Kansainvälisessä opintotarjonnassa yhteistyön mahdollistaminen vaatii erityistä huomiota, usein verkossa tapahtuvien, opintojen suunnittelussa. Tällöin esim. opiskelija hankkii itse työelämäkumppanin oppimistehtäväänsä liittyen, toteuttaa teoriaa ja käytäntöä yhdistävän kehittämistehtävän ja jakaa oppimaansa kansainvälisesti muiden opiskelijoiden kesken oppien samalla myös muiden maiden opiskelijoiden kokemuksista.

Sujuva hallinto, sujuva yhteistyö

Tiivis, kansainvälinen opetus- ja tutkimusyhteistyö asettaa myös korkeakoulujen hallinnolliset toiminnot uudelleen tarkasteluun. Sujuvan yhteistyön taustalla on sujuva hallinto. Tietojen liikuttaminen korkeakoulujen välillä on yksi keskeisistä hallinnollisista, yhteistyön mahdollistavista tai estävistä, prosesseista. Tämä edellyttää osittain yhteisten prosessien luomista sekä tietojärjestelmien yhteensovittamista sekä erityistä huomion kiinnittämistä tietosuojakäytänteisiin. Kansallisella tasolla Suomessa kehitteillä olevan Digivision sekä ylipäätään Eurooppa-yliopistojen tarjontojen suhde toisiinsa on myös pohdittava. (Digivisio 2030).

Yhteisesti sovitut ja automatisoidut osaamisen tunnustamisen käytänteet ovat merkittävässä roolissa toteuttamassa opiskelijälähtöisyyttä korkeakoulutuksessa. Tähän linkittyy myös aiemmin mainitut yhteiset laatukäytänteet. Yhteisten laatukriteereiden ansiosta osaamisen tunnustaminen korkeakoulujen välillä helpottuu taaten samalla tavoitellun laadukkaan korkeakoulutuksen.

Keskeinen kansainvälisen yhteistyön hallintoon linkittyvä asia on kunkin maan kansallinen sääntely. Kansallinen sääntely ohjaa vahvasti mm. yhteisten tutkintojen kehittämistä. Maiden sääntelyt poikkeavat hyvinkin paljon toisistaan, minkä vuoksi yhteinen perehtyminen ja suunniteltujen toimenpiteiden niihin peilaaminen on myös INGENIUMin tehtäviä.

Kohtaamisia, tahtoa, paljon työtä ja sinnikkyyttä

Eurooppa-yliopistot avaavat uusia, kutkuttavia mahdollisuuksia tulevaisuuden korkeakoulutukseen. Ne tarjoavat näkymiä tulevaisuuteen, jossa eurooppalaiset korkeakoulut toimivat tiiviimmässä ja laajemmassa

yhteistyössä kuin koskaan aikaisemmin. Niiden toiminta rakentuu innovatiivisten pedagogisten ja tutkimuksellisten toimintojen joissa etsitään ratkaisuja yhdessä sidosryhmien kanssa kansainvälisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin kuten kestävään kehitykseen, sosiaaliseen tasa-arvoon sekä yrittäjyyteen, ympärille.

Opettajille ja tutkimushenkilöstölle kansainvälinen yhteistyö tarjoaa mahdollisuuden laajempaan kollegiaaliseen verkostoitumiseen, erilaisen innovatiivisten pedagogisten menetelmien yhteiskehittämiseen ja osaamisen jakamiseen.

Opiskelijoille Eurooppa-yliopistot-yhteistyö luo uusia mahdollisuuksia hankkia osaamistaan oman korkeakoulun tarjonnan lisäksi usean kansainvälisen korkeakoulun luomasta tarjonnasta, jota on kehitetty yhdessä eri alojen erityisosaajien ja työelämän kanssa. Alueen sidosryhmille INGENIUM Eurooppa -yliopistoyhteistyö avaa ovia oppimiseen ja kehittämiseen sekä oman alueen korkeakouluyhteisön että yhdeksän muun eurooppalaisen korkeakoulun kanssa.

Toimivan yhteistyön rakentaminen vaatii kohtaamisia, tahtoa, paljon työtä ja sinnikkyyttä. INGENIUM-verkosto on vasta yhteisen matkansa alussa, mutta jo nyt näyttää siltä, että kaikkea tätä kumppaneilta löytyy.

LÄHTEET

Digivisio 2030. 2023. Saatavissa: <https://digivisio2030.fi/> [viitattu 24.4.2023].

INGENIUM. 2023. Saatavissa: <https://ingenium-university.eu/> [viitattu 24.4.2023]

INGENIUM hakemus. 2022. EU- hankeportaali ja Xamk -arkisto.

Keskitalo, T. 2021. Mistä yhteisöllisyys syntyy globaalilla verkko-opintojaksolla? *Lumen – Lapin ammattikorkeakoulun verkkolehti* (1). Saatavissa: <https://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=739dd63e-bbd5-45df-b117-8802c188f55e> [viitattu 24.4.2023]

Oliphant, T. and Branch-Mueller, J. 2016. Developing a sense of community and the online student experience. *Education for Information* 32, 307–321. Saatavissa: <https://content.iospress.com/articles/education-for-information/efi979> [viitattu 24.4.2023]

Opetushallitus. 2023. Eurooppalaiset yliopistot. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/ohjelmat/eurooppalaiset-yliopistot> [viitattu 5.4.2023].

Tynjälä, P., Helin, J ja Virtanen, A. 2020. Työelämäpedagogiikka korkeakoulutuksessa. Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos. Saatavissa: <https://www.tyopedu.fi/julkaisut/tyoelamapedagogiikka-korkeakoulutuksessa.pdf> [viitattu 18.4.2023].

